

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

NIKA MAČEK

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

Študijski program: Razredni pouk

UPORABA LUTKE NA RAZREDNI STOPNJI

DIPLOMSKO DELO

Mentor:

Red. prof. Edvard Majaron

Kandidatka:

Nika Maček

Ljubljana, december 2011

IZJAVA

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

ZAHVALA

Na tem mestu bi se najprej želela zahvaliti svojemu mentorju, gospodu profesorju Ediju Majaronu, ki mi je vedno prijazno in hitro priskočil na pomoč s svojimi strokovnimi nasveti in koristnimi predlogi.

Najlepše se zahvaljujem vsem učiteljem in učiteljicam, ki ste izpolnili spletno anketo in jo posredovali naprej svojim kolegom in kolegicam, Vaš odziv je bil naravnost izjemen. Hvala za Vašo prijaznost in dragoceni čas.

Hvala mentorju iz pedagoške prakse, ki mi je omogočil, da sem pri pouku lahko izvedla nekaj ur z lutkami. Hvala za vse nasvete in pomoč pri analizi.

Na koncu pa se seveda želim iskreno zahvaliti tudi svoji družini, svojemu fantu, prijateljem in vsem ostalim, ki ste mi pomagali, me spodbujali in potrpežljivo podpirali na moji poti do cilja.

Hvala!

POVZETEK

V svojem diplomskem delu opisujem in raziskujem uporabo lutk na razredni stopnji osnovne šole. Lutka predstavlja idealno možnost pristne komunikacije in je hkrati spodbudnik pri usvajanju kurikularnih ciljev, na žalost pa ni dovolj vključena v vsakodnevni šolski pouk.

V teoretičnem delu zato predstavim, kakšna je moč lutke, predstavim simbolno igro in pomen lutke za otroka ter pojasnim, zakaj je dobro lutke vključiti v šolski pouk in kurikulum. Posredujem tudi številne možnosti za vključevanje lutke kot vsakodnevnega pomočnika učitelja v šolski vsakdanjik in pojasnjujem, kako pomembno vlogo ima učitelj v komunikaciji z lutko.

V empiričnem delu predstavim nekaj svojih izkušenj z uporabo lutk v razredu, s katerimi tudi sama potrdim moč lutke. V drugem delu empiričnega dela pa s pomočjo spletne ankete, ki sem jo izvedla med učitelji in učiteljicami razrednega pouka, potrdim, da učitelji le redko uporabljajo lutke v razredu. Po večini se učiteljem zdi lutka vsaj občasno primerna metoda za doseganje učnih ciljev, a se jim zdi bolj primerna za uporabo v nižjih razredih. Lutko najpogosteje uporabljajo pri pouku slovenščine, zato sta tudi največkrat uporabljeni metodi pripovedovanje in pogovor z lutko ter priprava prizorov z lutko. Še vedno je preveč učiteljev mnenja, da niso dovolj dobro usposobljeni za uporabo lutk v šoli, največ znanja o uporabi lutk v šoli pa so pridobili s samoizobraževanjem.

KLJUČNE BESEDE:

- pomen lutke,
- lutka v šoli,
- kurikulum za osnovno šolo,
- otrok,
- vloga učitelja,
- usposobljenost učiteljev.

USE OF PUPPETS IN PRIMARY EDUCATION

ABSTRACT

In my diploma thesis I describe and explore the use of puppets in primary school. A puppet is a perfect opportunity of authentic communication and at the same time it is a motivator in acquiring curricular goals, but unfortunately it is not sufficiently integrated in everyday school work process.

Therefore in the theoretical part I present the power of puppets, the symbolic play and the importance of a puppet for a child and I explain the benefits of including puppets in school lessons and school curriculum. I also provide many opportunities for the integration of puppets as daily teacher's "helpers" in school life and I explain the importance of a teacher's role in communicating with a puppet.

In the empirical part I present some of my experiences with the use of puppets in a classroom which confirm the power of a puppet itself. The second part of my empirical work was done through an online survey among male and female teachers confirming that teachers rarely use puppets in a classroom. Most of the teachers think that a puppet is at least occasionally a suitable method for achieving curricular goals, but they think that it is more suitable to be used in lower grades. Puppets are mostly used in Slovenian language lessons that is why most often used methods are puppettelling, puppetalking and puppetizing. There are still too many teachers that believe they do not have proper training to use puppets in school. Most of the knowledge about using puppets in school they have obtained through self-education.

KEY WORDS:

- role of a puppet,
- puppets in school,
- primary school curriculum,
- child,
- teacher's role,
- competence of a teacher.

KAZALO

I.	UVOD	- 1 -
II.	TEORETIČNI DEL	- 3 -
1	LUTKA IN OTROK.....	- 3 -
1.1	Kaj je lutka?	- 3 -
1.2	Čarobna moč lutke	- 4 -
1.3	Lutkovna igra kot simbolna igra	- 5 -
1.4	Pomen lutke za otroka in otrokov razvoj ob igri z lutko.....	- 7 -
2	ZAKAJ LUTKE V ŠOLI?	- 9 -
3	VKLJUČEVANJE LUTK V ŠOLSKI POUK IN KURIKULUM.....	- 15 -
3.1	Kreativna dramska vzgoja in vloga lutke v kurikulumu	- 16 -
3.1.1	Drama v vzgoji	- 18 -
3.1.2	Kreativna drama	- 18 -
3.2	Cilji vzgoje in izobraževanja z lutko.....	- 20 -
3.3	Metode dela z lutko	- 22 -
3.4	Kakšna naj bo lutka?	- 25 -
3.5	Izkušnje z lutko pri različnih učnih vsebinah in predmetnih področjih	- 29 -
3.5.1	Lutka pri slovenščini	- 30 -
3.5.2	Lutka pri tujem jeziku	- 31 -
3.5.3	Lutka pri matematiki	- 31 -
3.5.4	Lutka pri spoznavanju okolja	- 31 -
3.5.5	Lutka pri športni vzgoji	- 32 -
3.5.6	Lutka pri glasbeni vzgoji.....	- 32 -
3.5.7	Lutka pri likovni vzgoji.....	- 32 -
3.6	Lutka kot ljubljenska razreda in projekt z lutko	- 33 -
3.7	Lutkovni kotiček	- 34 -
3.8	Obiščimo lutkovno predstavo	- 34 -
3.9	Lutkovna delavnica	- 36 -

4	VLOGA UČITELJA V LUTKOVNEM PROCESU	38 -
III.	EMPIRIČNI DEL – IZKUŠNJE IZ PRAKSE	41 -
5	USTVARJANJE DRAMSKIH PRIZOROV	41 -
6	POGOVOR Z LUTKO	46 -
7	LUTKA KOT MOTIVACIJA	49 -
8	LUTKA KOMENTIRA IN ANALIZIRA	52 -
IV.	EMPIRIČNI DEL - RAZISKAVA	56 -
9	NAMEN EMPIRIČNE RAZISKAVE	56 -
10	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	56 -
11	RAZISKOVALNE HIPOTEZE	57 -
12	METODOLOGIJA	57 -
12.1	Raziskovalna metoda	57 -
12.2	Raziskovalni vzorec	57 -
12.3	Spremenljivke	58 -
12.4	Postopki zbiranja podatkov	59 -
12.5	Postopki obdelave podatkov	59 -
13	REZULTATI IN INTERPRETACIJA PODATKOV	60 -
14	SKLEP	78 -
V.	LITERATURA IN VIRI	81 -
VI.	PRILOGE	84 -

KAZALO SLIK, GRAFOV IN TABEL

Slika 1: Lutke v otroških rokah.....	- 1 -
Slika 2: Preprosta lutka, narejena s tehniko origami.....	- 26 -
Slika 3: Marioneta, izdelana iz balonov	- 27 -
Slika 4: Plastenka, ki jo je učenec predelal v lutko.....	- 44 -
Slika 5: Tudi kuhinjska deska lahko s pomočjo otrokove domišljije postane zanimiva lutka	- 45 -
Graf 1: Prikaz strukturnih odstotkov (f %) anketiranih učiteljev in učiteljic glede na število let poučevanja.....	- 58 -
Graf 2: Prikaz strukturnih odstotkov (f %) odgovorov anketirancev na vprašanje o tem, ali imajo (oz. so kdaj imeli) v razredu lutkovni kotiček.....	- 61 -
Graf 3: Prikaz strukturnih odstotkov (f %) odgovorov o primernosti uporabe lutk kot metode za doseganje učnih ciljev.....	- 62 -
Graf 4: Prikaz povprečnih ocen anketirancev o primernosti uporabe lutke za vsak razred na razredni stopnji.....	- 63 -
Graf 5: Prikaz števila izbir (f) za posamezne kategorije področij, ki jih po mnenju anketirancev lutka najbolj močno podpira.....	- 64 -
Graf 6: Prikaz povprečnih ocen anketirancev o uporabi lutke pri posameznih predmetih na petstopenjski lestvici.....	- 67 -
Graf 7: Prikaz števila anketirancev (f) glede na metodo z lutkami, ki jo najpogosteje uporabljajo.....	- 69 -
Graf 8: Prikaz strukturnih odstotkov (f%) odgovora na vprašanje, ali anketiranci uporabljajo (oz. so kdaj uporabljali) lutko kot ljubljenko skupine/razreda.....	- 70 -

Graf 9: Prikaz števila (f) odgovorov na vprašanje, kako pogosto anketiranci z razredom obiščejo lutkovno predstavo.....- 71 -

Graf 10: Prikaz števila (f) najpogostejših odgovorov anketirancev, kako izkoristijo obisk predstave za delo v razredu.....- 74 -

Graf 11: Prikaz strukturnih odstotkov (%) odgovorov anketirancev na vprašanje, ali se jim zdi, da so dovolj usposobljeni na področju možnosti uporabe lutk v šoli.....- 75 -

Graf 12: Prikaz strukturnih odstotkov (%) odgovorov anketirancev na vprašanje, kje so pridobili največ informacij s področja uporabe lutk v šoli.....- 76 -

Tabela 1: Število (f) in strukturni odstotki (f %) anketirancev glede na posamezno oceno na lestvici od ena (1) do pet (5), s katero so učitelji ocenili pogostost uporabe lutke v razredu.....- 60 -

Tabela 2: Prikaz števil (f) in strukturnih odstotkov (f %) tistih anketirancev, ki so podali svojo oceno o primernosti uporabe lutke za posamezni razred na razredni stopnji....- 63 -

Tabela 3: Prikaz najbolj pogostih pozitivnih učinkov uporabe lutke v razredu, ki so jih anketiranci sami dopisali ter števila (f) za posamezne kategorije.....- 65 -

Tabela 4: Prikaz števil (f) in strukturnih odstotkov (f %) tistih anketirancev, ki so podali svojo oceno pogostosti uporabe lutke na petstopenjski lestvici za posamezni šolski predmet.....- 67 -

Tabela 5: Prikaz števila (f) in strukturnih odstotkov (f %) odgovorov anketirancev na vprašanje, ali obisk predstave izkoristijo za delo v razredu in kako.....- 72 -

I. UVOD

»Naj ne bodo lutke le v otroških očeh, naj bodo tudi v njihovih rokah, da se bodo lahko zares ugnezdele v njihova srca.« (Sitar, 2008, str. 137)

Slika 1: *Lutke v otroških rokah (vir: <http://www.lumpi.si/dogodki/dogodek?eid=11259>).*

Spomnim se, kako zelo sem bila navdušena nad lutkami, ko sem bila otrok. Moje plišaste igrače so postale čisto drugi svet, moja soba se je tako lahko v hipu spremenila v medvedji brlog, vilo, šolo, ... Obiski lutkovnih predstav pa so bili še posebej lepo doživetje. Lutkovne predstave o Sapraniški tako ne bom nikoli pozabila. Kasneje sem se lotila izdelovanja lutk, priprave mini »gledališča«, napisala neke vrste »scenarij« in pripravila pravo pravcato lutkovno predstavo za svoj deveti ali deseti rojstni dan za svoje sorodnike in otroke, ki sem jih poznala s svoje ulice. Tu ni bilo nikakršne treme, pravzaprav sem bila zelo samozavestna, komaj sem čakala, da ljudje vidijo, kako lepe lutke sem izdelala in kako dobro predstavo sem jim pripravila. Seveda sem jo za vse zamudnike z navdušenjem še nekajkrat ponovila.

Zdi se mi, da smo na samem dodiplomskem študiju razrednega pouka premalo seznanjeni o možnostih uporabe lutke v šolah, zato se mi je zdela odlična ideja, da bi to področje raziskala v svojem diplomskem delu. Lutke ne spadajo le v vrtčevske skupine in menim, da lahko postanejo dober in učinkovit pripomoček tudi za učitelje v razredu, še posebej, če želimo biti in ostati kreativni in h kreativnosti spodbujati tudi učence. Z lutko lahko marsikateri napet odnos med učencem in učiteljem postane veliko bolj sproščen, ne da bi učitelj kot tak izgubil svojo avtoriteto v razredu.

V teoretičnem delu diplomskega dela sem tako predstavila lutko in simbolno igro ter pomen lutke za otroka, pojasnila sem, zakaj so lutke v šoli priporočljive, najbolj pa sem se osredotočila na vključevanje lutk v šolski pouk in povezavo s kurikulumom. Navedla sem nekaj konkretnih primerov o možnosti uporabe lutk v razredu, ter pojasnila, kako pomembno vlogo ima učitelj v samem lutkovnem procesu.

V empiričnem delu diplomskega dela sem najprej predstavila nekaj svojih izkušenj z uporabo lutke v razredu, predstavila sem svoje učne priprave in analizirala posamezno učno uro z lutko. V drugem delu empiričnega dela pa sem z anketiranjem razrednih učiteljev ugotovila, kakšno je stanje uporabe lutk v šoli (kako pogosto jih uporabljajo, pri katerih predmetih in v katerih razredih jih uporabljajo najpogosteje, katere metode uporabljajo, ali imajo lutkovni kotiček, pogostost obiskovanja lutkovnih predstav, ...), kakšno je mnenje učiteljev o uporabi lutk v šoli (ali se jim zdi primerna metoda za doseganje učnih ciljev, kakšni so pozitivni učinki uporabe lutk, kaj menijo o primernosti uporabe lutk) ter ali se čutijo dovolj usposobljene za uporabo te metode v šoli.

II. TEORETIČNI DEL

1 LUTKA IN OTROK

1.1 KAJ JE LUTKA?

Kaj vemo o lutki?

»Lutka je igrača iz otroštva. Lutka je lik iz predstave lutkovnega gledališča. Lutka so naša čustva v gibanju in besedah. Vemo tudi, da je lutka predmet, ki smo mu dali življenje. Lutkar in lutka sta eno.« (Coffou, 2004)

V Slovenskem slovarju knjižnega jezika (2008) je lutka definirana kot majhna figura, ki predstavlja človeka, žival, za uprizarjanje iger.

Vendarle pa je lutka veliko več. Ni nujno, da predstavlja samo človeka ali žival, lahko je tudi vesoljec ali pa oživljena vijolica iz travnika. Tudi ni nujno, da je to figura, ki nekaj predstavlja sama po sebi, lutka lahko postane tudi čisto navaden vsakdanji predmet ali del telesa, ki pa seveda »oživi« šele, ko ga animator začne animirati - ko lutka vdahne dušo in začne z njo upravljati.

»Duša lutke je v dlani.« (Sergei Obraztov)

»Predmet, oblikovan s človekovo voljo, dobi nov simbolični pomen, postane novo bitje – osebek: metafora. Kako? S prenosom lutkarjeve energije v predmet, ki ga oživlja s svojim pogledom in rokami. Lutkar verjame v čarobno preobrazbo, veruje v moč lutke.« (Majaron, 1998)

»Lutka ne more biti jezna, če ji jeze ne posodi njen animator, lutka ne more biti žalostna, če ji animator pri tem ne pomaga, tako da v animacijo vključi svoja čustva. Najboljše pri lutki je, da je brez srca. Zato mora animator poiskati svojega, da ji ga za hip posodi.« (Sitar, 2008, str. 136)

Lutka ima vedno dva elementa. S svojim zunanjim delovanjem je neživa, mrtva snov, ker pa se tudi giblje in govori, je živa. Lutka zato združuje obe strani gledališke dialektike, živo in neživo (Trefalt, 1993, str. 14).

Če bi skozi stoletja spraševali občinstvo lutkovnih iger širom po Evropi, kaj je lutka, bi dobili odgovor: lutka je – človek. Pravzaprav je res zelo podobna človeku, tudi otroci enačijo lutko in človeka, saj zaradi njihove dvojne zavesti (resnične in ustvarjene, pravljичne resničnosti), ni razlik (Šinko, 2008, str. 133).

Na skorajda liričen način vlogo lutke opisuje Trefalt (1993). Pravi, da je lutka kot predmet sposobna transformacije znotraj magičnosti samega dejanja v vsako bitje, potrebno tej igri. Lutka je torej v osnovi abstraktna, popolnoma amorfna stvar, ki lahko nadomesti vse. Je vsestransko kompleksno bitje, nezamenljiv prebivalec našega sveta. Celo robot ni nič drugega kot moderna lutka, ki pripada že prihodnjemu času. Lutka postaja nadaljevanje človeka. In ker z njim deli svojo usodo, ima možnost trajnejšega obstanka; po kakršnikoli potencialni ekološki katastrofi bi človek izginil, lutka pa bi ostala.

Presenetilo me je, ko sem v neki knjigi (Ljubič, 1954, str. 16) zasledila, da so o lutkah in lutkovni igri pisali že Aristotel, Platon in Herodot. Tudi Cervantes in Shakespeare jih dostikrat omenjata v svojih delih. Haydn je za lutke pisal posebne opere, prav tako Mozart, čigar opera »Bastiena in Bastien« je napisana za lutke. Celo veliki Goethe je napisal za lutke komedijo.

Mislim, da lahko lutka postane skoraj vse okoli nas in da je večna. Lutka lahko postane kamen, ki smo ga pobrali na cesti, lahko je to odpadna plastenka, kuhalnica, knjiga, plišasta igrača, list papirja, računalniška miška, ... Lutka lahko postane skoraj vse, če jo z animiranjem oživimo.

1.2 ČAROBNA MOČ LUTKE

V literaturi je večkrat omenjeno, da imajo lutke »čarobno moč«. Pritegnejo tako otroke kot tudi odrasle. Zanimive so tudi zaradi tega, kar zmorejo. Celo gledališki igralec ima omejene zmožnosti, lutka pa ne.

S pomočjo lutke lahko otrok fantazira na način, ki otroku najbolj ustreza, če ga seveda pri tem namenoma ne ovira in omejuje. Lutka je tako lahko ideal otroške fantazije, saj za razliko od

okornega dramskega igralca lahko na odru leti, plava pod vodo, se spreminja, zna čarati in ni fizično omejena. Tudi zunanjo podobo lutke lahko prilagodimo otrokovim visokim estetskim zahtevam (Trefalt, 1993, str. 98).

»Lutka zmore vse, česar človek ne. Lutka lahko leti, se bojuje v borbi, premaga hudobne čaravnice, je močnejša od največjega velikana in prežene celo največje strahove, ki prihajajo ponoči. To je neverjetna moč, ki jo zmore celo čisto majhna lutka iz tkanine ali papirja.« (Korošec, 2005, str. 39)

Ljubič (1954, str. 6) pravi, da v otroški zavesti ni ostre meje med resničnim in umišljenim. Otroku je tako lutka živo bitje z istimi lastnostmi in potrebami, kot jih ima on sam. Zato se do lutke tudi tako obnaša; njegova punčka iz cunj mora biti pridna, se mora umivati, paziti na čedno obleko, mora spati, jesti in opravljati vse tiste neštete malenkosti, katere terja od njega njegova skrbna mati. Iz tega razloga odpadejo pri njem vsakršni logični argumenti in otrok verjame v početje lutke prav tako kot v tisto, kar delajo ljudje.

Tudi komunikacija z lutko je precej manj "ogrožajoča", kot je običajna komunikacija "iz oči v oči". Lutka lahko postane nenevaren posrednik, pomočnik, ščit. Ker lutka ne izpostavlja njenega animatorja, mu dovoljuje, da skozi lutko izrazi svoje stališče, misel in pokaže svoje sposobnosti na vseh ravneh. Lutka si torej upa primerjati, tekmovati, vzpostavljati dialoge in se vključuje v skupinsko delo (Majaron, 2006, str. 97).

V moji praksi se je ravno tako izkazalo, da ima lutka res zelo pritegne otroke, pomaga pri komunikaciji in vzbuja domišljijo, zato se popolnoma strinjam z zgornjimi avtorji.

»V lutkah spijo mnoge zgodbe, samo prebuditi jih je treba...« (Korošec, 2005, str. 41)

1.3 LUTKOVNA IGRA KOT SIMBOLNA IGRA

Eden izmed ciljev gledališkega ukvarjanja z otrokom je vzpostavitev ravnotežja med otrokovim razumevanjem čiste neobvezne igre in njegovim odnosom do gledališča kot oblikovanega medija. Otroško igro (v katero seveda otrok projicira del svojega čustvenega in doživljajskega sveta) je potrebno negovati in na njej graditi, jo razvijati. Ne gre torej za mentorjevo režiranje po lastnih zamislih, temveč dodajanje gledaliških elementov otroški igri (Korošec, 2006, str. 104).

Ko učitelj izhaja le iz otrokove igre se ohranijo sproščenost, ustvarjalnost in neposrednost – vse, kar otroška igra že vsebuje in česar ni mogoče nadomestiti z nobeno tehniko ali kakršnimikoli gledališkimi veščinami (Korošec, 2007, str.119).

S. Smilansky (1968, povzeto po: prav tam, str. 116) navaja štiri temeljne stopnje igre, o katerih so že pisali tudi drugi avtorji. Te stopnje so: funkcijska, konstrukcijska, dramska igra in igra s pravili. V funkcijski igri otrok preizkuša svoje gibalne sposobnosti, manipulira s predmeti in jih raziskuje. Tako se pripravi na naslednjo stopnjo (konstrukcijsko), kjer igrače že uporablja z nekim namenom, ustvarja konstrukcijo. Naslednja stopnja je simbolna igra, ki se pojavlja v dramski igri. Igre s pravili pa predstavljajo najvišjo stopnjo v razvoju igre – ko mora otrok sprejeti postavljena pravila in se jim prilagoditi.

»Simbolna igra je edinstven pojav, v katerem otrok izraža tisto, kar ga obkroža in se okoli njega dogaja. Najprej so to dejavnosti odraslih, pozneje pa medčloveški odnosi iz sveta odraslih in odnosi med otrokom in odraslimi. Pri mlajših otrocih so v ospredju dejavnosti, pri starejših pa odnosi. Kot sinonim za simbolno igro se pogosto uporabljajo tudi izrazi domišljajska igra, igra 'kot da', igra vlog ...« (Korošec, 2003, str. 193)

Ustvarjanje fiktivne situacije je pomemben moment v procesu simbolne igre. Otrok želi biti čim bolj podoben odraslim, zato želje, ki jih v realnosti ne more realizirati, lahko realizira v igri »kot da« - npr. otrok se igra s palico »kot da je konj« ali deklica se vede »kot da je mama«. Pomembna značilnost simbolne igre je tudi metaforičnost. Otrok pri svoji igri zavestno zamenja nek predmet za drugega in ga drugače poimenuje - krožnik lahko tako »postane« klobuk za punčko (prav tam, str. 193 – 194).

Tako je tudi lutkovna igra neke vrste simbolna igra. Lutka mora oživeti, da dobi nek nov simbolični pomen.

Namreč ko se otrok igra gledališče (ne glede na to ali je igra spodbujena z besedami, doživljanjem ali tematiko ali pa improvizirana ali vnaprej dogovorjena), vsakič prevzame določeno vlogo, ki predstavlja ljudi, predmete, živali, ... Zato so te igre zelo podobne simbolni igri (Korošec, 2006, str.106).

Kaj pa je sociodramska igra?

Sociodramska igra je oblika prostovoljne socialne igralne dejavnosti, v kateri se otrok pretvarja, da je nekdo drug. Otrokova želja po posnemanju sveta odraslih močno vpliva na vsebino in način vedenja v sociodramski igri. Igra postane sociodramska, če poteka v interakciji z vsaj eno osebo. Torej, če se otrok pretvarja, da je mama, ki gre v mesto in »kot da« pelje avto, je to le dramska igra. Če pa je v igro vključen še en otrok, ki prevzame neko drugo vlogo in se skupaj s prvim otrokom dogovarjata o poteku igre, lahko govorimo o sociodramski igri (Korošec, 2007, str. 116 – 117).

Tu se pojavi pomemben element za igranje gledališča – to je zavedanje tretjega – občinstva. Igri pa je potrebno dodati tudi neko strukturo – dramaturgijo in postaviti odnose med osebami. Teh elementov učitelju ni potrebno postavljati na novo, ampak izhaja iz otrokove igre (prav tam, str. 119).

Sociodramska igra je celostna dejavnost, ki vpliva na otrokov čustveni, socialni in tudi intelektualni razvoj, ki je izrednega pomena za otrokov uspeh v šoli in v življenju (prav tam, 117).

Majaron (2002a, str. 59) pravi, da je gledališče simbolna komunikacija in sicer tudi v šoli. Sporočanje, ki ni namenjeno samo enemu samemu sprejemniku, je pretežno izrečeno posredno, s prisposodo, saj otrok mnogo bolj obvladuje nebesedna izrazna sredstva kot pomenske nianse besed. Simbolna komunikacija skozi lutko je torej veliko več kot le preprosta komunikacija, saj obsega večje razsežnosti, kot je lažja (posredna) komunikacija z okoljem in graditev pozitivne samopodobe.

Sama menim, da je poznavanje principa simbolne igre in sociodramske igre zelo pomemben element za učitelja. Če učitelj izhaja iz otrokove igre, mu je to namreč v veliko pomoč pri vzpostavljanju strukture pri lutkovnih prizorih, ki jih igrajo učenci v šoli.

1.4 POMEN LUTKE ZA OTROKA IN OTROKOV RAZVOJ OB IGRI Z LUTKO

»Lutka združuje skoraj vse discipline, pomembne za otrokov razvoj, kot so zaznava, razumevanje, gibanje, govor, sodelovanje z okoljem. Otrokovo izražanje z lutko je njegov način sporočanja osebnega mnenja o okolju, ki ga obdaja. Z lutko odkriva parabolične igre in

bogastvo metaforičnega mišljenja in izražanja. Lutka vzbuja otrokovo domišljijo in ustvarjalnost, dva najpomembnejša elementa za nadaljnji razvoj.« (Majaron, 1998).

»V današnjem času človek vedno bolj teži k boljšemu in popolnejšemu življenju. S tem vedno bolj izgublja stik z otroštvom ter smisel za razumevanje otrokove miselnosti, otrokovih želja in sanj. Otroci živijo v svetu, kjer je potrebna samo ena oporna točka (npr. lutka), ki v zaznavanju (tipu, pogledu, občutju, ...) spremeni vrednote življenja tako, da so primerne njihovemu trenutnemu razpoloženju. Vse njihovo delovanje izhaja iz njih samih, vse vedenje o stvareh jim je dano samo po sebi. Naše okolje pa jih priuči drugačnega gledanja, drugačnega pomena stvari, drugačnega funkcioniranja.« (Paškvan, 2010)

Lutka kot močno simbolno sredstvo nudi otroku možnost izražanja čustev, sproščanja konfliktov in v simbolnih 'kot da' situacijah sporočanje lastnega videnja sveta (Korošec, 2005).

Otrok se tako s pomočjo lutke razvija na več različnih nivojih, hkrati pa se ob tem igra.

»Lutka otroka vedno znova spominja na prvine, ki izhajajo iz njega samega. Že ropotuljica v otrokovi roki je zanimiv partner za komunikacijo. Svet postane še bolj zanimiv, ko otrok toliko dozori, da lahko aktivno sodeluje v svetu predmetov. Iz kuhinjskih stolov si sestavi svoj vlak, ki ga odpelje v daljno deželo sanj. Ob vsem tem gre seveda za igro, v kateri otrok aktivno sodeluje. S predmeti iz okolja vzpostavi enakovreden odnos. Ni nad njimi, temveč jim je enak. In prav ta odnos je tisti, ki igra pomembno vlogo pri razumevanju lutke v vsej širini. Lutka namreč omogoča neomejene možnosti razvijanja odnosov med osebami, odnosov med razpoloženji, odnosov med čustvi, ...« (Paškvan, 2010).

Vukonić-Žunič in Delaš (2009) menita, da ima redko kateri predmet v šoli tako raznovrstno in pomembno vlogo v življenju otroka (učenca) kot ga ima lutka. Lutka razvija in bogati domišljijo, vpliva na psihofizične osebe, koordinacijo gibanja, poda pravilen odgovor, razvija smisel za življenje in delo v skupnosti, neguje občutek odgovornosti. S svojim poučnim sugestivnim in neposrednim pristopom vse bolj postaja predmet pedagogike in psihologije. Vse bolj pogosto prehaja iz roke igralca - animatorja v roke terapevta, psihologa, ali vzgojitelja, učitelja in postaja zanimivo učno sredstvo.

Naj povzamem vsa področja razvoja, na katera ima lutka še poseben vpliv in jih dodam še nekaj, ki jih še nisem omenila. Korošec (2006, str. 112 - 122) navaja področja otrokovega čustvenega, socialnega in spoznavnega razvoja, na katera lutka močno vpliva. To so:

- razvoj domišljije,
- razločevanje med fantazijo in realnostjo,
- razvoj pozitivne samopodobe in krepitev samozavesti,
- oblikovanje socialnih veščin,
- sprejemljiv način izražanja emocij,
- jezik neverbalne komunikacije, spodbuda za otrokov govorni razvoj,
- razvoj empatije,
- spodbujanje ustvarjalnosti,
- intelektualni vidik.

Tudi po mojem mnenju ima lutka močan vpliv na različna področja otrokovega razvoja, zato se strinjam z navedenimi citati in povzetki različnih avtorjev. Za nas učitelje je še posebej pomembno, da se tega vpliva dobro zavedamo in zato pogosteje izkoriščamo možnost uporabe lutk v šoli.

2 ZAKAJ LUTKE V ŠOLI?

Še danes je verjetno veliko ljudi mnenja, da so lutke namenjene le najmlajšim. Uporabo lutk v vrtcu tako verjetno dojemajo kot nekaj sprejemljivega, saj naj bi bil namen uporabe lutk to, da se otroci lahko igrajo, z lutko razvedrijo in zabavajo. Vendar pa ima lutka veliko večjo vlogo kot le to, da je sredstvo za igro in zabavo. Uporaba lutke in njeni učinki so namreč tako široki, da je v šoli zelo priporočljiva in je hkrati široko uporabno sredstvo pri pouku.

Zakaj torej lutka v šoli?

»Lutka je igrača, lutka je maska, lutka je sovrstnik, lutka sem jaz

Lutka je spodbuda za akcijo, je motivacijsko sredstvo, ki ni le beseda

Lutka je družabnik, za pomoč pred osamljenostjo

Lutka za komunikacijo – besedno in nebesedno

Lutka za samozavest

Lutka za spretnost

Lutka za samoobvladovanje in strpnost

Lutka za umirjanje, osredotočenje

Lutka za igro brez besed

Lutka za učenje ustvarjalnega mišljenja

Lutka za spodbujanje integrirane levo-desne možganske dejavnosti

Lutka za poučevanje in učenje na vseh predmetnih področjih

Lutka za učinkovitejše pomnjenje

Lutka za zabavno učenje, prijetno šolo, v veselje učencem in učitelju

Lutka za zadovoljevanje temeljnih otrokovih in učiteljevih potreb:

- *po svobodi: govora, gibanja, mišljenja – se gibljem, govorim, izdelujem, ustvarjam*
- *po zabavi: se smejem, zabavam sebe in druge, se sproščam, uživam, sem dobre volje*
- *po ljubezni: se počutim varno, me imajo radi, smo prijatelji s sošolci in učiteljem*
- *po moči: se uveljavljam, sem v središču pozornosti, ustvarjam lutko, ustvarjam sebe...«*

(Kroflič, 2002)

»Lutka je univerzalen pripomoček in je lahko učitelju v veliko pomoč tako pri uresničevanju ciljev kot tudi pri socializaciji otrok v skupino, reševanju konfliktov, izražanju čustev in razvijanju pozitivne samopodobe. Pri otrocih deluje kot motivacijsko sredstvo ali/in njihov zaupnik. V njih prebujajo domišljijo in ustvarjalnost, ki sta pomembni popotnici v svet izobraževanja in otrokovega razvoja.« (Mikuš, 2002)

Sprašujemo se, v kolikšni meri naj bo lutka zastopana v pedagoškem procesu. Koliko naj lutka pomaga in ali naj sodeluje v učnem procesu. Tako kot z vsemi učnimi mediji, tudi z lutko v razredu ne smemo pretiravati, ne sme prevladovati. Če vemo, da lahko vse postane lutka (glava zelja in naši prsti in čevlji,...), potem je lutka vsepovsod okrog nas. Učitelj lutkar lahko prebudi, navdihuje in razvija domišljijo učencev (Coffou, 2004).

Pa vendar z lutko v razredu le redko pretiravamo. Več je učiteljev, ki si lutk v razredu ne upa uporabljati, ker imajo predsodke glede ustreznosti uporabe lutk v šoli ali predsodke glede svojega znanja o lutkah. Res je, da na dodiplomskem študiju razrednega pouka učnih ur

lutkarstva res ni veliko, je pa o tem več zapisanega, pa tudi praktične izkušnje nas seveda veliko naučijo in izučijo.

Zanimiv mi je bil izsledek v članku (Korošec, 2005, str. 36), kjer je omenjeno, da pri mednarodni lutkarski organizaciji UNIMA, ki vključuje 92 držav z vsega sveta, deluje Komisija za lutko v vzgoji (Puppets in Education Commission), katere vodilo je: »Otroci imajo pravico do lutke, učitelji/vzgojitelji pa pravico do znanja, kako lutke uporabljati.«

Tudi Breda Kroflič (2002) meni podobno: »Lutka ni izbira, lutka je nujnost v prijetni in zato tudi učinkoviti šoli, ki ne temelji le na 'imeti znanje' ampak na 'biti človek'.«

S pomočjo lutke vzpostavljamo komunikacijo.

Lutka v šoli pomaga k vzpostavljanju dobre medosebne komunikacije in tako vpliva na dober odnos med učiteljem in učenci, pa tudi na samo razredno klimo.

»Novi vidiki sodobne šole, ki naj bi bila po meri otrok, nam pokažejo, da je glavna pomanjkljivost naših šol prav nezmožnost sporazumevanja med učiteljem in med učenci samimi. Seveda je enako tudi med starši in njihovimi otroki. Idealna oblika za učenje komuniciranja je ravno dramatizacija.« (Golub, 2003)

S komunikacijo skozi lutko se učitelj otrokom približa in pridobi njihovo zaupanje. V trenutku postane lutkar pravljicar, ustvarjalec nečesa magičnega. Otrokom se tak učitelj zdi poln veselja, zadovoljstva in vznemirjenja in ga hitro vzamejo za svojega, za človeka, s katerim lahko delijo svoja čustva. S tem so zagotovljeni osnovni pogoji za nemoteno vzpostavljanje medosebne komunikacije (Korošec, 2002, str. 47).

Pri pristni komunikaciji med učiteljem in učenci ima velika vlogo tudi otrokova vera v lutko. V komunikaciji z lutko tako otrok na nek način pozabi, da v resnici komunicira z učiteljem.

Otrok verjame lutki bolj kot odraslemu, saj ima oživljena lutka dušo, življenje, v katerega otrok brezpogojno verjame. Ta otrokova vera v lutko učitelju omogoča, da preko lutke uspešno komunicira z njim. Lutka lahko otroka pohvali, opozori na napako ali pa otroku preprosto prisluhne ob stiski ali veselju. Izkušnje tistih, ki so lutko uporabljali, so pokazale, da lutka – ljubljenec skupine, ki je z otroki v vsakem trenutku, močno prispeva k izboljšanju komunikacije v razredu (prav tam).

Pomembno pa je tudi, da se zavestno podredimo lutki, to je predpogoj za prepričljivo komunikacijo skozi lutko. Starejši otroci se tako le stežka podredijo lutki, še posebej, če nimajo dobrega vzora pri učitelju, ki pri igri z lutko ni z vsem srcem predan lutki (Majaron, 2002a, str. 59 - 60).

Lutka je zelo uporabna tudi pri komunikaciji otrok, ki imajo težave z verbalnim izražanjem in zato tudi težave z vključevanjem v skupino.

Zanimiv mi je bil izsledek iz članka Sobotne priloge (Štaudohar, 2011), kjer avtorica članka omenja knjigo psihologa Philipa Zimbarda O sramežljivosti. Pravi, da je v njej zgodba o bratu tega psihologa, ki je bil kot otrok tako zelo sramežljiv, da si je za prvi šolski dan naredil kostum – na glavo si je nataknil papirnato vrečko, v katero je izrezal luknje za oči. Le z vrečko na glavi si je upal komunicirati s sošolci, ta »kostum«, ki ga je potem nosil vse šolsko leto in je popolnoma prekril njegovo identiteto, ga je navdajal s posebno močjo in pogumom. Bil je še vedno on sam, a je bil »neviden«.

Lutka zmanjšuje stresne oblike neposredne komunikacije »iz oči v oči« med odraslim in otrokom. Učitelj je za otroka avtoriteta, ki si je ni izbral sam, ampak mu je predpostavljena. Veliko otrok je tako zadržanih pri izražanju čustev in še bolj pri besedni komunikaciji, zato nam je lutka v veliko pomoč (Majaron, 2002a, str. 59).

Mnogokrat nam lutka lahko pomaga iz zagate, ko iščemo način, s katerim bi otroke dobro motivirali. Lutka je za otroke »eden izmed njih« - z enakimi težavami, strahovi in željo po igri in tej osebi lahko popolnoma zaupajo. Prepričani so, da za skrivnost, ki jo imajo z lutko, učiteljica ne ve, pa čeprav je lutka oživljena s pomočjo učiteljice (Korošec, 2006, str. 108).

Lutka je torej lahko še bolj prepričljiva, če ima napake in če počne stvari, ki jih počnejo tudi drugi otroci. Lutka lahko nagaja, lahko klepeta med poukom in počne stvari, ki jih sicer ne bi smela početi. Lutka ima lahko smisel za humor, zna se pošaliti na svoj ali učiteljev račun, ... S takšnim neidealnim vedenjem se po mojem mnenju lutka še bolj približa otroku.

»Morda je prav prvinskost komunikacijskih oblik in sredstev po eni strani in prenos oživljajoče energije kot pri igrači na drugi strani razlog, da lutka tako očara otroka.« (prav tam, str. 61)

S pomočjo lutke razvijamo kreativnost učencev.

Pomembno je, da pustimo otroku, da sam ustvarja lutko. Ta je namreč zamišljena v njegovi fantaziji in izdelana z njegovimi rokami, oživljena z njegovo energijo in čustvi. S tem včasih otrok prekaša vse svoje kreativne dejavnosti, saj nemalokrat iz otroških rok dobijo svojo vidno podobo pojmi, za katere včasih dvomimo, da jih otroci razumejo in dojemajo - rojstvo, strah, jeza, žalost, veselje, ljubezen, smrt, noč, dan, letni časi, ... (prav tam, str. 60 – 61).

Preko lutke lahko posredujemo tudi različne vrednote – moralne, etične, estetske, socialne, kulturne, ... in **vzgojne vsebine**.

Preko lutke lahko prepričljivo posredujemo pisano besedo, likovnost in glasbo. Z njo se lahko borimo proti kiču, šundu, cenenosti in slabi družbi, ki obdaja otroke. Otrok tako posredno, brez moraliziranja spozna, kaj pomeni biti dobrohoten in človeški. Lutka počenja vse tisto, kar bi radi počeli otroci. Izpolnijo se jim težko uresničljive želje. Z lutko lahko poletijo, postanejo mucek, lahko le drobna cvetlica... Spopadajo se z različnimi težavami, ki so del vsakdanjega življenja in tudi njega samega. Naučijo se vztrajnosti, rešujejo duševne napetosti, sproščajo se različni strahovi in jeza. Spoznajo, da so z lutko in skriti za paravanom sposobni uspešno narediti tisto, kar sicer ne zmorejo. (Golub, 2003)

"Ko lutka oživi, dobi posebno moč in kot igralec imam vso priložnost, da otroku sporočim način obnašanja, ki ga otrok vzame in ga po predstavi lahko oživi. V vsakdanjem življenju se spomni, kaj je napravil junak v predstavi in ta ravnanja so pogostokrat videna pri otrocih," pravi M. Kolenko, ravnateljica osnovne šole in velika ljubiteljica lutk. Opozarja, da so vzgojne vsebine in končno sporočilo vsake lutkovne predstave zelo pomembne, saj otroci resnično verjamejo, da je tisto, kar lutka pove, tudi najbolj prav – to pa otroke velikokrat uvede v takšen način obnašanja - v posnemanje (Pirc, 2009).

Lutka nam pomaga ustvariti sodelovalno vzdušje.

»Lutka v učiteljevih rokah bo učencu prijazna, 'nenevarna' avtoriteta, ki ga spodbuja ali pokara. V učenčevih rokah bo pokazala, kaj vse zna. Včasih se tudi zmoti, nič zato, saj se je zmotila lutka in ne otrok! Skratka, lutka pomaga, da se otrok izogne bolj ali manj stresnim situacijam v razredu, kadar pa lutka potrebuje nasvet ali pomoč, združi v celoto ves razred in tako prispeva tudi k boljšemu razumevanju med učenci in s tem k socializaciji razreda kot celote.« (Majaron, 2006b, str. 38)

Lutka pomaga ustvariti sodelovalno vzdušje, saj je pripravljena pomagati, otroci pa njej. Tako lahko v nekaterih delikatnih situacijah posreduje med otroki in učiteljevimi cilji. V konfliktnih situacijah lutka pomaga najti »tretjo« možnost. Z molčečnim otrokom se ljubeznivo pogovarja, čeprav ne dobi odgovora. Postane zaupnik otrok in učitelja, nekakšna »zarota« razreda, ki bo pomagala urediti odnose v razredu na kar se da neboleč način (Majaron, 2002a, str. 60 – 61).

Zanimive so potrditve najnovejših raziskav, da je v skupinah otrok, kjer redno uporabljajo lutke, veliko manj agresivnega in socialno neprimerne vedenja kot v skupinah, kjer lutk ne uporabljajo. Lutke torej resnično lahko vplivajo na vzdušje v razredu (Sitar, 2008, str. 136).

Lutka pomaga tudi pri vživljanju v svet drugega vrstnika. Preobrazba v drugo osebo razvija empatična občutja otroka. Spodbujanje empatije pa je v sodobni družbi pomembna kvaliteta (Sitar, 2008, str. 134).

Lutka vpliva torej na bolj sproščene odnose, hkrati se otroci lažje otresejo problemov in skrbi, ki jih prinaša šola in življenje.

Kreativni učitelj bo po mnenju Majarona (2002a, str. 63) vedno našel dovolj razlogov, da bo v razredu uporabil tako obliko komunikacije, ki izziva učenca k odkrivanju osebnih »močnih« področij: skupaj ustvarjata posebno kodo sporazumevanja, oazo nekonformizma sredi družbe, ki si sicer želi kreativnih mladih ljudi, da pa bi njihovo kreativnost razvijala in podpirala, pa stori premalo.

*»Izobraževanje se ukvarja s posamezniki;
drama se ukvarja z individualnostjo posameznikov,
z edinstvenostjo vsakega človeškega bistva.«
(Way, 1967; povzeto po: Damby, Kemp, 1989)*

3 VKLJUČEVANJE LUTK V ŠOLSKI POUK IN KURIKULUM

»... In učenost? Ko bo šla enkrat skozi lutko v srce, tudi iz glave ne bo več izpuhtela.« (Šitar, 2008, str. 135)

»Lutke niso več le sredstvo za motivacijo in pripravo predstav, temveč vse bolj tudi didaktični pripomoček za doseganje kurikularnih ciljev na različnih predmetnih področjih. Izkušnje praktikov in študentov kažejo, da lutka bistveno prispeva k motivaciji, k razvoju domišljajske igre ter neverbalne in verbalne ustvarjalnosti. Lutka v skupini postane nova, močnejša avtoriteta od učitelja.« (Korošec, 2003, str. 191)

Gledališke dejavnosti v šoli torej ne smejo biti zastopane le v okviru priprave gledaliških predstav. Če želimo pozitivno vplivati na otrokov razvoj, izboljšati komunikacijo in ozračje v razredu, narediti učenje in poučevanje bolj zanimivo in razvijati domišljijo otrok, potem je lutka še kako pomembno sredstvo pri pouku.

Lutkarstvo obsega tri različna področja, to so:

1. otroška ustvarjalna igra,
2. vzgojno in terapevtsko sredstvo,
3. gledališka dejavnost (Enciklopedija Slovenije, 1992, str. 340).

Coffou (2004) pa pravi, da je njen vidik pomena lutke v pedagoškem procesu sledeč:

1. lutka kot terapevtsko sredstvo, kot medij razbijanja psiholoških ovir, osvobajanja strahov, frustracije in sproščanja;
2. lutka kot izobraževalno-didaktično sredstvo izraža učne vsebine, živi v njih in jih povezuje s to temo;
3. lutka kot spodbuda za oblikovanje (likovno-grafično-scensko, govorno-scensko in literarno-režijsko).

Vsa tri področja uporabe lutke v pedagoškem procesu bi lahko povezali z vzgojno-izobraževalnimi cilji v osnovni šoli.

Lutke imajo didaktično vlogo, saj imajo elemente otroške igre, ti pa pozitivno vplivajo na razvoj interesa za različne vrste umetnosti in na raznolike vsebine, ki so v obveznem učnem načrtu ali pa kot izbirne vsebine (Vukonić-Žunič, Delaš, 2009).

Lutke v okviru vzgoje so nosilci in hkrati sredstvo, ki čutno prikazuje sliko resničnosti. lutka omogoča otroku spoznavanje povezave med živim in neživim svetom, pomaga spoznati simbolične predstave, hkrati pa otroku predstavimo gledališče z vsemi umetniškimi zvrstmi (beseda, glasba, likovnost, ritem in prostorska kompozicija). Preko umetnosti pa lahko vzgojitelj posreduje tudi humor, ki otroka sprošča in razvedri (Paškvan, 2010).

Poučevanje z umetnostjo in skozi umetnost je način, ki ima v sodobni didaktiki po vsem svetu vedno več teoretske in izkustvene podpore. lutka pri pouku vzpostavlja večsmerno komunikacijo, pomaga pri usvajanju, razumevanju in utrjevanju vsebin ter pri razvijanju kreativnosti, ki je zelo pomembna za učenčovo pozitivno samopodobo (Majaron, 2006b, str. 38).

Lutke so z vidika umetnosti in izobraževanja večplastne, saj v sebi združujejo likovno, literarno ter celo glasbeno dejavnost. Vsaka od teh dejavnosti pa je zastopana v šolskem kurikulumu. V predmetniku imamo ure, ki so namenjene glasbenemu in likovnemu pouku, nimamo pa pouka gledališča. Gledališče lahko prispeva h kurikulumu – otroci jasno izražajo stališča, znajo se vživeti v nekoga drugega, soočajo se z novimi življenjskimi položaji in ustvarjalno razmišljajo (Sitar, 2008, str. 137).

3.1 KREATIVNA DRAMSKA VZGOJA IN VLOGA LUTKE V KURIKULUMU

Področje gledališča je najbolj svobodna oblika otrokove ustvarjalnosti, saj praktično nima meja. Otroku meje sicer najbolj pogosto postavljamo, ko od njega zahtevamo, da se bo dosledno naučil besedilo. Kreativna gledališka vzgoja je ena izmed najbolj kompleksnih, saj vključuje vrsto izraznih sredstev. Otroci lahko izražajo svoje občutke, misli, odnos do okolja, do ljudi z mimiko, s pantomimo, z gibom, z lutkami, z maskami, z jezikovnim ustvarjanjem, z glasbo, ... Vse te dejavnosti pa se lahko odvijajo pri pouku z uresničevanjem vzgojno-izobraževalnih ciljev ali pri interesni dejavnosti (Korošec, 2002, str. 37).

Ko uporabljamo lutke v razredu, je za učitelja izrednega pomena, da določi cilje projekta z lutkami in kaj lahko otrok od tega dela pričakuje. Načrtovanje, vaje in igranje predstave je glavni cilj za profesionalne lutkarje, vendar le eden od ciljev, ko delamo z otroki v okviru učnega programa. Pomembno je ločiti med lutkovnim gledališčem in lutkovnimi dejavnostmi kot obliko kreativne drame, ki ni namenjena pripravi popolne predstave, temveč rasti in razvoju otroka lutkarja (Korošec, 2005, str. 36).

Tako končni cilj pri šolskih lutkovnih dejavnostih ne bi smel biti končni izdelek oziroma sam lutkovni prizor ali predstava, ampak celoten proces, v katerem se odvijajo dramske dejavnosti.

»Kreativna dramska vzgoja, katere del je lutkovna dejavnost, pomeni pristop h gledališkim dejavnostim z otroki in mladino, ki zavrača tradicijo, zasnovano na prenašanju profesionalnega načina dela v gledališču na delo z otroki.« (prav tam)

Na prvem mestu je torej otrokov razvoj. Zlasti mlajših šolarjev ne bi smeli obremenjevati z učenjem besedila na pamet, njihova igra naj bo improvizirana, izmišljena ali pa prirejena po literarni predlogi. Umetniška vrednost se povečuje s starostjo, razvojno stopnjo in z otrokovimi izkušnjami. Lutkovna dejavnost tako ni le za najmlajše, starejšemu učencu predstavlja izziv za kreiranje svoje lutke in predstave, ki jo skupaj s sošolci pripravi za starše ali mlajše vrstnike v šoli (prav tam, str. 37).

Ena izmed ustanoviteljev sodobne kreativne dramske vzgoje je Winifred Mary Ward, profesorica na Univerzi v Evanstonu. Zavzemala se je za učno metodo, ki daje velik poudarek na samoizražanju, ceni literaturo in govorjeni jezik. Hkrati je zavračala učenje besedila na pamet in dramsko igro kot tako, ki si jo zamisli učitelj, saj tako lahko 'otroci razvijajo igro iz lastnih misli, domišljije in čustev'. (Winifred Ward Papers, 1917-1978: http://files.library.northwestern.edu/findingaids/ward_winifred.pdf).

Wardovi so sledili številni znani praktiki, pravi razmah tega pristopa se je začel v drugi polovici dvajsetega stoletja v Združenih državah Amerike, v Veliki Britaniji in na drugih angleško govorečih območjih. Kreativna dramska vzgoja je postala enakovreden predmet ostalim predmetom, cilji so del učnega načrta, največkrat pa jo poučujejo za to izobraženi učitelji/vzgojitelji. Pri nas pa je položaj popolnoma drugačen tudi petdeset let pozneje. Sodobni pristop h kreativni dramski vzgoji je bolj ali manj prepuščen posameznim

navdušenim učiteljem, ki jim uspe pridobiti temeljno strokovno znanje na seminarjih (Korošec, 2007, str. 112).

Najbolj pogosta izraza v svetu, ki se uporabljata za sodoben pristop h gledališki dejavnosti sta drama v vzgoji (Drama in Education, DIE) in kreativna drama (Creative Drama) (Wagner, 1998, povzeto po: Korošec, 2006, str. 36).

3.1.1 DRAMA V VZGOJI

»Cilj drame v vzgoji je učiti se skozi dramske dejavnosti (learning through drama), tako da otroci vstopajo v namišljeni dramski svet, kjer se srečajo s problemi, ki jih pripeljejo do obvladovanja ciljev.« (Korošec, 2007, str. 113)

Problem drame v vzgoji je, da imajo sicer prednost teme in cilji učnega načrta, a se odmika od gledaliških korenin. Če ni značilne zgradbe dramskega dejanja (ekspozicija, sprožilni element, vrh dejanja ter peripetija in razplet), ne moremo govoriti o drami. Ob upoštevanju kurikularnih tem in ciljev tako nikakor ne smemo mimo značilnosti drame (prav tam, str. 113 – 114).

Eden od pristopov drame v vzgoji je t. i. procesna drama. Sodelujoči prevzamejo vlogo in na ta način vstopajo v zamišljeni dramski svet. Vloge so najpogostejše skupinske – cela skupina vstopa v eno skupno, vnaprej definirano vlogo. Cela skupina prevzema vlogo istočasno, torej hkrati vstopa v zamišljeni svet. Prekinitev dejavnosti, vstopanje in izstopanje iz dramskega sveta so glavne značilnosti procesne drame. Ta drugi pristop bolj upošteva kreacijo dramskega dela, a vendar je tudi ta način zelo diktiran in voden. Vprašamo se, če moramo res izstopiti iz zamišljenega sveta, da bi razumeli situacijo. Pri procesni drami tudi ni opazovalcev in gledalcev. Zavedanje občinstva pa je pravzaprav ena izmed temeljnih značilnosti, ki loči otroško igro od gledališke igre (prav tam).

3.1.2 KREATIVNA DRAMA

Children's Theatre Association of America (Združenje otroškega gledališča v Ameriki) kreativno dramo definira tako: »Kreativna drama je improvizacijska, osredotočena na proces, ne ekshibicijska oblika drame, v kateri so sodelujoči vodeni k domišljiji in igri vlog. Proces v kreativni drami je dinamičen. Vodja vodi učence k raziskovanju, razvoju, samoizražanju in k

posredovanju idej, konceptov in čustev skozi dramske uprizoritve. /.../ Poglavitni namen kreativne drame je spodbujati osebni razvoj in pospešiti učenje sodelujočih, bolj kot razvijanje prihodnjih igralcev.« (Siks, 1981; povzeto po: Korošec, 2007, str. 114 – 115).

Dejavnost je pogosto predlagana z zgodbo, s poezijo, z izvirno zamislijo ali z glasbo, ki jo ustvarjajo otroci ali odrasli. Vključuje lahko pantomimo, improvizacijo in igre vlog, ki imajo začetek, zaplet in konec. Dejavnosti lahko potekajo z lutkami, maskami ali živo igro. Učenci zaigrajo neko predlagano temo (verbalno ali neverbalno), katere zasnova je podana, ali pa v igri vlog ustvarijo novo, improvizirano, v njihovi domišljiji ustvarjeno zgodbo. Kreativna drama v primerjavi z dramo v vzgoji bolj razvija senzibilnost za spremljanje, oblikovanje in razumevanje gledališke umetnosti (Korošec, 2007, str. 115).

Kreativna drama in drama v vzgoji imata na splošno cilj pripraviti formalno predstavitev za občinstvo. Oba načina temeljita na procesu, katerega cilj je vsestranski razvoj (prav tam).

Pomembno je poznati osnovna izhodišča obeh principov, saj za naše kreativno delo z lutko v vrtcu in šoli velja približati značilnosti ene in druge veje in tako na najboljši možni način doseči cilje na različnih področjih otrokovega razvoja. V igro z lutko je pomembno vključevati učne cilje različnih predmetnih področij, otrokom pa pustiti, da ustvarjajo po lastnih idejah in domišljiji, enkrat naj tako pripravijo prizore po literarni predlogi, drugič pa improvizirajo. Prava mera vsakega je najboljša pot. Mnogo učiteljev/vzgojiteljev z veliko domišljije in kreativnosti ter s senzibilnostjo za otroke te stvari izvajajo intuitivno. Vendar je poleg praktičnega nujno potrebno tudi teoretično znanje. Otroci prinesejo s seboj univerzalno sposobnost – igro, biti 'kot da'. Prav ta pa nam je lahko izhodišče za delo, da ne izumljamo že odkritega (prav tam).

»S kreativno dramo lahko učimo umetnost gledališča in/ali motiviramo in razširimo učenje na drugih področjih. Otroci se učijo sprejemati odgovornost, skupinske odločitve, delati sodelovalno, razvijati nove interese in poiskati nove informacije. Gledališče z vsemi izraznimi sredstvi tako postane tudi povezovalce vsebin z različnih področij kurikula, otrokom pa odpira pot k lastni ustvarjalnosti in nekonformistični drži v spoštovanju drugačnosti in individualnosti.« (prav tam, str. 125)

Otrok, ki je deležen takega kreativnega procesa, bo tudi nasploh v življenju znal misliti ustvarjalno, poln bo asociacij in domislic, lažje bo dojemal povezave in pomenske sklope v

lastnem življenju, cenil bo delo in ustvarjalnost drugih in bo znal svoje ideje povezati v timsko delo skupine. Želel si bo take kulturne hrane, ki navdihuje in polni z energijo (Majaron, 2002b, str. 8).

3.2 CILJI VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA Z LUTKO

Kreativna lutkovna dejavnost je lahko uspešna metoda učenja in poučevanja na vseh področjih učnega načrta.

Dr. Nelly McCaslin, profesorica na Univerzi v New Yorku in ena vodilnih avtoric na področju kreativne drame v Združenih državah Amerike, navaja cilje, ki jih dosežemo s kreativno gledališko vzgojo (2006, povzeto po: Korošec, 2007, str. 115):

- razvoj kreativnosti in občutka za estetiko, večje kritično mišljenje,
- boljša socialna rast in kooperativnost,
- izboljšanje komunikacijskih sposobnosti,
- razvoj moralnih in duhovnih vrednot,
- zavedanje samega sebe.

Navedeni cilji kreativne gledališke vzgoje pa se dobro ujemajo z vzgojno-izobraževalnimi cilji iz učnega načrta v devetletni osnovni šoli. To so:

- spodbujanje kreativnega izražanja,
- stimuliranje in povečanje domišljije,
- razvijanje spontanega besednega izražanja,
- izboljšanje govora in izgovorjave,
- razvijanje spretnosti pisanje in gladkega branja,
- pridobivanje občutka za vrednotenje literature,
- medsebojno usklajevanje in razvijanje občutka za čas in prostor,
- spodbujanje otrokovega občutka lastne vrednosti,
- razvijanje samozaupanja in doseganje osebnega zadovoljstva,
- sproščanje strahov, agresije in frustracij na sprejemljiv način,
- razvijanje socialno-interakcijskih spretnosti,
- pridobivanje sposobnosti za reševanje problemov,
- izboljšanje fine motorike,

- opazovanje sveta z vsemi čutili; zapomniti si opazovano, nato pa ga obdelati in oživiti z lutkami,
- vrednotenje dela (Korošec, 2006, str. 110).

Kadar je naš cilj izobraževanje, lutka postane medij za izražanje otrokovega razumevanja sveta, literature, narave, socialnih odnosov ... Otroku je največja motivacija priprava predstave in ob nastajanju le-te mimogrede usvoji zastavljene cilje, učitelju/vzgojitelju pa je pomembnejši proces, v katerem otroka neprestano spremlja in ga spodbuja (Korošec, 2005, str. 36 – 37).

Otroci torej sodelujejo v procesu in korak za korakom so bližje cilju: ustvarijo lastno lutko, oblikujejo zgodbo, scenarij, se dogovarjajo in odločajo, kako in kdaj bo kakšen lik nastopal, rešujejo probleme in pripravijo prizor. Uspeh celotnega procesa je končni prizor, ki ga otroci običajno pripravijo po skupinah. Tega pa ne smemo ocenjevati po estetski izdelanosti lutk in do potankosti izdelani predstavi, temveč se mora učitelj vprašati po drugih dosežkih (Korošec, 2006, str. 111):

- kako so otroci med seboj sodelovali,
- kakšna je bila komunikacija,
- kako so reševali zastavljeni tematski problem,
- kako jim je uspelo doseči soglasje v skupini,
- kakšen je bil čustveni odziv posameznikov,
- kako so se posamezniki vključili v delo – zlasti socialno izključeni otroci,
- kako so oblikovali zgodbo z lutkami,
- ali so sodelovali vsi (koliko je seveda odvisno od individualnih sposobnosti),
- ali je oživela lutka vsakega otroka.

Ne smemo misliti, da je dovolj, če se učitelj zaveda, da se ob lutkah vsi dobro počutijo – on in otroci. Pomembni so cilji, zaradi katerih pri svojem delu lutke uporablja. Jasno zastavi načrt za delo, v okviru katerega pa dopušča sebi in otrokom kreativnost in improvizacijo. Cilji in povezave z učnim načrtom so lahko zelo različni (prav tam):

- poustvarjanje zgodbe iz literature – za razumevanje zgodbe, oseb, teme;
- ustvariti novo zgodbo, ki se tematsko veže na otrokove izkušnje ali domišljijo;

- razložiti vsebino iz različnih predmetnih in socialnih področij – matematika, ekologija, zgodovina, značilnosti kraja, posebnosti v naravi, droge, alkohol, ... ;
- sporočiti čustva, socialne interakcije, dati otrokom možnost spregovoriti skozi svoj drugi jaz – lutko.

Ne moremo popolnoma ločiti enih ciljev od drugih, saj z lutko vplivamo hkrati na več ravni otrokovega razvoja (kognitivni, socialni in čustveni razvoj). Lahko pa postavimo določene prioritete, na katere smo še posebej pozorni (prav tam, str. 111 – 112).

Tudi po mojem mnenju je lutka medij, ki nam omogoča, da na nekoliko drugačen in kreativen način dosežemo različne učne in vzgojne cilje, zato se mi zdi zelo pomembno, da se tega zavedamo vsi učitelji.

Kot zanimivost naj omenim še podatke iz raziskave o uporabi lutk kot medija za dosego ciljev pri pouku (Korošec, 2004, povzeto po: Korošec, 2007, str. 123). Učiteljice/vzgojiteljice menijo, da so lutke učinkovit pripomoček za dosego učnih ciljev, ob tem pa vplivamo tudi na otrokov čustveni in socialni razvoj. Cilji pri pouku so tako doseženi hitro in prijetno. Hkrati pa je raziskava pokazala, da se lutke kot medij pri pouku redko uporabljajo. Kot razlog učiteljice in vzgojiteljice navajajo natrpan urnik, pomanjkanje časa in pomanjkanje znanja. Tiste učiteljice, ki lutke redno vključujejo v svoje delo, pa te povezujejo z različnimi predmetnimi področji.

3.3 METODE DELA Z LUTKO

N. Renfro in T. Hunt (1982, str. 19) izpostavljata šest različnih tehnik oz. vrst dejavnosti z lutko v razredu. Te metode so:

- SPONTANA IGRA Z LUTKO

To je spontana oblika lutkarstva, ki se zgodi spontano, brez posredovanja odraslih. Gre za obliko simbolne igre, ko se otrok sam sproščeno in svobodno pogovarja z lutko ali pa se igra z več lutkami hkrati več otrok. Za lutkovni oder poskrbijo sami, učitelj pa jim pomaga pri iskanju materiala in manjših tehničnih težav. Spontana igra se zgodi tudi v času pouka, ko so lutkovne dejavnosti načrtovane, lahko že med samo izdelavo, ko lutke še niso dokončane. Eden se sam pogovarja s svojo lutko, drugi z gibanjem oživlja svoj lik, nekje komunicirata sošolca vsak s svojo lutko, ...

- PRIPRAVA PRIZOROV Z LUTKO

To je dejavnost, ki jo vodi odrasla oseba, ki s tehnikami kreativne drame usmerja otroke k pripravi prizorov z lutko na osnovi zgodbe, poezije, glasbe, realnega življenja ali domišljije. Otroci niso omejeni z odrom, ampak se svobodno gibajo po igralnem prostoru in raziskujejo gibanje svojega telesa v odnosu do svoje lutke. Gibanje je odvisno tudi od vrste lutk, ki so uporabljene – večje (npr. telesne lutke) potrebujejo večji igralni prostor, za prstne lutke pa je primeren tudi manjši prostor. Ni določenega scenarija in besedila za učenje na pamet, zato otroci svobodno prispevajo svoje ideje, dialog in scenarij. Kadar otroci pripravijo svoje prizore ali predstavo pokažejo svojim sošolcem ali vrstnikom, to pozitivno vpliva na posameznika in na skupino. Če učitelj ni pod pritiskom nastopa, so otroci bolj prepuščeni lastni ustvarjalnosti.

- PRIPOVEDOVANJE Z LUTKO

S pomočjo lutke pripovedujemo zgodbo, se učimo pesem pri glasbi, predstavimo poezijo, delimo vsebino knjige, ... Lutka ponuja učitelju možnost za kreativno interpretacijo in ustvarjanje magičnega sveta za in z otroki. Ne gre za predstavo pred občinstvom, ampak bolj za neformalni prizor in predstavitev zgodbe iz literature. Lutke s svojo obliko, barvo, dimenzijo in gibanjem obogatijo literarno doživetje. Ko zgodbo pripoveduje junak v prvi osebi, doživimo popolnoma drug zorni kot zgodbe. Spremeni se čas dogajanja, protagonist pa zgodbo pripoveduje drugače, kot je zgodba v resnici tekla in če se mu v pripovedi pridruži še antagonist, je prisoten še drug, popolnoma drugačen zorni kot. Med otroki in lutkami se med predstavitvijo zgodbe vzpostavi pristen dialog, ki ga pri branju ali pripovedovanju zgodbe ni. Otroci se lažje vživijo v lutkovne junake.

- POGOVARJANJE SKOZI LUTKO

Ta metoda temelji na socialnem in emocionalnem razvoju otroka. Kadar otroci ne znajo z besedami opisati svojih misli, še ne pomeni, da ne zmorejo izraziti svojih čustev in doživetij, ampak jim je le treba ponuditi pravi medij za izražanje. Takrat je lutka v veliko pomoč. Lutka predstavlja otroku ščit, zato bolj sproščeno spregovori lutki ali skozi lutko kot pa v direktni komunikaciji z odraslim. V posredni komunikaciji se otrok ne počuti tako izpostavljenega in odgovornega za besede in dejanja, ki jih naredi lutka, zato je tudi bolj sproščen. Komunikacija skozi lutko pomaga razvijati otrokove verbalne sposobnosti. Če otrok lahko imenuje svoja

čustva, poveže, kar jih povzroča, je zelo blizu njihovem razumevanju. Sčasoma se tudi lažje izraža in bolje razume sebe. Otrok z emocionalnimi težavami gotovo lažje pove lutki, kaj ga teži, saj je lutka senzibilna poslušalka, nežna z otrokom, ga ne obtožuje in ne graja. Dobrodošla je lutka kot ljubljenska skupine/razreda, ki se ji otroci zaupajo in je z njimi vedno in povsod. Ko si otrok od doma prinese svojo ljubkovalno igračo, je ta lahko učitelju v pomoč pri vzpostavljanju stika. Učiteljeva lutka se obrne na otrokovo igračo, ki bo slej ali prej spregovorila. Lutka ljubljenska skupine je prijatelj celotne skupine in kadar odide h komu na dom, je nekaj, kar pripada celotni skupini in šolskemu okolju, tudi z otrokom doma. Zaupanje in komunikacija se izboljšata. Na takšen način tudi vzpostavimo povezavo med domom in šolo.

- UČENJE IN POUČEVANJE Z LUTKO

Učitelj ob lutkah in z njimi posreduje informacije na zanimiv in vznemirljiv način. Različne preproste lutkovne tehnike nam pomagajo pri doseganju kurikularnih ciljev, pri dviganju motivacije za delo in boljšemu pomnjenju in razumevanju učne snovi.

- IZDELAVA LUTKE

Če ima otrok pri izdelavi lutk dovolj svobode, lahko oblikuje karakter po svoje. Že sama izdelava daje otroku možnost za projekcijo čustev, želja in misli. Kadar učitelj otroke spodbuja z vprašanji, ta prebujajo njegovo domišljijo. Pomembna je tudi učiteljeva senzibilnost, da uskladi zahteve pri izdelavi z otrokovimi sposobnostmi in hkrati upošteva njegovo kreativnost. Ob izdelavi lutke otrok razvija fino motoriko, koordinacijo roka – oko, spozna različne materiale, širi znanje o pojmi, izraža čustva že ob samem kreiranju lika, ... Lutko, ki jo otrok izdela sam, ceni bolj kot katerikoli drugo in z njo vzpostavi intimen in pristen odnos (Rentro, Hunt, 1982, str. 19; povzeto po: Korošec, 2006, str. 127 – 130).

»Izdelovanje lastnih lutk učencem omogoča, da se izražajo že od samega začetka, od trenutka, ko izbirajo lik. Odločitev, da se poudarijo agresivne in nežne lastnosti lika, je prav tako način samoizražanja, pomembno pa je, da učitelj ne posega v ta kreativni proces. Učitelji se morajo omejiti samo na nudenje praktične pomoči, da bi otrok lažje izrazil svoje ideje in občutke v fizični in materialni obliki.« (Debouny, 2002; citirano po: Korošec, 2006, str. 130).

Vse metode dela z lutkami se mi zdijo pomembne, da jih učitelj uporablja v razredu, saj se tako izkoristijo različne možnosti, ki jih ponuja lutka.

3.4 KAKŠNA NAJ BO LUTKA?

V različnih virih ter pri izbirnem predmetu na fakulteti (*lutkarstvo*) sem bila seznanjena s tremi nivoji stilizacije lutke. To so:

- **likovnost:** z obliko, barvo, materialom, proporci in tehnologijo daje lutka prvo informacijo o značaju;
- **gib:** upoštevamo vse vidike neverbalne komunikacije, lutka s svojim gibanjem določi značaj in medosebne odnose, gibi so potencirani (močni), a vendar so po številu reducirani (jih je malo);
- **zvočnost:** višina in barva glasu, ritem, glasba, jezikovne zvrsti – lahko tudi narečje; lutka prikazuje tisto, kar se brez besed ne da prikazati.

Upoštevajoč tri nivoje stilizacije lutke, je pri izdelavi lutke dobro upoštevati naslednje **lastnosti lutke:**

- oblika: okrogla, ovalna, oglata, rogata, ... - to je eden izmed elementov, ki določajo lutkin značaj;
- barva: poimenovanje, tople in hladne barve;
- izbira materiala: gladek, mehak, trd, grob, bleščeč, ...;
- način gibanja: po gibanju prepoznamo značaj lutke (npr. deček v teku, podrsavajoči dedek, plazeča se lisica, ...); otrok bo prepoznal gibanje, ga primerjal s svojim opazovanjem in izkušnjo ter ga poskusil tudi sam uprizoriti;
- prepoznaven glas: lahko je artikuliran ali neartikuliran; otrok najprej sprejema neverbalno komunikacijo (kot del svoje izkušnje), postopoma pa si bogati govorno izražanje (Majaron, 1998).

Vsaka **vrsta lutke** ima svoje prednosti in slabosti. Dobro je, da se učitelji zavedamo, kakšne možnosti nam ponujajo različne lutke in da izberemo tisto, ki nam najbolj ustreza v dani situaciji.

Lutke so lahko zelo enostavne, najpreprostejše so kar naši PRSTI IN ROKE, ki jim lahko dorišemo obraze in jih oblečemo v obleke iz plastelina, rokavic, nogavic ali vrečk (prav tam).

Golub (2003) za take lutke omenja izraz MIMIČNE LUTKE. Pravi, da so zelo primerne za manjše igralce, ker lutk ni potrebno izdelovati, besedilo pa si lahko izmišljujemo sproti. Lutko

si samo nataknemo na roko in s prsti lutko oživimo, damo ji predvsem mimiko obraza, odpiramo usta, se pačimo, šelestimo s papirjem ter gubamo blago.

Zelo zanimive so IMPROVIZIRANE LUTKE, ki nastanejo v trenutku. Pogosto so takšne lutke še bolj učinkovite kot pa zapleteno izdelane lutke, nastanejo lahko iz papirja ali pa na primer iz navadnega kosa blaga, ki ga poveznemo čez roko in v trenutku že nastane lutka.

Slika 2: Preprosta lutka, narejena s tehniko origami (vir: <http://origami-instructions.blogspot.com/2011/04/origami-fox-puppet.html>.)

Nenavadne in zabavne pa so lahko lutke na KOLENIH in STOPALIH. Otroku pomaga ugotoviti, kako čudovito izrazno sredstvo so lahko naša stopala. Obstajajo različne igrice: desna noga pomaha sošolčevi desni nogi, levi nogi sta prijateljici, ... Stopalu lahko dodamo še nogavičko za pokrivalo in narišemo obraz. Narisan obraz na bosi nogi nam omogoča najboljše animiranje, saj je mimika najbolj izrazita, sicer pa je obraz lahko narisani tudi na copatih ali čevljih (Korošec, 2002, str. 48).

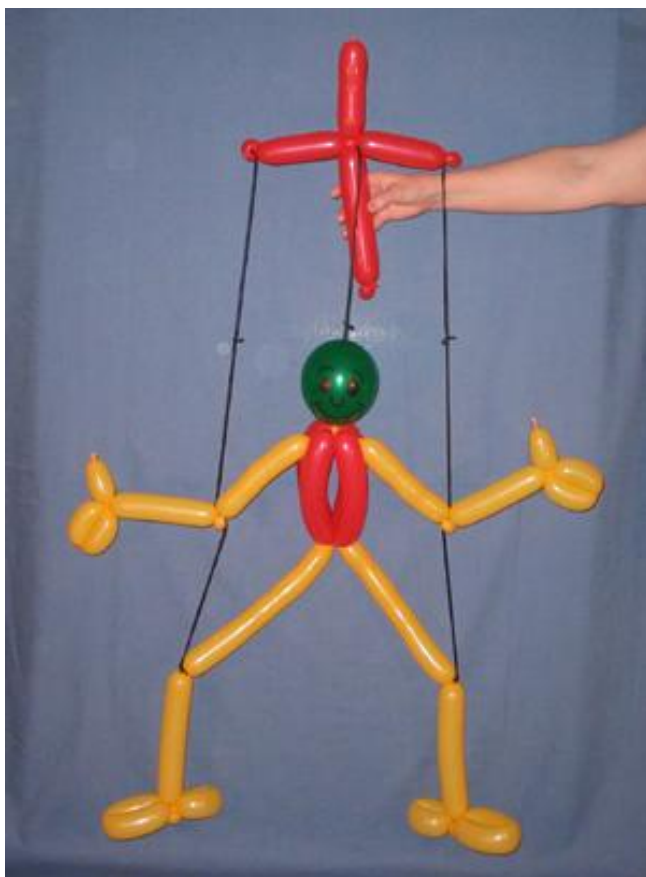
Lutke lahko postanejo tudi IGRAČE IN RAZLIČNI PREDMETI. Ti pogosto ne predstavljajo le sebe, ampak imajo vlogo v različnih situacijah, ki jih otrok želi razrešiti na svoj način. Otroku bo sprejel tak način komunikacije in v njegovi igri bomo lahko prepoznali marsikakšen problem iz njegovega mikrokozmosa (Majaron, 1998).

Lutke – predmeti so temelj za lutkovno gledališče, ker je v njih skrito bistvo lutkovnosti – oživljanje mrtve snovi (Trefalt, 1993, str. 60).

Animacija igrače zahteva, da roka, ki animira igračo, ne prevlada, oz. da roka ni vsiljiva. Pripoveduje naj igrača ali predmet.. To je zelo primerna metoda v prvi triadi, ko so otroci še čustveno navezani na svoje igrače in jih celo vzamejo s seboj v šolo. Prav tako pa je lahko primerna tudi za igro v drugi in tretji triadi osnovnošolskega izobraževanja (Golub, 2003).

PLOSKE LUTKE pripomorejo k razvoju likovne občutljivosti in orientacije v prostoru (Majaron, 1998).

Ploske lutke so tako preproste in preproste za izdelavo, zato so zelo primerne za otroke prve triade osnovnošolskega izobraževanja. Upoštevanje dvodimenzionalnosti lutke je potrebno že pri samem izdelovanju in tudi pozneje pri igranju, zato se lutka ne sme preveč vrteti in obračati (Golub, 2003).

Slika 3: Marioneta, izdelana iz balonov (vir: <http://www.gospelballoons.com/routines.php?i=9>).

MARIONETE simbolizirajo manipulacijo, ker je nad njimi vedno nekdo, ki vodi njihove gibe. Te socialne modele in relativnost situacij pa začuti tudi otrok, zato je dobro, da mu omogočimo izdelavo in animacijo preprostih marionet, saj mu pomaga graditi pozitivno samopodobo (Majaron, 1998).

Marionete imajo otroci običajno radi, ker jih občutijo kot projekcijo odnosa odraslih do njih. Marionete so svet, ki ga otroci obvladujejo in uredijo po svoje. Način gibanja lutke pa pogosto vpliva na otrokovo gibanje, otrok začuti pomen težišča v telesu, z animacijo lutke usvaja tudi fino motoriko in koordinacijo gibanja celega telesa (Majaron, 2006, str. 100).

TELESNE LUTKE so obešene okoli vratu in nošene pred animatorjem. Pomagajo pri obvladovanju prostora in pri premagovanju strahu pred nastopanjem (Majaron, 1998).

Ker se telesne lutke nosijo pred telesom, otroku omogočajo, da se za njo varno skrije. Gibanje lutke je odvisno od otrokovega gibanja, obraz otroka pa je delno viden. Občutki in razpoloženja lutke so izraženi z otrokovim izrazom na obrazu. Če z otroki naredimo telesne lutke po obrisu njihovih lastnih teles, jih animirajo pred seboj, ne da si jih pritrdijo na svoje telo. Otrok sebe tako vidi iz druge perspektive in lahko postane nekdo drug, saj se lahko obleče kot si sam želi, lahko skače in celo leti (Korošec, 2002, str. 49 – 50).

Zelo zanimive so tudi SENČNE LUTKE. Senčne lutke se lahko igrajo med izvirom svetlobe (sveča, žarnica, grafoskop, taborni ogenj ali sonce) in prosojno tkanino (zavesa, rjuha, platno). Če se poigramo z rokami ali prsti, gledalcem dajejo vtis, da so razne živali, obrazi, zgodbe, ... Kadar pa se poigramo s senco celega telesa, lahko ugibamo, kdo je igralec. Izrežemo lahko lutke iz lepenke ali močnejšega papirja ali izdelamo prosojne barvne lutke iz žice in celofana ali pa jih narišemo na folijo z alkoholnimi flomastri (Majaron, 2006, str. 100).

Senčno gledališče pa se lahko igra tudi za platnom, ki ga napnemo na leseno stojalo, osvetljujemo pa ga z grafoskopom. Tako kot pri ploski lutki ni odveč pozornost, da se lutka preveč ne vrti ali obrača (Golub, 2003).

Tako kot telesne lutke, tudi senčne lutke pomagajo otroku pri premagovanju strahu in ga hkrati popeljejo v svet fantazije in poezije (Majaron, 1998).

Klasična ROČNA LUTKA je za animacijo precej zahtevna. Že drža povzroči po krajšem času težave, roka se utruji in zleze pod rob vidnega polja. Sicer pa je ročna lutka zelo dobrodošla za obvladovanje fine motorike. Prsti dobijo svoje samostojne naloge, njihovo gibanje pa mora biti dovolj neodvisno in samostojno. Otrokovi prsti, ki kukajo kot lutkine roke iz oblekice, omogočajo še nekaj pomembnega – dotik. Ta je v otroški dobi zelo pomemben, ker povezuje soigralce za doseg skupnega cilja – nastanka predstave (Majaron, 2006, str. 101).

Otroci lahko s svojo domišljijo in kreativnostjo spreminjajo in dopolnjujejo različne predmete, tudi manj realistične. Preprostim predmetom, kot so npr. čevlji, predmeti iz kuhinje, ... dodajo značilne elemente, ki predstavljajo določen značaj. Košček lesa lahko torej z novim prilepljenim detajlom predstavlja simbol za nekaj dobrega ali zlega, simbol za svet iz otrokove domišljije ali realnega sveta. Tudi en sam kos nekega oblačila je za otroka dovolj, da

postane nekdo drug in vstopi v svet odraslih. Ogrinjalo, pokrivalo ali čevlji zadoščajo, da se odmakne iz konkretne v fiktivno situacijo. (Korošec, 2003, str. 198).

Tudi za pripravo prizorov ni potrebna vrhunsko izdelana lutkovna scena. Otroci se hitro znajdejo sami; mize, stoli ali preprosti predmeti lahko tako simbolizirajo hišo, drevo, avto, ... Tudi če otroke spodbudimo k ustvarjanju prizora le z enim samim predmetom, mu služi kot izhodišče improvizacije, ter za razvijanje domišljije (npr. kje bi lahko našli ta predmet, kdo vse bi se zbral okoli njega, ...). Lahko pa sami predstavljajo predmet (otrok »postane« drevo, inštrument, ...), saj imajo bogato domišljijo, učitelj pa jo je dolžan spodbujati (prav tam, str. 199).

Zmotno je, če mislimo, da pri šolskih otrocih pri pouku simbolna sociodramska igra ni več potrebna – ravno nasprotno. Še celo v 3. in 4. razredu se otroci igrajo reprezentacijo realnosti. Njihova ustvarjalnost jih usmerja k domišljijiški igri in tudi motivacija za ustvarjanje prizorov je zelo visoka (Korošec, 2006, str. 107).

Zdi se mi pomembno, da učitelj izbere primerno tehniko za izdelavo lutke glede na zahtevnost za izdelavo, starost otrok, temo, pa tudi glede na zahtevnost za samo animacijo. Vsekakor je dobro, da otroke seznanimo z različnimi vrstami lutke, ter da jim damo možnost, da se preizkusijo v animiranju različnih lutk.

3.5 IZKUŠNJE Z LUTKO PRI RAZLIČNIH UČNIH VSEBINAH IN PREDMETNIH PODROČJIH

Lutka zna peti, izmišlja si besede in izraze na neznane dogodke, povedati zna zgodbo ali pesem v literarni obliki ali pa se postavi v vlogo ene izmed nastopajočih oseb v zgodbi (s tem spremenimo »zorni kot« na dogodek). Lutka lahko govori v žargonu (tako lahko vzpostavljamo zavedanje o jezikovnih nivojih). Pripravljena je pomagati otrokom, včasih pospraviti, skočiti ali zlesti skozi tunel, ko je otroka tega strah, oditi k zdravniku ali oprati zobe. Lutka lahko personificira čas (letne čase, mesece, dneve, ...), matematične pojme, črke iz abecede in mnogo drugih stvari, ki jih zna ustvarjalni učitelj na zanimiv način posredovati učencem (Majaron, 1998).

Lutka nam je torej lahko v pomoč pri različnih učnih in vzgojnih vsebinah, uporabljamo jo lahko pri vseh šolskih predmetih. Lutka v razredu je lahko motivacijsko sredstvo, sredstvo za

predstavljanje novih učnih vsebin ali pa sredstvo za utrjevanje znanja, pa tudi terapevtsko sredstvo, sredstvo za sprostitvev in spodbujanje ustvarjalnosti. Nudi nam širok razpon možnosti za uporabo pri različnih vsebinah in dejavnostih.

3.5.1 LUTKA PRI SLOVENŠČINI

Najpogosteje se lutke uporabljajo pri učenju slovenskega jezika kot motivacija za domače branje, poustvarjanje dramskih besedil, učenje pesmi, govorne nastope in seveda tudi pri opismenjevanju.

Otroci se učijo črke s svojim telesom (rokami, nogami) in v paru s sošolcem sestavljajo črke. Če črke izdelajo iz pene, lahko te počnejo različne vragolije: plešejo, grejo na potovanje, se sporazumevajo s svojimi glasovi (a skače »A, A, A«, zeha in podobno). Med odmorom pa črke oživijo v različnih spontanah igrah. Opismenjevanje je tako bolj zabavno in vznemirljivo. Spoznavanje črk se da povezati tudi z drugimi vsebinami: z glasbo – črke plešejo, grejo v glasbeno šolo, kjer spoznavajo glasbila, ...; z matematiko – razvrščanje črk po barvi, velikosti, preštevanje, oblikovanje novih likov, ...; s spoznavanjem okolja – spoznavajo različne predmete, kraje, imena, ki se začnejo na določeno črko, ...; z likovno in tehnično vzgojo; ... (Korošec, 2007, str. 123).

Veliko bolj zanimivo in manj suhoparno je obnavljanje berila z lutko. Lutka glavnega junaka lahko pomaga zadržanemu otroku, da se jasno in glasno izrazi, ko pripoveduje svoje okoliščine; s tem se književna pripoved v tretji osebi spremeni v monolog v prvi osebi (spremenimo »zorni kot« pogleda na opisane dogodke). Nekateri od teh se lahko spontano razvijejo v igro vlog glavnih protagonistov v podobi lutk. Taka nazornost pa prispeva k boljšemu pomnjenju. V takem primeru lahko mirno opustimo didaktična priporočila obnove vsebine s pomočjo vprašanj, saj bodo učenci skozi uprizoritev pokazali, kaj so si zapomnili in kako doživljajo umetnostno besedilo. Tudi učenje pesmice s pomočjo lutke je lažje, lahko jo povemo tudi v zboru (Majaron, 2006b, str. 39).

Predstavitev pravljice z lutkami je tudi dokazano zelo učinkovito. Milda Bredikyte (2002, povzeto po: Korošec, 2003, str. 201 – 202) je raziskovala uporabo metode DDP (Dialogical drama with puppets) oz. gledališki dialog z lutko kot metodo spodbujanja otrokovega kreativnega izražanja. To je sinteza sociodramske igre, igre z lutko in raziskovanja kulturne vloge pravljic. V raziskavo so bili zajeti otroci od treh do sedmih let starosti, vzgojitelj pa jim

je posredoval pravljico na različne načine (z glasnim branjem, s pripovedjo, z igranjem z lutkami ter s predstavitvijo v obliki dialoga – vzgojitelj in otroci skupaj pripovedujejo in se pogovarjajo o pravljici). Po vsaki predstavi so opazovali in zabeležili dejavnosti, ki so jih otroci prostovoljno izbrali (da bi videli vpliv različnih načinov predstavitev na izbor dejavnosti ter na pripravljenost, da pravljico zaigrajo). Analiza je pokazala, da je ob predstavitvi pravljice z lutko ali z dialogom vključevanje in sodelovanje otrok boljše. Po predstavitvi pravljice z lutko se je za igranje odločilo kar 65 % otrok (za primerjavo: 39 % otrok po pripovedovanju ter 29 % po glasnem branju).

3.5.2 LUTKA PRI TUJEM JEZIKU

Pri tujem jeziku ima lutka lahko vlogo tujca, ki se znajde v razredu in ne zna slovenskega jezika. Otroci so tako visoko motivirani, da bi lutko naučili govoriti slovensko, mimogrede pa se naučijo tudi besede iz slovarja tujega jezika (Korošec, 2007, str. 124).

3.5.3 LUTKA PRI MATEMATIKI

Pri štetju in računanju do deset nam pomagajo prstne in naprstne lutke, pri spoznavanju likov lahko sestavimo osebe iz različnih likov (skladnih, podobnih, oglatih, okroglih, ...). Gosenica z več členi nam lahko pomaga pri seštevanju in odštevanju dolžin, pa tudi pri utrjevanju poštevanke (če ima vsak člen gosenice enako število nog, lahko s pomočjo poštevanke izračunajo, koliko nog ima gosenica). Ptičji kljun nam lahko pomaga pri razumevanju znakov več/manj (Majaron, 2006b, str. 39).

3.5.4 LUTKA PRI SPOZNAVANJU OKOLJA

Pomaga nam lahko stalna lutka »Radovednica«, ki jo vse zelo zanima in rada sprašuje učence, učitelje, mimoidoče, pa tudi različne predmete. Včasih ti predmeti tudi govorijo, kamni se lahko pogovarjajo, listi, vejice, drevesa, živali in hiše nam lahko povejo svoje izkušnje in značilnosti. Po skupnem sprehodu lahko v namiznem gledališču ponovno uprizorimo našo pot. lutka nas lahko popelje tudi v preteklost ali med nenavadne ljudi po svetu; tako lahko recimo s Supermanom spoznavamo celo vesolje in morda prihodnost (prav tam).

Tudi učenje geografije je lahko s pomočjo lutke prijetnejše, pa tudi bolj učinkovito. Oblikujemo lahko namišljeni zemljevid, se igramo igro vlog o značilnostih posameznega

kraja, ljudi in podnebja. Pri zgodovini lahko učenci na primer v igranih položajih preizkusijo, čustveno in gibalno doživijo položaje, ki so pripeljali do nekega dogodka v preteklosti (Korošec, 2007, str. 124).

3.5.5 LUTKA PRI ŠPORTNI VZGOJI

Uro športne vzgoje lahko popestrimo z uporabo lutk, ki smo si jih narisali na podplate (ali na podplat nogavice), na koleno, na komolec, na roko, na trebuh ali celo na zadnjico. Lutka lahko otroke spodbuja pri plezanju, skakanju v daljino in globino, teku po gredi, ... Lahko tudi vodi vaje za razgibavanje in si včasih izmisli tudi kakšno prav neverjetno, ki je učenci ne zmorejo ponoviti – ali obratno, da lutka ne more izvesti vaje, ki si jo izmislijo učenci (Majaron, 2006b, str. 39).

3.5.6 LUTKA PRI GLASBENI VZGOJI

Pojmi notnega zapisa so lahko predstavljeni na bolj nazoren način – črtovje je oder, note pa lutke celinke, polovinke, pavze ter tudi ključi, ki določajo višino. Lutke lahko pojejo posamič »izmišljarije«, posnemajo lahko opernega pevca ali rokerja, peti znajo v duetu ali zboru, včasih zaigrajo na glasbila, lahko pa tudi glasbila oživijo in se prepirajo, katero glasbilo je bolj pomembno. Vrsta glasbenih pravljic, otroških in lutkovnih oper nam ponuja, da jim dodamo gibanje lutk. To pa nas privede k temu, da učenci pripravijo uprizoritev njihove lastne opere (prav tam).

3.5.7 LUTKA PRI LIKOVNI VZGOJI

Likovno ustvarjanje pogosto izkoristimo za nastajanje raznih lutk. Učitelji se največkrat odločajo za ploske lutke, pri tem ni odveč zavedanje, da se lutka tudi obrača, zato naj bo izdelana iz obeh strani. Učenec pri tem med drugim usvaja tudi pojme profil, značaj (karakter), levo, desno, spredaj, zadaj, pomen in lastnosti barv, spozna pa tudi semiotiko za karakterizacijo obraza - dve piki za oči, črta za usta. Pomembno je tudi plastično oblikovanje, za kar pa je bolj primerna izdelava ročne lutke ali preproste marionete iz različnih materialov. Tu se likovno ustvarjanje povezuje tudi s tehničnimi dejavnostmi (spoznavanje lastnosti in uporabe različnih materialov, orodij in postopkov obdelave). Učiteljevo poznavanje lutkovnih

tehnika in naklonjenost do lutkovnega ustvarjanja bo pri tem učencem močna spodbuda (prav tam).

3.6 LUTKA KOT LJUBLJENKA RAZREDA IN PROJEKT Z LUTKO

Igra z lutko pomaga učiteljem pri vzpostavitvi stika z otroki. Ker lutka otroke pritegne in navduši, se medsebojna komunikacija izboljša. Učitelji imajo zato pogosto v skupini lutko – ljubljenco skupine, ki je v skupini stalno prisotna (Korošec, 2006, str. 109).

»Že prvi dan, ko otroci pridejo v vrtec ali v prvi razred osnovne šole, jih sprejme lutka, navihana, razigrana, radovedna, živahna, žalostna oseba, prav takšna kot oni. Ta lutka je z otroci in z učiteljem/vzgojiteljem skoraj vsak dan, ob različnih priložnostih, pri jutranji dobrodošlici, poznavanju barv, utrjevanju prvega glasu, dogovoru o pravilih v razredu ali pa kar tako. Prizori so vedno improvizirani in prilagojeni vzpodbudam otrok. Mnogokrat lutka lahko reši učitelja iz zagate. Prav neverjetno je, kako otroci lutki verjamejo. Verjamejo, da lutka spi, da jih gleda, da se z njimi uči, da jih posluša.« (prav tam, str. 108)

Ljubljanka razreda ni le navadna igrača, ampak prijatelj vseh otrok v razredu, pa tudi učiteljev pomočnik. Tako lahko sodeluje pri pouku, včasih le nemo posluša, drugič kaj vpraša učence, lahko pomaga posameznim učencem pri njihovem delu ali pa rešuje razredne težave in poskuša razvedriti žalostne otroke.

»Otroci lutki zaupajo, se sproščeno pogovarjajo z njo, se je želijo dotakniti in jo božati. Sprejmejo jo kot živega člana svoje skupine, jo občudujejo in jo aktivno vključujejo v svoje delo. Lutka otroke popolnoma čustveno prevzame, je njihov zaupnik in zaveznik. Vse to pa je vzrok, da je komunikacija ob uporabi lutke (katerekoli vrste) zelo dobra, je sekundarna in poteka v več smereh.« (prav tam, str. 109)

Lutko kot ljubljenco razreda lahko uporabimo kot projekt, ki povezuje različna predmetna področja.

Lutka lahko povezuje otroke in učitelja tudi z bližnjo in daljno okolico, povzroča ustvarjalni nemir ne samo v skupini, temveč po celi šoli, v dejavnosti pa pritegne celo starše in druge učitelje na šoli. V razredu se pojavi junak s problemom, reši pa ga lahko le s pomočjo otrok. Ob reševanju problema učenci spoznavajo naravno in družbeno okolje, različne poklice, preko literature in interneta zbirajo informacije, obiskujejo različne ustanove, spoznavajo zgodovino

domačega kraja – vse za prijateljico lutko. V otrokov vsakdanjik v šoli s pomočjo lutke vnašamo njegov domišljjski svet. Simbolika in domišljjski svet otroku omogočata odmik od realne situacije ter pogled na problem, okolje in vsebine z druge perspektive (prav tam, str. 130 – 131).

Zapisane izkušnje z lutko kot ljubljenko razreda se mi zdijo tako pristne, zato se mi zdi ta metoda zelo dobra. Pomemben element je, da lutka na tak način povezuje ljudi, to pa koristi tako učencem kot tudi učitelju in staršem.

3.7 LUTKOVNI KOTIČEK

To je kotiček v razredu (ali v igralnici v vrtcu), kjer se otroci lahko igrajo svoje »kot da« igre. Lutke bi morale biti dostopne otrokom v vrtcu in šoli v vsakem trenutku. Problem je, če so lutke pospravljene v omarah ali razstavljene na policah, saj s tem lutka izgublja svoj namen. Lutka živi samo v roki animatorja, kot okras pa se ne ohranja za naslednje generacije, ampak lutka »umira« (Korošec, 2003, str. 199).

V lutkovnem kotičku so poleg industrijsko izdelanih lutk dobrodošle tudi lutke, ki simbolizirajo dobre in slabe subjekte. Otroku omogočajo projekcijo in izražanje nezavednega in simbolično predstavljajo subjekte iz okolice. Če imamo v lutkovnem kotičku vedno pri roki izbor nestrukturiranega in tudi odpadnega materiala, bomo tako otroke spodbudili k izdelavi preproste lutke. Pri tem pa mora biti učitelj/vzgojitelj otrokom za zgled. Poleg tega otrok potrebuje pomoč tudi pri tehnični izpeljavi, sicer pa je dobro, da ima čim več svobode, da lahko eksperimentira v svojih »kot da« situacijah (prav tam).

Strinjam se s tem, da je dostopnost lutk otrokom tudi v šoli izredno pomembna. Lutkovni kotiček nam omogoča, da ga otroci uporabljajo tudi izven rednega pouka, torej med odmori in na ta način kvalitetno in ustvarjalno preživijo tisti prosti čas.

3.8 OBIŠČIMO LUTKOVNO PREDSTAVO

»Ogled predstave je lahko le urica zabave, estetsko doživetje ali globlje razmišljanje o tematiki in junakih. Oder je svet, na katerem se v soju svetlobe in barv ob pomoči glasbe in zvokov odvija zgodba, ki glavnega junaka pripelje zdaj na rob prepada, zdaj na varno. Otrok pa zanj trepeti in si oddahne ob srečnem izidu. Svoja čustva projicira v junaka na odru, podoživlja svoje strahove, bes, veselje in srečo. Potem bogastvo doživetega nese s seboj, se

spomni na gledališki dogodek, ki ga morda celo spodbudi k lastnemu ustvarjanju.« (Korošec, 2006, str. 132 – 133).

Lutkovno gledališče je še vedno pogosto podcenjeno in nerazumljeno predvsem s strani odraslih, zato pa tudi otrokom pogosto nedostopno. Starši in pedagoški delavci bi se morali zavedati, da je lutkovno gledališče enakovredno po statusu ostalim zvrstem gledališča (Šinko, 2008, str. 137).

Otroci spremljajo lutkovne predstave z velikim zanimanjem in včasih se odrasli šele veliko kasneje, ob reakciji otrok po lutkovni predstavi, zavemo, v kolikšni meri se je predstava otroka »dotaknila«. Otrok je pri gledanju aktiven, postavi se v igro in deluje skupaj z glavnim junakom (prav tam, str. 135).

Ogled kvalitetnih lutkovnih predstav zavzema pomembno mesto v kulturni vzgoji otrok. Gledališče vpliva na gledalca (otroka) tako, da nagovarja njegova čustva, njegov um in njegovo izkušnjo sveta. Vzgojni element je skoraj zmeraj prisoten, vendar ni nujno primarni cilj, saj imajo tudi otroci tako kot odrasli pravico, da v lutkovnem gledališču niso deležni samo vzgoje, ampak da tudi na zabaven način spoznavajo svet, v katerem odraščajo. Za ustvarjalce predstav in za pedagoge je pomembno, da se zavedajo, kaj je tisto, kar sproži v otroku, da se ga igra na odru dotakne (prav tam, str. 134 – 135).

Za otroke moramo izbirati predstave, ki so primerne njihovi starosti in zrelosti, da je lahko ogled lutkovne predstave za njih polno gledališko doživetje, z etičnimi, estetskimi in ne nazadnje vzgojnimi elementi. Ti pa so nepogrešljiv del kakovostne kulturne vzgoje otrok in mladostnikov (prav tam, str. 137).

Včasih se namreč zna zgoditi, da gledalec po »preetročji« predstavi zasovraži lutkovno gledališče, češ, to je le za dojenčke. Lahko pa se zgodi tudi obratno – da je v predstavi toliko nejasnih elementov, da jim gledalec ni sposoben slediti (Majaron, 2002b, str. 7 – 8).

Omembe vredno je tudi opozorilo, da če lutkovno predstavo gostimo v šoli, vrtcu, v gledališču ali pa doma, jim moramo v vsakem primeru zagotoviti čim boljše delovne pogoje, otrokom pa take, ki omogočajo, da zbrano spremljajo predstavo. Če je predstava zahtevnejša, ni odveč, če so otroci vnaprej pripravljeni na predstavo. Otrokom lahko omogočimo tudi stik z ustvarjalci - npr. pogovor z avtorji ali izvajalci predstave (Sitar, 2008, str. 136).

Naj omenim še, da je ogled predstave z razredom kasneje vredno izkoristiti kot izhodišče za doseg kurikularnih ciljev, oz. za delo v razredu, ki se navezuje na samo predstavo. Tako nam ogled predstave lahko služi kot motivacija za pripravo nove (razredne) predstave, motivacija za izdelavo svojih lutk, izhodišče za ustvarjanje na različnih področjih (likovno, glasbeno, pisno ustvarjanje), izhodišče za obravnavo različnih socialnih in vzgojnih vsebin, ki se povezujejo s tematiko predstave, itd.

3.9 LUTKOVNA DELAVNICA

Lutkovna interesna dejavnost ni nadaljevanje pouka, hkrati pa tudi ni popolnoma ločena od pouka. Z znanjem, pridobljenim pri pouku, se pokaže interes, ki se nato realizira pri interesni dejavnosti, kjer se znanje širi in bogati. Mentor naj zato gradi na znanju, ki ga otroci že imajo. Potrebno pa jih je spodbujati, da iščejo še dodatne vire in informacije ter si tako bogatijo znanje (Golub, 2003).

Lutkovna interesna dejavnost je dobrodošla na vsaki šoli, saj ima vzgojni in izobraževalni namen, hkrati pa to otrokom predstavlja neke vrste sprostitev.

Vzgojni pomen:

- učenci se navajajo na delovno disciplino, delajo v skupini, čutijo pripadnost lutkovni skupini, odgovornost;
- učenci spoznajo, da je njihovo delo koristno, ker se predstavijo na raznih nastopih in proslavah;
- učenci zadovoljujejo svojo potrebo po ustvarjalnosti in aktivnosti ter vsestransko razviti osebnosti;
- učenci se vključujejo prostovoljno, po lastnih interesih;
- učenci si razvijajo pozitivne lastnosti značaja, kot so vztrajnost, samozavest, natančnost, potreba po uveljavljanju, sodelovanje v skupini, pomoč sošolcem, sproščajo odvečno energijo, manj časa preživijo pred televizorjem in računalnikom;
- učenci znajo povezati okolje in dom, ne pozabljajo na stare vrednote in tradicije kraja, zanje presoјati, kaj je prav in kaj narobe, znajo ločiti med kičem in umetnostjo (prav tam).

Izobraževalni pomen:

- učenci razvijajo odgovoren odnos do dela;
- učenci se navajajo na pravilno vrednotenje glasbe, razvijajo svoja nagnjenja in sposobnosti, razvijajo si estetske pojme in poglobljajo razumevanje glasbene, likovne, plesne umetnosti;
- učenci si razvijajo pripravljenost za delo, tehnične sposobnosti, navajajo se na uporabo pripomočkov;
- učenci se navajajo na lepo branje, recitiranje in deklamiranje;
- ob delu se učenci sprostijo, razživijo in razvedrijo (prav tam).

Branka Bezeljak Glazer, režiserka in gledališka pedagoginja v predgovoru knjige (prav tam) opozarja na zahtevno vlogo mentorja gledališke ali lutkovne skupine. Mentor mora namreč ob dobrem poznavanju učno-vzgojnih vsebin znati prilagajati metode različnim starostnim stopnjam članov in upoštevati različne zmožnosti posameznikov. Enako dobro mora poznati tudi gledališka in lutkovna izrazna sredstva, umetnost režije, umetnost igre in dramaturgijo. Svetuje pa, da je v skupine dobro vključiti čim več otrok, da spoznajo gledališče in lutkarstvo kot umetnostno zvrst in da spoznajo igranje vloge kot prehod iz igre v resno delo. Cilj ni perfektna predstava, kot je to v drugih skupinah, ki delujejo izven šol.

Morda je vredno razmisliti, ali je bolje v šoli uvesti lutkovne delavnice ali lutkovni krožek. Lutkovne delavnice običajno potekajo krajše časovno obdobje, vendar pa so zato toliko bolj intenzivne (bolj pogosto na sporedu). Lutkovni krožek pa se običajno izvaja le enkrat tedensko in poteka čez celo šolsko leto. Načeloma naj bi bile lutkovne delavnice bolj priporočljive kot pa krožek. Tudi sama sem mnenja, da so v lutkovnih delavnicah otroci lahko bolj intenzivno vključeni v sam proces nastajanja lutk in lutkovnih prizorov, hkrati pa se v večji meri pokaže tudi njihova domišljija in samoiniciativnost. Kadar pa izberemo lutkovni krožek, je potrebno zavedanje, da otroške ideje in njihovo domišljijo vsak teden znova in znova prekinjamo; pogosto pa se dogaja tudi, da otroke preveč silimo k učenju besedila na pamet. Zna se zgoditi tudi, da določeni otroci dobijo odpor do tedenskega obiska krožka, zato znajo biti delavnice načeloma tudi bolj privlačne za otroka, ker niso tedenska rutina.

4 VLOGA UČITELJA V LUTKOVNEM PROCESU

»Kdor poučuje otroke igro, ki jo že nosijo v sebi, je pred najtežjo nalogo. Voditi jih mora kot mečevalec meč, ta pa ga drži kot ptico; ne prešibko, da mu ne uide, ne premočno, da je ne zaduši.« (Zupančič, 1993, povzeto po: Korošec, 2006, str. 104)

Lutka je univerzalni pripomoček, ki učitelju pomaga tako pri uresničevanju učnih ciljev kot tudi pri socializaciji otrok v skupino, reševanju konfliktov, izražanju čustev in razvijanju pozitivne samopodobe. Deluje tudi kot motivacijsko sredstvo in je lahko otrokov zaupnik. Prebuja domišljijo in ustvarjalnost otrok, ki sta pomembni za otrokov razvoj in izobraževanje (Mikuš, 2002, str. 95).

Pomembno je, da učitelj verjame v moč lutke ter da jih uporablja pogosto, a s pravo mero in v različnih oblikah in priložnostih. Poznati in razumeti mora pomen lutke kot metafore. Skozi lutkovne aktivnosti lahko odkrije nagnjenja in različne talente vsakega posameznika, ker je pomembno, da otroka sprejme kot edinstveno osebnost; prav lutka pa zna pri tem zelo pomagati (Majaron, 1998).

»Lutka omogoča učitelju, da vsaj navidezno za kratek čas prenese 'vodenje' na lutko in igra vlogo 'drugega' v razredu. Ob tem bo lažje začutil odkritosrčno otroško spontanost, ki se odpre lutki brez zavor.« (Majaron, 2002a, str. 61)

Z lutko se torej učitelj lažje približa učencem, saj je lutka neke vrste posrednik med učiteljem (avtoriteto) in učenci.

Kako naj se učitelj vključi v sociodramsko igro?

Delo se odvija uspešno, če so otroci razdeljeni v manjše skupine, v katerih se oblikujejo prizori. V skupini otroci svobodno raziskujejo in rešujejo nalogo s pomočjo svoje kreativnosti in preko sodelovanja (Korošec, 2003, str. 197).

Avtorica Smilanski (1968, povzeto po: prav tam) je preizkušala različne metode, pri katerih so igro spodbujali odrasli. Po njenih ugotovitvah je najbolj učinkovita metoda, ko so otroci

razdeljeni v manjše skupine, učitelj pa jih pri vpeljavi igre vlog spodbuja in jim pomaga razvijati igro dalj časa in večkrat.

Avtorica Smilanski (prav tam) omenja štiri načine, kako spodbujati sociodramsko igro:

- Učitelj aktivno sodeluje v igri in s svojim zgledom poda način igranja. Primer: v igri »zdravnika« je punčka dojenček, svinčnik pa predstavlja termometer. Vključena je simbolna transformacija in reprezentacija realnosti.
- Učitelj otrokom pomaga z nasveti in komentarji, v samo igro pa ni aktivno vključen.
- Učitelj otrokom pomaga pri igranju poznanih pravljic. Proces igre je bolj strukturiran kot v zgornjih dveh primerih, ker je zgodba znana vnaprej.
- Učitelj uvaja različne vaje in igre, ki temeljijo na pretvarjanju. Primer: otroci sedijo pod veliko rjuho in se pretvarjajo, da so zunaj, na dežju.

Takšne oblike spodbud in vaj naj bi po ugotovitvah avtorice povečale kompleksnost in količino fantazijske in sociodramske igre. Več sociodramske igre naj bi bilo opaziti tudi po že končanih vajah.

Tako tudi v šoli z gledališkimi igrami, ki so del pouka, hkrati spodbujamo učence k spontani igri tudi po pouku.

Pomemben je kreativen pristop k dramski igri. Učitelj naj igro otrok spodbuja, ne sme pa je diktirati/režirati. Pomembno je, da kreativno gledališko vzgojo z vsemi izraznimi sredstvi učitelj vključuje v vsakodnevno delo v oddelku (Korošec, 2003, str. 198).

Korošec (2005, str. 37) izpostavlja **prednosti, ki jih igra z lutko kot metoda dela v razreda prinese učitelju/vzgojitelju:**

1. **Učitelju omogoča lažje razumevanje otroka in njegovega vedenja.** Čustva in misli otroci namreč sporočajo skozi lutko, to učitelju pomaga pri razumevanju otroka, hkrati pa vpliva na otrokov razvoj, njegovo samopodobo in kreativnost.
2. **Otroci doživijo učitelja v drugi luči.** Učitelj se otrokom s pomočjo lutke približa, otrok učitelja doživlja drugače. Namesto avtoritete, ki daje občutek distance, učitelj postane pravljicar in z igro ter komunikacijo skozi lutko vnaša v medsebojne odnose pozitivno vznemirjenje in zabavo. Otroci imajo takšnega učitelja radi in ga spoštujejo.

3. **Poveča se učiteljeva kreativnost.** Vsak od nas nosi v sebi kreativnost. Čim večkrat učitelj uporabi in izdeluje lutke z otroki, tem bolj bo odkrival skrite talente in veselje umetnika, oblikovalca in ustvarjalca predstav. Učiteljeva odločitev za kreativen pristop pri učnih metodah bo vplivala na kreativnost učnega procesa in na ustvarjalnost otrok.
4. **Igra z lutko nudi alternativne učne izkušnje.** Lutke brez problema vključimo v vsa področja otrokove rasti in razvoja (v kognitivni, socialni, emocionalni in fizični vidik), hkrati pa otroci uživajo ob izkušnjah z lutko. Z lutkami pripomoremo tudi k razvoju fine motorike, ob tem, ko otrok reže, trga in lepi dele za lutko ter se mimogrede uči uporabljati škarje. Če ima otrok lutko, ki se moti in ne ve vsega, jo lahko on uči, poleg tega pa bo to naredil tudi bolj sproščeno, kot če bi moral isto stvar razložiti učiteljici. Za učitelje pomeni uporaba lutke popestritev učnih metod, hkrati pa tudi osebni razvoj in napredek v načinu poučevanja.
5. **Zabavno, prijetno vzdušje.** Ker je danes zahteva po znanju velika, je pomembno, da v razredu ustvarjamo sproščeno vzdušje. Čustvena plat otrokovega razvoja je ravno tako pomembna, otroka lahko do kurikularnih ciljev privedemo sproščeno, z veliko delovne vneme in ustvarjalnosti.

III. EMPIRIČNI DEL – IZKUŠNJE IZ PRAKSE

Pedagoško prakso v četrtem letniku študija sem si zapomnila predvsem po šolskih urah, ki sem jih izvedla z lutko, zato jih predstavljam v tem poglavju. Učne ure so bile izvedene aprila 2009 med učenci 3. razreda Osnovne šole 8 talcev Logatec, pod mentorstvom gospoda Aleša Požarnika Vavkna.

5 USTVARJANJE DRAMSKIH PRIZOROV

UČNA PRIPRAVA

- Razred: 3. c
- Predmet: slovenščina
- Učna tema: Vinko Moederndorfer: O tem, kako je smetnjak postal oblak
- Učna enota: Ustvarjanje dramskih prizorov
- Učne metode: razlaga, pripovedovanje, opis, poročanje, pogovor, didaktična igra
- Učne oblike: skupinska, frontalna, individualna
- Učni cilji:

Učenci razvijajo zmožnost za identifikacijo. Učenci upovedujejo domišljijske svetove tako, da postavijo sami sebe za osrednjo književno osebo oz. projicirajo svoje lastnosti v vrstnika, žival, predmet. Tako si utrjujejo stališče, da književnost govori o zanimivih stvareh, ki so jim blizu in so jim pomembne.

- Učna sredstva in učni pripomočki:
lutka »Lonec« (navaden lonec z dodanim obrazom, rokami in nogami), listki z navodili za posamezne skupine, različni predmeti iz domače hiše in iz razreda, material za izdelavo obraza, rok in nog za lutke (flomastri, škarje, samolepilne etikete, volna, lepilni trak, ...), rjuha in miza za sceno.
- Literatura:
 - Učni načrt za slovenščino.

- Grginič, M. (2001). Moje branje – svet in sanje, berilo za 2. razred osnovne šole in 3. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Izolit.
- Saksida, I. (2001). Priročnik k berilu Moje branje – svet in sanje (za pouk književne vzgoje v 2. razredu osnovne šole in 3. razredu devetletne osnovne šole). Ljubljana: Založba Izolit.

- Potek učne ure:

UVODNA MOTIVACIJA:

Nekaj pod mizo začne trkati, nato se prikaže Lonec (lutka – navaden lonec, ki ima dolepljen obraz – oči, nos, usta ter dodane roke in noge). Lonec se začudi, ker ni prišel v kuhinjo, ampak v prostor, kjer je polno otrok... očitno je zašel. Vpraša jih, če se spomnijo zgodbe »O tem, kako je smetnjak postal oblak«... Kaj se je že dogajalo v tej zgodbi? (Učenci povejo nekaj stavkov o zgodbi.) Pove, da je bil tudi sam odvržen na smetišče, njegovi lastniki so se preselili, ob selitvi pa so odvrgli veliko predmetov na smetišče. Ko so ga našli otroci, je tudi on sam oživel. Odločil se je, da ne bo ostal na smetišču, ker tam smrdi, sam pa obožuje prijetne vonjave - kot takrat, ko so v njem kuhali kosilo.

...Na koncu Lonec vpraša, kje je v šoli kuhinja in odide tja, da bo lahko spet tako kot prej kuhal kosilo.

OSREDNJI DEL:

Ko Lonec odide, predlagam učencem, da bi tudi mi poskusili oživiti predmete. Na sredino dam več različnih predmetov (predmete iz domače hiše in iz razreda). Vsak učenec si izbere po en predmet. Nato vsak svoj predmet oživi tako, da mu nariše in nalepi oči, nos in usta, lahko pa doda tudi roke in noge.

Sledi nadaljnje navodilo. Razdelili se bomo v skupine. Vsaka skupina naj sestavi neko zgodbo oz. lutkovno predstavo s temi predmeti.

Predmeti se srečajo na smetišču. Pomenite se med seboj, kako bo zgodba potekala. Vsaki skupini posredujem še dodatna navodila.

Navodila za posamezne skupine:

1. Predmeti se srečajo na smetišču. Predmeti skupaj iščejo način, kako bi prišli iz smetišča nazaj domov.
2. Predmeti se srečajo na smetišču. Eden od predmetov je žalosten, ostali predmeti pa ga potolažijo in poskušajo rešiti njegovo težavo. (*Kasneje skupini pomagam, da določijo, kateri predmet bo žalosten in zakaj. Odločijo naj se, kako mu bodo ostali pomagali rešiti težavo, kaj bo kdo povedal...*)
3. Predmeti se srečajo na smetišču. Iščejo način, kako bi prišli do boljšega trga, da bi jih tam kupili ljudje in bi jih spet lahko uporabljali. (*Skupini pomagam z vprašanji: kakšen način bodo predmeti predlagali za rešitev, kako bodo na koncu res prišli do rešitve, itd.*)
4. Predmeti se srečajo na smetišču. Med seboj se skregajo, vendar na koncu rešijo problem. (*Skupini pomagam z vprašanji: zakaj se bodo skregali, kdo bo začel prepir, kdo bo poskušal umiriti prepir, kako bodo prepir rešili, ...*)
5. Predmeti se srečajo na smetišču. Predmeti so lačni, ker že dolgo niso jedli. Skupaj poiščejo rešitev, kako bi prišli do hrane. (*Skupini pomagam z vprašanji: kako bodo prišli do hrane – si bodo sami skuhali/bodo poiskali hrano na smetišču/... kako si bodo skuhali...*)

Medtem ko učenci sestavljajo zgodbe, jim pomagam, da ne bi z zgodbo preveč zašli (oz. da ima zgodba nek začetek, zaplet in konec). Ko sestavijo okvirno zgodbo, vadijo igro tako, da z lutkami igrajo na mizah.

ZAKLJUČNI DEL:

Sledi gledališče. Za sceno uporabimo šolsko mizo, na kateri je razgrjen prt. Vsaka skupina pride pred tablo in odigra svoj prizor. Ostali učenci pa sedijo in gledajo lutkovne prizore, ki so jih pripravili njihovi sošolci.

ANALIZA URE

Slika 4: *Plastenka, ki jo je učenec predelal v lutko (vir: osebni arhiv).*

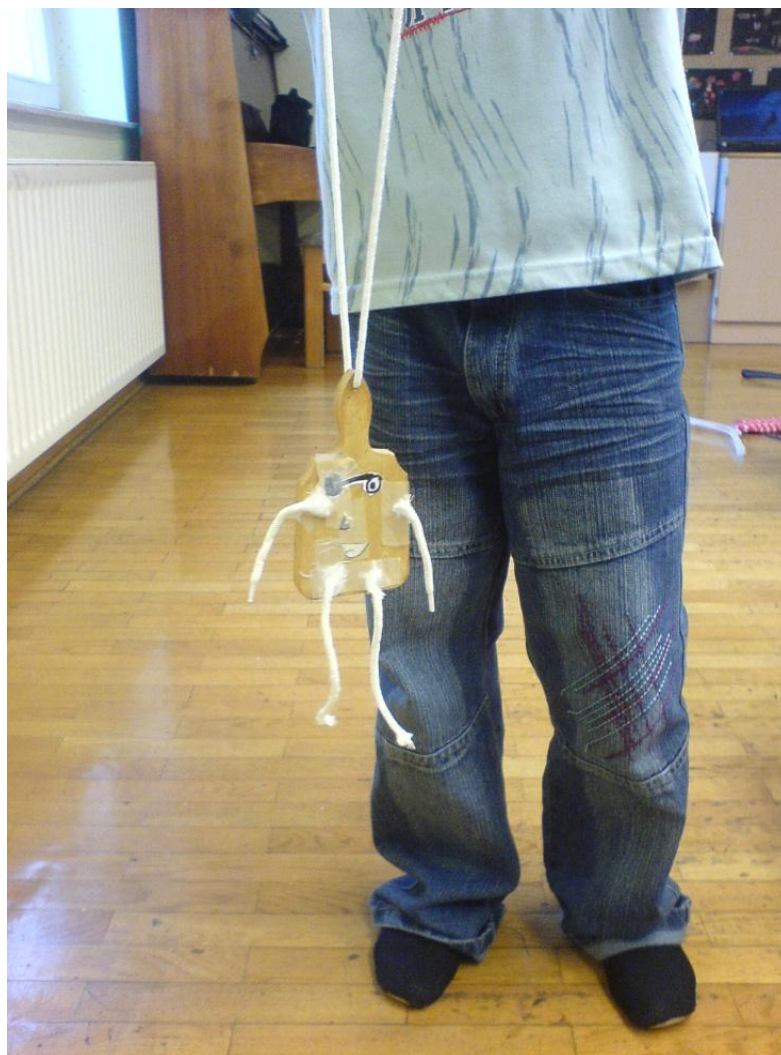
Učna priprava je bila namenjena za izvedbo v dveh šolskih urah in ravno toliko časa je vse skupaj potekalo.

Na začetku ure sem pritegnila pozornost s tem, ko je pod mizo nekaj začelo trkati, učenci so bili zelo presenečeni. Ko so zagledali lonec, so se začeli smejati, ko pa je lonec spregovoril, so utihnili, ga poslušali in se z njim pogovarjali. Bila sem presenečena, ko so me po »odhodu lonca v šolsko kuhinjo« nekateri učenci kasneje tega dne med odmorom spraševali, če je lonec potem le našel pot do kuhinje. Tako sem vedela, da so se učenci res vživeli. Eden izmed učencev je sicer na začetku dejal, da lonec ni pravi (oz. da ni živ), vendar, ko je lonec nekaj časa pripovedoval, tega ni več omenjal, očitno je pozabil na to, saj se je vključil v igro in sodeloval.

Ko sem učencem povedala, da bodo tudi sami oživili predmete, so bili vsi navdušeni. Presenečena sem bila nad njihovimi zamislimi in domišljijo, ki so jo pokazali pri izdelovanju lutk. Od doma sem namreč prinesla različne predmete in odpadno embalažo (npr. radio tranzistor, plastenko, polnilec za mobilni telefon, kuhinjsko desko, plastični kozarec, svečo, kapo, košarico, knjigo itd. – vseh predmetov je bilo več kot učencev, tako da so učenci imeli veliko izbire). Lutke so res domiselno opremili.

Zanimivo jih je bilo opazovati pri nastajanju njihovih prizorov. V igro so vključili tudi lastnosti predmetov (npr. knjiga se je odprla in jim nekaj prebrala iz knjige). Dobro se mi je zdelo, da sem jih pri nastajanju njihovih lutkovnih prizorov usmerila z navodili (oz. neko problemsko situacijo, ki so jo morali rešiti). Nekatere skupine so se strogo držale te zgodbe, druge skupine pa so proti koncu zgodbe nekoliko zašle stran od osnovnega problema, igra je bila nekoliko daljša od ostalih, vendar jim je vseeno uspelo zgodbo zaključiti kot neko celoto. Če bi imeli manj časa za predstavitev prizorov posameznih skupin, bi se odločila, da bi

skupinam nekoliko omejila čas, tako bi zadnji dve skupini verjetno z zgodbo zaključili nekoliko prej (in bi se tako tudi res osredotočili samo na ta problem, ki jim je bil naložen). Z zgodbami in prizori sem bila sicer zelo zadovoljna, tudi tu so me učenci presenetili s svojo izvirnostjo. Opazila sem, da so učenci obe šolski uri zelo uživali – tako v uvodnem delu kot pri izdelavi lutk, pripravljanju predstave in nastopanju. Tudi tisti učenci, ki so sicer malo bolj tihe narave, so tu prišli do izraza s svojo vlogo.

Slika 5: Tudi kuhinjska deska lahko s pomočjo otrokove domišljije postane zanimiva lutka (vir: osebni arhiv).

6 POGOVOR Z LUTKO

UČNA PRIPRAVA

- Razred: 3. c
- Predmet: slovenščina
- Učna tema: Pravljica
- Učna enota: Svetlana Makarovič: Veveriček posebne sorte
- Učne metode: pripovedovanje, opisovanje, pogovor, razlaga
- Učne oblike: frontalna, individualna
- Učni cilji:

Učenci so se zmožni identificirati s književno osebo, ki je sicer nekoliko drugačna od njih samih, a jim je po drugi strani še zelo podobna.

Razvijajo zmožnost za identifikacijo. Upovedujejo domišljjske svetove tako, da postavijo sami sebe za osrednjo književno osebo oz. projicirajo svoje lastnosti v vrstnika, žival, predmet. Tako si utrjujejo stališče, da književnost govori o zanimivih stvareh, ki so jim blizu in so pomembne.

- Učna sredstva in učni pripomočki:
plišasta igrača - medvedek (brez ene roke), slikanica S. Makarovič: Veveriček posebne sorte, berilo, slika Čopka.
- Literatura:
 - Učni načrt za slovenščino.
 - Grginič, M. (2001). *Moje branje – svet in sanje*, berilo za 2. razred osnovne šole in 3. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Izolit.
 - Saksida, I. (2001). *Priročnik k berilu Moje branje – svet in sanje* (za pouk književne vzgoje v 2. razredu osnovne šole in 3. razredu devetletne osnovne šole). Ljubljana: Založba Izolit.
 - Makarovič, S. (2007). *Veveriček posebne sorte*. Dob pri Domžalah: Založba Miš.

- Potek učne ure:

UVODNI DEL:

Učencem povem, da je danes v šolo z menoj prišel tudi nek medvedek. Prikaže se medvedek (»lutka« - plišasta igrača). Učenci lahko vidijo, da je medvedek brez ene roke. Medvedek učence pozdravi in pove, da je zelo žalosten. V nesreči je izgubil eno roko in ostali plišasti medvedki, ki so bili včasih njegovi prijatelji, so se začeli drugače obnašati do njega. Ker je drugačen, so se ga nekateri začeli izogibati, drugi so ga zasmehovali, ... Medvedki se niso več hoteli igrati z njim, saj se brez ene roke ni mogel več normalno žogati; ko so igrali »Med dvema ognjema«, ga nihče več ni želel v svoji ekipi, ker je slabše igral, itd.

Učence nato vprašam, če se jim zdi odnos drugih medvedkov do našega medvedka primeren.

Medvedek vpraša učence, če je z ljudmi enako – če so tudi nekateri ljudje drugačni od ostalih. (Poskušamo naštet: invalidi, slepi, gluhi, itd.)

Medvedek jih vpraša, ali se tudi oni tako obnašajo do takih ljudi kot so se ostali medvedki do njega? Kako pa se obnašate? (Jim skušamo pomagati, smo jim naklonjeni, itd.)

DELO Z BESEDILOM:

Medvedku (in učencem) povem, da sem se spomnila na neko pravljico, ki govori o veveričku, ki je bil drugačen od ostalih veveric. Skupaj z medvedkom poslušamo, kaj se je pripetilo veveričku.

Branje pravljice (učencem preberem celo pravljico iz slikanice).

Čustveni premor po branju in izražanje doživetij.

Vam je bila pravljica všeč?

Učenci s pomočjo medvedka obnovijo pravljico.

Učenci skušajo najti besede, ki bi opisale Čopka. Na tablo prilepim sliko Čopka in zraven zapišem njegovo ime. Besede, ki označujejo Čopka (npr. plašen, neodločen, ...), pišem okrog te slike (kot miselni vzorec).

Na koncu učenci tiho preberejo odlomek, ki je v berilu na str. 63.

ANALIZA URE

Pri tej uri sem lutko uporabila pretežno le pri uvodnem delu ure, vendar je lutka (plišasti medvedek) učence spremljala čez celo šolsko uro s svojo prisotnostjo. Lutka je bila zelo preprosta (star plišasti medvedek, ki sem mu odrezala eno roko, okrog vratu sem mu zavila rutko in ga položila na drugo ruto, ki je prekrivala mojo roko). Takoj, ko sem razredu povedala, da imamo danes v razredu prav posebnega gosta, je nastala tišina, ki me je zelo presenetila. Ko so zagledali medvedka, so bili vsi navdušeni. Medvedek je takoj ob prihodu začel jokati in vsi so ga začeli spraševati, kaj je narobe z njim, postali so zelo čustveni in empatični. S pomočjo medvedka je v nadaljnje potekal pogovor o tem, ali se jim zdi obnašanje ostalih medvedkov do tega medvedka primerno ter seveda pogovor o drugačnih in o tem, kako se oni sami obnašajo do takšnih ljudi. Učenci so aktivno sodelovali. Ko je sledila napoved pravljice, sem učencem in medvedku povedala, da poznam eno pravljico o neki drugi živali, ki je imela podobne probleme kot medvedek in jim predlagala, da jo preberem. Vsi so se takoj strinjali. Prebrala sem celo pravljico in ker je bila pravljica precej dolga, razred pa je sicer običajno imel težave z ohranjanjem koncentracije, me je zelo presenetilo, da so učenci poslušali pravljico do konca zgodbe v popolni tišini in z zanimanjem. Tudi sami zgodbi so zelo dobro sledili (kar sem preverila kasneje v pogovoru z medvedkom). Eden izmed učencev je naslednji dan prinesel slikanico o neki drugi živali, ki je bila ravno tako posebna (očitno sta ga medvedek in pravljica o veveričku res pritegnila).

Takoj med odmorom so me učenci začeli spraševati, če se lahko igrajo z medvedkom (češ ker se ostali medvedki niso hoteli igrati z njim - oni pa se želijo igrati z njim, ker ga imajo radi). Dve učenki pa sta me prosili, če lahko prineseta v šolo plišastega kužka ter še enega plišastega medvedka, da mu bosta delala družbo in tudi res sta ju prinesli.

Po takšnem odzivu sem se močno zamislila. V današnji dobi je tako, da otroke zasipavamo s prevelikim številom igrač, proizvajalci pa iščejo, kakšne igrače bi še lahko izdelali, da bi pritegnili pozornost otrok. Poleg tega tudi v šoli kar naprej iščemo načine, kako bi otrokom nekaj predstavili na način, da jim bo učna snov čim bolj zanimiva... In vendar jih lahko nek star medvedek z odrezano roko še vedno tako močno pritegne... Ugotovila sem, da je zelo pomembno, na kakšen način učencem neko stvar predstavimo – ne potrebujemo najlepših in najnovejših igrač, pa tudi v šoli ne potrebujemo vedno najnovejših in najbolj zanimivih didaktičnih pripomočkov. Preprost, doma izdelan didaktični pripomoček lahko učence ravno tako močno pritegne, če ga le znamo pravilno predstaviti. Resnično sem ugotovila, kako

veliko moč ima lutka. Na začetku sem imela nekoliko strahu pred delom z lutkami, ker učenci niso bili navajeni dela z lutkami, vendar sem bila na koncu res zelo zadovoljna z rezultatom.

Medvedka sem pustila kar v razredu, da je lahko učencem ves čas delal družbo. Učenci so se lahko igrali in pogovarjali z njim. Ker so bili učenci zelo navdušeni nad tem medvedkom, se mi je zdelo škoda, da lutke ne bi več uporabljala pri naslednjih urah.

7 LUTKA KOT MOTIVACIJA

UČNA PRIPRAVA

- Razred: 3. c
- Predmet: slovenščina
- Učna tema: pravopisne vaje
- Učna enota: Ločeno pisanje nikalnice ob glagolih
- Učne metode: razlaga, poročanje, pogovor, delo z besedilom
- Učne oblike: frontalna, individualna
- Učni cilji:
Učenci vadijo temelje pravopisa (ločeno zapisujejo nikalnice ob glagolih).
- Učna sredstva in učni pripomočki:
delovni zvezek, zvezek.
- Literatura:
 - Učni načrt za slovenščino.
 - Grginič, M. (2001). ABC 3: govorimo, poslušamo, pišemo, beremo. Učbenik/delovni zvezek za pouk slovenščine v 3. razredu devetletke, 2. zvezek. Trzin: Izolit.
 - Grginič, M. (2001). ABC 3: govorimo, poslušamo, pišemo, beremo. Priročnik za učitelje. Domžale: Založba Izolit.

- Potek učne ure:

UVODNA MOTIVACIJA:

Učencem povem, da lutka – medvedek (plišasta igrača) še spi, zato naj bodo nekoliko bolj uvidevni, da ga ne bodo zbudili. Ponoči ni mogel spati, ker je imel na grbi neko težavo. Potem, ko se bo medvedek zbudil, da bomo vprašali, kaj ga muči.

Učencem dam navodilo, naj pogledajo skozi okno in ugotovijo, kakšno je nebo – ali bo deževalo ali ne bo. Če že dežuje, učence vprašam, kaj mislijo - ali jutri bo ali ne bo deževalo. Kako bi zapisali »nebo«, če vas vprašam, *kakšno je nebo?* Na tablo zapišem: *nebo*. Kako pa bi zapisali »ne bo«, če rečemo, da *ne bo deževalo?* Na tablo zapišem: *ne bo*. Učence vprašam, ali je vseeno, kako to zapišemo (skupaj ali narazen) in od česa je to odvisno.

OSREDNJI DEL:

Preberemo zgodbo o Martinu in Lei v ABC 3, na strani 43. Nato obnovimo zgodbo.

Učenci rešujejo 2. nalogo na str. 43. Učenci, ki hitreje odgovorijo na vprašanja, berejo odlomek v berilu. Nato skupaj pregledamo odgovore. Pri vsakem odgovoru na posamezno vprašanje učence vprašam, kako so zapisali *nebo/ne bo* – skupaj ali narazen.

ZAKLJUČEK:

Medvedek se prebudi. Pozdravi učence in pove, da je zelo zaspan, ker ga je celo noč mučila neka težava. Medvedek piše dnevnik in za nekatere besede ni bil čisto prepričan, kako se pravilno zapišejo. Ne ve, ali se *ne-bo* piše skupaj ali narazen. Ugotovimo, da smo se mi v razredu o tem učili ravno to uro, ko je medvedek spal. Medvedek prosi učence, če bi bili tako prijazni in bi mu pomagali dopolniti njegov dnevnik.

Učenci rešijo učni list (Medvedkov dnevnik).

UČNI LIST:

MEDVEDKOV DNEVNIK

(od 18. aprila do 20. aprila)

Medvedek Brundo se je odločil, da mi _____ več pomagal pri domačih opravilih. Moja teta pa mi je povedala, da mi _____ več pomagala pospravljati sobe, ker nima dovolj časa. Zazrl sem se v _____ in zajokal. Brez pomoči mojih medvedkov _____ več šlo tako naprej. Stopil sem ven in videl, da je _____ potemnelo. Kmalu je začelo deževati. Upal sem, da _____ začela padati toča. Po dežju sem se odpravil v šolo in tam prišel v učilnico. Čistilka mi je povedala, da danes učencev in pouka _____, ker je sobota. Bil sem lačen in pojedel malo kruha. Nekaj se mi ga je prilepilo na _____ v ustih. A nič zato. Ko sem pogledal skozi okno in videl jasno _____, sem se razveselil. Počakal sem do večera in _____ so prekrile zvezde. Zjutraj je bilo _____ nekoliko prekrito z oblaki. Ves čas sem gledal, ali bo ali _____ deževalo. Zvečer sem šel spat in dočakal ponedeljek. Zjutraj so pridrveli učenci v razred. Upal sem, da me _____ nihče opazi, ker sem drugačen. Učiteljica pa me je kmalu opazila in predstavila učencem. Mislim, da nihče _____ razume mojih težav, ampak se je izkazalo drugače.

ANALIZA URE

Medvedka sem vključila tudi v pouk slovnice. S tem, ko sem na začetku ure učence opozorila na to, da medvedek še spi in jih prosila, da so zato nekoliko bolj tihi, sem učence hkrati umirila, jih pripravila za delo ter jih motivirala. Zanimivo je, da mi to uro skoraj ni bilo potrebno nobenega učenca opozarjati na disciplino, saj so se v razredu opozarjali sami med seboj in tako sami vzdrževali red med šolsko uro. Vloga lutke v tej šolski uri je torej predvsem kot motivacija za delo in sredstvo za vzdrževanje razredne discipline.

Učence je zelo zanimalo, zakaj medvedek ponoči ni mogel spati. Ko so izvedeli, so vsi v en glas povedali, da mu bodo pomagali. Tako so imeli tudi motivacijo za reševanje sicer povsem običajne vaje iz slovnice (ki pa je bila vpeta v nek kontekst zgodbe). List so morali nato dokončati za domačo nalogo in naslednji dan mi je bilo kar malo smešno, ko so mi nosili učne liste (Medvedkov dnevnik) in me prosili, naj jih dam medvedku. Potem sem jim seveda rekla, da je dovolj, da medvedku skupaj oddamo en sam list, ko bomo skupaj pregledali domačo nalogo.

8 LUTKA KOMENTIRA IN ANALIZIRA

UČNA PRIPRAVA

- Razred: 3. c
- Predmet: slovenščina
- Učna tema: Pravljica
- Učna enota: Svetlana Makarovič: Veveriček posebne sorte
- Učne metode: pripovedovanje, opisovanje, pogovor, razlaga
- Učne oblike: frontalna, individualna
- Učni cilji:

Učenci so se zmožni identificirati s književno osebo, ki je sicer nekoliko drugačna od njih samih, a jim je po drugi strani še zelo podobna.

Razvijajo zmožnost za identifikacijo. Upovedujejo domišljjske svetove tako, da postavijo sami sebe za osrednjo književno osebo oz. projicirajo svoje lastnosti v vrstnika, žival, predmet. Tako si utrjujejo stališče, da književnost govori o zanimivih stvareh, ki so jim blizu in so pomembne.

- Učna sredstva in pripomočki:
plišasta igrača - medvedek (brez ene roke), berilo.
- Literatura:
 - Učni načrt za slovenščino.
 - Grginič, M. (2001). *Moje branje – svet in sanje*, berilo za 2. razred osnovne šole in 3. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Založba Izolit.
 - Saksida, I. (2001). *Priročnik k berilu Moje branje – svet in sanje* (za pouk književne vzgoje v 2. razredu osnovne šole in 3. razredu devetletne osnovne šole). Ljubljana: Založba Izolit.
 - Makarovič, S. (2007). *Veveriček posebne sorte*. Dob pri Domžalah: Založba Miš

- Potek učne ure:

UVODNI DEL:

Učence vprašam, katero pravljico smo prejšnjič prebrali našemu medvedku. Učenci še enkrat tiho preberejo odlomek v berilu na str. 63 (S. Makarovič: Veveriček posebne sorte).

Po prebranem odlomku jih vprašam, če poznajo pomen vseh besed, ki se pojavljajo v odlomku.

OSREDNJI DEL:

Učence vprašam, če imajo ali pa so morda kdaj imeli ali videli kakšno žival, ki je bila tako kot veveriček drugačna od pripadnikov svoje vrste. Pripovedujejo o tem.

Nato jih vprašam, če poznajo tudi ljudi, ki so malo drugačni, posebni. Kakšni so? Pripovedujejo.

Nato učence razdelim v skupine. Vsaka skupina bo zaigrala neko situacijo, kjer so vključeni ljudje, ki so malo drugačni, posebni. Skupine dobijo zapisana navodila na listku (situacije). Nadaljevanje zgodbe pa si izmislijo v skupini (kaj bodo storili in kako bodo ta problem rešili). Povem, da si bo medvedek kasneje pogledal njihove prizore, da bo videl, kako se oni obnašajo do takšnih ljudi.

Situacije za posamezne skupine:

1. Gospod na invalidskem vozičku se pripelje pred vhod banke. Ker je pred vhodom stopnica, mu je vstop v banko otežen. Ostali ga opazite.
2. V razredu ste dobili novo sošolko, ki je iz Turčije. Sošolka ima težave s privajanjem v Sloveniji in tudi v šoli.
3. Neja je sicer čisto običajna punca, ki pa je malo zadržana in bolj tihe narave. V šoli se nihče noče igrati z njo, pa čeprav ni nikomur nič slabega naredila.
4. Matic je slaboviden. Vidite ga, ko se muči s prebiranjem plakata.
5. Tadej je že ves mesec v bolnici. Ker izostaja v šoli, ne ve, kaj vse so se ta čas naučili.

6. Lara ima govorne težave. Ne more in ne more izgovoriti črke R, namesto nje izgovarja črko L. Sošolci se ji zaradi tega posmehujejo.

7. Jasna je muslimanske vere in ima vedno čez glavo poveznjeno ruto, saj tako predpisuje njena vera. Nekateri sošolci ji nalašč vlečejo ruto z glave in se ji smejujejo.

Nato vsaka skupina zaigra svojo zgodbo. Če je potrebno, se po zaigranem prizoru pogovorimo, če so pravilno odreagirali (s pomočjo medvedka – medvedek komentira).

Ugotovili smo, da je veliko ljudi, ki so drugačni/posebni. Tudi naš medvedek je drugačen od ostalih medvedkov. Vendar ali so ostali medvedki vsi enaki? Tudi ostali medvedki so si med seboj različni, vsak je nekaj posebnega.

Kaj pa pri ljudeh? Ali smo mi vsi enaki? Tudi mi vsi smo na nek način med seboj različni, vsi smo malo drugačni, vsi smo posebni.

Učenci se razdelijo v pare in poiščejo tri lastnosti, po katerih se s sošolcem razlikujeta med seboj in tri lastnosti, po katerih sta si podobna. Nato učenci predstavijo te lastnosti.

ZAKLJUČNI DEL:

Vsak učenec naj napiše zgodbo. Lahko si medvedek, lahko si mačka, lahko si pes, lahko si ptica, ... Lahko si nek fantek, neka deklica, ... Lahko si katerakoli žival - ali katerikoli človek. Si pa nekaj posebnega, nekaj drugačnega.

Vsak učenec napiše svojo zgodbo.

ANALIZA URE

Pri tej šolski uri sem medvedka vključila v analizo vsakega od prizorov. Najprej sem učencem preko komunikacije z medvedkom predlagala, da bi odigrali prizore, ki jim bodo dodeljeni, saj bo tako medvedek lahko videl, kako se oni obnašajo v takih situacijah. Medvedek je povedal, da bo po vsakem prizoru njihov odziv (rešitev problema) tudi komentiral. Učenci so na koncu vsakega prizora nestrpno čakali, kaj jim bo povedal medvedek. Preko medvedka smo se tako pogovorili, ali so učenci ustrezno odreagirali v določeni situaciji, pri čem jih lahko pohvalimo in na kakšne načine bi še lahko pomagali takšnim ljudem.

Medvedka smo imeli cel teden ves čas v razredu. Uporabljala sem ga pri šolskih urah, učenci pa tudi med odmori. Na koncu moje pedagoške prakse sem jim medvedka pustila kar v razredu, ker sem videla, da jim je res všeč. Takoj, ko sem se poslovila in odšla iz razreda, so ugotovili, da sem medvedka pustila tam in tekli za mano, češ, da sem ga pozabila (če bi pozabila kaj drugega, verjetno ne bi tako hitro ugotovili). Rekla sem jim, da jim ga pustim in naj bo še naprej z njimi v razredu. Seveda so bili zelo veseli.

Sprva, ko sem se odločila izvesti nekaj ur z lutko, se mi je pojavil problem, kako vključiti lutke v pouk, še posebej zato, ker tega učenci niso bili vajeni. Ko pa sem ugotovila, da sem učence z lutkami resnično pritegnila in da so bili bolj motivirani, zbrani in verjetno tudi bolj produktivni kot sicer, sem videla, da je lutka res dober pripomoček pri poučevanju. Seveda pa se mora učitelj znati sprostiti in tako lahko z lahkoto pri tem uživa tudi sam. Še posebej pa, ko vidi odzive otrok.

IV. EMPIRIČNI DEL - RAZISKAVA

9 NAMEN EMPIRIČNE RAZISKAVE

Lutka je medij, ki lahko služi kot dober pomočnik učitelju na različnih področjih. Lutka v šoli predstavlja idealno možnost pristne komunikacije in je hkrati spodbudnik pri usvajanju kurikularnih ciljev, lahko pa je tudi vzgojno ali terapevtsko sredstvo. Ker sem mnenja, da lutka na žalost ni dovolj vključena v vsakodnevni šolski kurikulum, sem zato v empiričnem delu diplomskega dela želela s pomočjo anketiranja ugotoviti, v kolikšni meri se učitelji razrednega pouka pri svojem delu poslužujejo uporabe lutk, kakšno je njihovo mnenje o uporabi lutk v šoli ter kaj učitelji menijo o svoji usposobljenosti za uporabo lutk v šoli.

10 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Z raziskavo sem želela ugotoviti:

- 1) Kako pogosto učitelji razrednega pouka uporabljajo lutko pri svojem delu v razredu?
- 2) Ali se učiteljem uporaba lutke v razredu zdi primerna metoda za doseganje učnih ciljev?
- 3) Kateri pozitivni učinki uporabe lutk so po mnenju razrednih učiteljev najbolj opazni?
- 4) Pri katerih šolskih predmetih razredni učitelji najpogosteje uporabljajo lutko?
- 5) Katero metodo z lutkami razredni učitelji najpogosteje uporabljajo v razredu?
- 6) Ali so učitelji pri svojem delu kdaj uporabljali lutko kot ljubljenko skupine/razreda?
- 7) Kako pogosto učitelji z razredom obiskujejo lutkovne predstave in na kakšen način obisk predstave izkoristijo za delo v razredu?
- 8) Ali se učiteljem zdi, da so dovolj usposobljeni na področju možnosti uporabe lutk v šoli in kje so pridobili največ znanja o tem?

11 RAZISKOVALNE HIPOTEZE

Glede na postavljena raziskovalna vprašanja, sem opredelila naslednje hipoteze:

H1: Učitelji le redko uporabljajo lutko pri svojem delu v razredu.

H2: Učiteljem se zdi uporaba lutke v razredu primerna metoda za doseganje učnih ciljev.

H3: Učitelji izpostavljajo izboljšanje komunikacije med poglavitna področja, ki jih lutka podpira, intelektualni vidik pa se jim ne zdi tako pomemben.

H4: Učitelji najbolj pogosto uporabljajo lutko pri slovenščini, najmanj pa pri športni vzgoji.

H5: Učiteljem se zdi lutka bolj primerna za uporabo v nižjih razredih razredne stopnje (torej v prvi triadi).

H6: Učitelji najpogosteje uporabljajo naslednjo metodo: priprava prizorov z lutko, najmanj pa se poslužujejo učenja in poučevanja z lutko.

H7: Učitelji le redko z razredom obiščejo lutkovno predstavo.

H8: Učitelji mislijo, da niso dovolj usposobljeni za uporabo lutk v šoli.

H9: Največ znanja o uporabi lutk v šoli so učitelji pridobili s samoizobraževanjem.

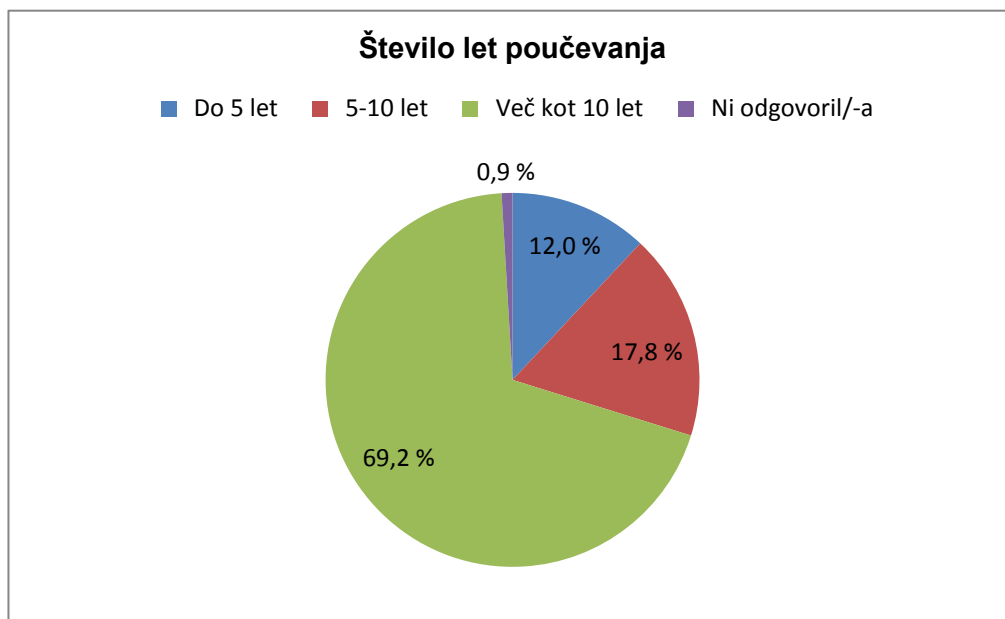
12 METODOLOGIJA

12.1 RAZISKOVALNA METODA

V diplomskem delu sem uporabila deskriptivno metodo pedagoškega raziskovanja.

12.2 RAZISKOVALNI VZOREC

Uporabila sem slučajnostni vzorec. Predstavljajo ga učitelji in učiteljice razrednega pouka iz območja Slovenije.

Graf 1: Prikaz strukturnih odstotkov (f%) anketiranih učiteljev in učiteljic glede na število let poučevanja.

V vzorec je bilo vključenih 426 učiteljev in učiteljic razrednega pouka, velika večina jih ima že kar nekaj delovnih izkušenj, saj je med anketiranimi kar 295 učiteljev/-ic, ki imajo več kot deset let delovne dobe, 76 je takšnih, ki imajo od pet do deset let delovne dobe in le 51 anketiranih ima le do pet let delovnih izkušenj. Štirje anketirani niso opredelili, koliko let že poučujejo.

12.3 SPREMENLJIVKE

Neodvisne spremenljivke:

- število let poučevanja.

Odvisne spremenljivke:

- pogostost uporabe lutk v razredu;
- primernost uporabe lutke v razredu za doseganje učnih ciljev;
- področja, ki jih lutka najbolj močno podpira;
- pogostost uporabe lutke pri posameznih šolskih predmetih;
- primernost uporabe lutke za vsak razred na razredni stopnji;
- najpogostejše uporabljena metoda z lutkami;

- lutkovni kotiček v razredu;
- uporaba lutke kot ljubljenske skupine/razreda;
- pogostost obiskovanja lutkovnih predstav z razredom;
- možnosti koriščenja obiska predstave za delo v razredu;
- mnenje o lastni usposobljenosti na področju možnosti uporabe lutk v šoli;
- največ pridobljenih informacij iz področja uporabe lutk v šoli.

12.4 POSTOPKI ZBIRANJA PODATKOV

Izdelala sem spletno anketo s pomočjo orodja za izdelavo spletnih anket, ki se imenuje EnKlikAnketa (1KA). Orodje EnKlikAnketa se nahaja na spletni strani : www.1ka.si. Anketni vprašalnik je vseboval 14 vprašanj, od tega sta bili dve vprašanji odprtega tipa, eno vprašanje polzaprtega tipa, ostala vprašanja pa so bila zaprtega tipa. Anketni vprašalnik je bil na medmrežju objavljen od 4. 11. 2011, z anketiranjem pa sem zaključila 14. 11. 2011.

Spletni naslov ankete, ki sem jo pripravila, sem posredovala več učiteljem in učiteljicam razrednega pouka in jih prosila, da anketo posredujejo naprej tudi drugim učiteljem in učiteljicam razrednega pouka. Spletni naslov ankete sem objavila tudi na različnih internetnih straneh, ki so namenjene učiteljem razrednega pouka.

Odziv na anketo in število rešenih anketnih vprašalnikov sem s pomočjo spletnega orodja lahko redno pregledovala in tako sproti izločala ankete, ki so bile rešene le napol.

12.5 POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV

Podatke, zbrane z vprašanji zaprtega tipa bom prikazala grafično ali tabelarično z navedbo absolutnih (f) in odstotnih frekvenc (f %).

Odgovore na vprašanja odprtega tipa in polzaprtega tipa bom signalizirala in kategorizirala, kategorije pa bom nato rangirala po pogostosti njihovega ponavljanja in jih predstavila tabelarično in/ali grafično.

13 REZULTATI IN INTERPRETACIJA PODATKOV

1) Kako pogosto učitelji razrednega pouka uporabljajo lutko pri svojem delu v razredu?

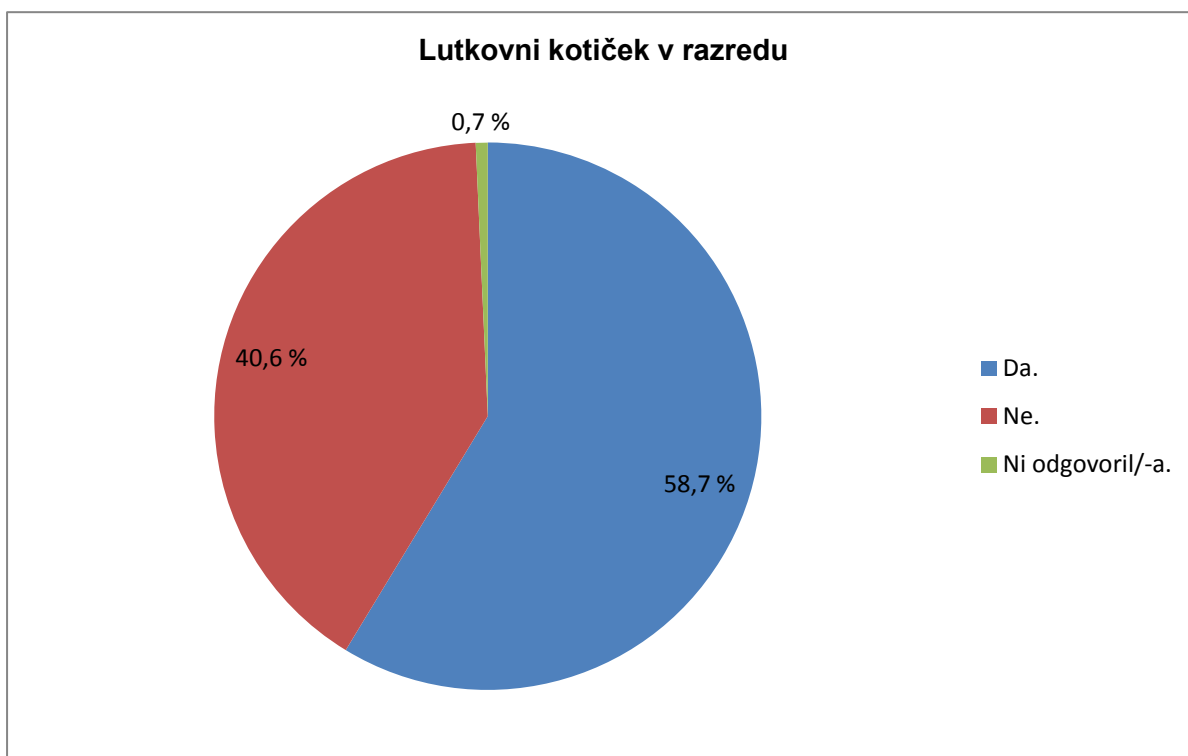
Pogostost uporabe lutke v razredu na petstopenjski lestvici (1 – nikoli, 5 – zelo pogosto)			
Odgovori	f	f %	Veljavni odgovori f %
1	54	12,7	12,7
2	152	35,7	35,8
3	151	35,4	35,6
4	47	11,0	11,1
5	20	4,7	4,7
Skupaj (veljavni odgovori)	424	99,5	100
Ni odgovoril/-a	2	0,5	
SKUPAJ	426	100	

Tabela 1: Število (*f*) in strukturni odstotki (*f*%) anketirancev glede na posamezno oceno na lestvici od ena (1) do pet (5), s katero so učitelji ocenili pogostost uporabe lutke v razredu.

Povprečna ocena vseh veljavnih odgovorov je **2,59** na petstopenjski lestvici. Čeprav je povprečna ocena locirana skoraj na aritmetični sredini ocenjevalne lestvice, je omemba vredno, da je le 15,7 % anketiranih ocenilo pogostost uporabe lutke z oceno štiri (4) ali pet (5), z oceno ena (1) ali dve (2) pa kar 48,14 % anketirancev.

Iz rezultatov vidimo, da je lutka še vedno premalo uporabljeno sredstvo v razredu, hipotezo o tem, da učitelji le redko uporabljajo lutko pri svojem delu (H1) bi torej lahko potrdila.

Učitelje razrednega pouka sem spraševala tudi, če imajo (ali pa so kdaj imeli) v razredu lutkovni kotiček. Rezultati so sledeči.

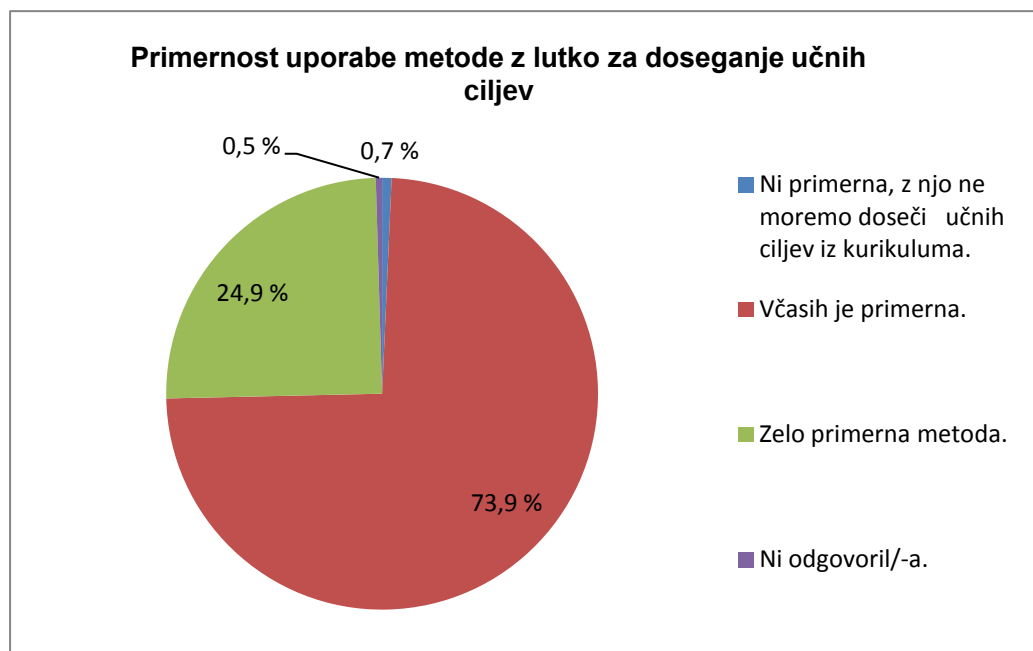

Graf 2: Prikaz strukturnih odstotkov (f %) odgovorov anketirancev na vprašanje o tem, ali imajo (oz. so kdaj imeli) v razredu lutkovni kotiček.

Kar 250 anketiranih je v razredu že imelo lutkovni kotiček, takšnih, ki ga niso imeli pa je 173. Iz neznanega razloga trije anketirani na vprašanje niso odgovorili.

Glede na to, da je pogostost uporabe lutke v razredu med anketiranimi kar precej nizka, pa rezultati tega vprašanja nekoliko presenečajo. Pričakovala sem, da bo delež anketiranih, ki so imeli kdaj v razredu lutkovni kotiček še precej nižji. Hkrati pa si želimo, da bi bil lutkovni kotiček še bolj pogosto zastopan v šolah, saj je dobro, da imajo otroci možnost tudi za prostočasno spontano igro z lutkami.

2) Ali se učiteljem uporaba lutke v razredu zdi primerna metoda za doseganje učnih ciljev?

Graf 3: Prikaz strukturnih odstotkov (f %) odgovorov o primernosti uporabe lutk kot metode za doseganje učnih ciljev.

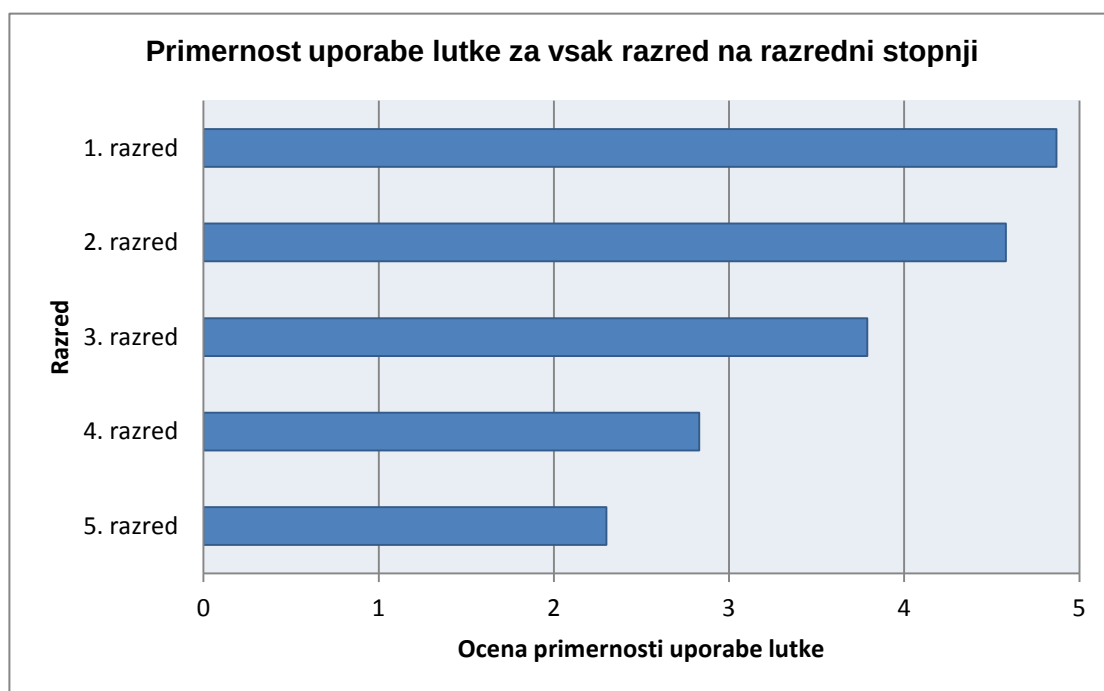
Rezultati so pokazali, da se večina anketiranih učiteljev in učiteljic strinja, da je lutka lahko včasih primerna za doseganje učnih ciljev, tako namreč meni kar 315 (73,9 %) anketiranih. Kar 106 (24,9 %) anketirancev pa je to metodo opredelilo celo kot zelo primerno metodo za doseganje učnih ciljev. Zaskrbljujoči so trije odgovori s strani učiteljev (0,7 % anketiranih), ki menijo, da je ta metoda neprimerna in da z njo ne moremo doseči učnih ciljev iz kurikulumu.

Hipotezo (H2), da se učiteljem zdi uporaba lutke primerna metoda za doseganje učnih ciljev bi tako lahko v večji meri potrdila. Res je, da večina anketiranih sicer meni, da je ta metoda primerna včasih, ne pa vedno, a vendar se kar 98,8 % anketiranih (ali 99,3 % anketirancev, ki so odgovorili na to vprašanje) strinja, da je lutka vsaj občasno primerna metoda za doseganje učnih ciljev (če združim odgovora »včasih je primerna« in »zelo primerna metoda«).

V anketi sem učitelje in učiteljice razrednega prosila tudi za oceno primernosti uporabe lutke za vsak posamezni razred na razredni stopnji. Čisto vsi anketiranci sicer niso podali ocen za vseh pet razredov, vendar je vzorec še vedno precej velik.

Primernost uporabe lutk za vsak razred na razredni stopnji								
(1 – uporaba lutk v tem razredu sploh ni primerna; 5 – uporaba lutk v tem razredu je zelo primerna)								
Razred		Odgovori					Skupaj (veljavni odgovori)	Povprečje
		1	2	3	4	5		
1. razred	f	1	0	9	34	378	422	4,87
	f %	0,2	0,0	2,1	8,1	89,6	100	
2. razred	f	1	1	22	126	270	420	4,58
	f %	0,2	0,2	5,2	30,0	64,3	100	
3. razred	f	4	15	131	180	87	417	3,79
	f %	1,0	3,6	31,4	43,2	20,9	100	
4. razred	f	18	133	164	76	13	404	2,83
	f %	4,5	32,9	40,6	18,8	3,2	100	
5. razred	f	77	179	110	28	11	405	2,30
	f %	19,0	44,2	27,2	6,9	2,7	100	

Tabela 2: Prikaz števil (*f*) in strukturnih odstotkov (*f*%) tistih anketirancev, ki so podali svojo oceno o primernosti uporabe lutke za posamezni razred na razredni stopnji.

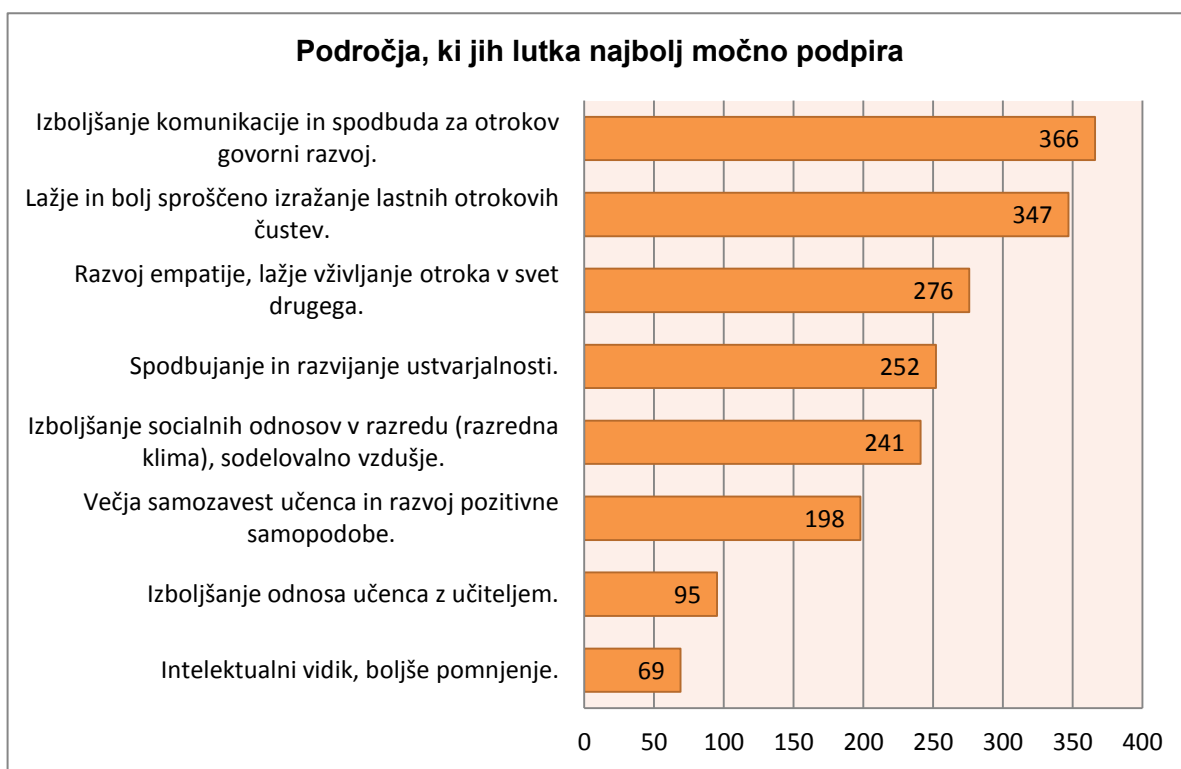
Graf 4: Prikaz povprečnih ocen anketirancev o primernosti uporabe lutke za vsak razred na razredni stopnji.

Iz prikaza rezultatov lahko vidimo, da anketirani učitelji in učiteljice menijo, da je lutka najbolj primerna za uporabo v 1. razredu osnovne šole, medtem ko se povprečna ocena vseh ocen anketiranih za primernost uporabe lutke z vsakim višjim razredom znižuje.

Primernost uporabe lutke v 1. razredu tako kar 89,6 % anketiranih, ki so podali oceno, ocenjuje kot zelo primerno (ocenili so jo z oceno pet), v 5. razredu pa je takšnih le še 2,7 % anketiranih. Kar 19 % anketirancev, ki so podali oceno za uporabe lutke v 5. razredu, le-to ocenjuje kot popolnoma neprimerno (z oceno ena).

Hipotezo (H5), ki pravi, da se učiteljem zdi lutka bolj primerna za uporabo v nižjih razredih razredne stopnje (torej v prvi triadi), lahko potrdim. Je pa res, da se tudi v prvi triadi učiteljem lutka zdi z vsakim letom (oz. z vsakim višjim razredom) manj primerna za uporabo.

3) Kateri pozitivni učinki uporabe lutk so po mnenju razrednih učiteljev najbolj opazni?

Graf 5: Prikaz števila izbir (f) za posamezne kategorije področij, ki jih po mnenju anketirancev lutka najbolj močno podpira.

Iz grafa je razvidno, da ima največ izbir kategorija »izboljšanje komunikacije in spodbuda za otrokov govorni razvoj«, le z nekaj manj izbirami pa ji sledi »lažje in bolj sproščeno izražanje lastnih otrokovih čustev«. Anketirancem se očitno zdita zelo pomembna tudi razvoj empatije

ter spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti. Področji, ki sta jim anketiranci namenili najmanj izbir, sta npr. »izboljšanje odnosa z učiteljem«, na zadnjem mestu (torej z najmanj izbirami) pa »intelektualni vidik, boljše pomnjenje«.

Anketiranci so imeli na voljo, da v neobveznem odprtem vprašanju dodajo še kakšen pozitiven učinek uporabe lutke v šoli, ki ni bil naštet med možnimi izbirami pri prejšnjem vprašanju.

Pozitivni učinki uporabe lutke v razredu		
Odgovori	f	f
Motivacijsko sredstvo (lutka motivira).	12	14
Učenje naredi zabavno; nehoteno učenje.	2	
Terapevtsko sredstvo , za odpravljanje osebnih stisk, otrokovo zatočišče, izražanje zatajenih čustev, ...	6	16
Premagovanje strahu, treme.	3	
Učenec lažje nastopa pred razredom ali skupino.	2	
Čustvena varnost (npr. ob vstopu v šolo).	2	
Spodbuja sproščenost.	3	

Tabela 3: Prikaz najbolj pogostih pozitivnih učinkov uporabe lutke v razredu, ki so jih anketiranci sami dopisali ter števila (f) za posamezne kategorije.

Eden izmed anketirancev je vlogo lutke opisal na takšen način: »Svet lutke je otrokovo zatočišče, lažje izrazi svoj svet, ker ne govori direktno o njem ampak je to njegov svet o katerem govori lutka - torej ne on direktno.«

Zgoraj navedenim odgovorom, ki so razvrščeni v tabeli, so sledili tudi posamezni odgovori. Posamezni anketiranci so kot pozitivne učinke uporabe lutke v razredu izpostavili še:

- lutka je vedno dobrodošla in uporabna;
- z lutko so »lahko nekaj, kar si sicer ne upajo biti«;
- večja pozornost in koncentracija;
- približamo jim gledališki oder;
- pozitivno vpliva na razvoj motorike pri otroku s tovrstnimi težavami (lutka se lahko giblje skupaj z otrokom);
- otroci s posebnimi potrebami se preko lutke lažje izražajo.

Ostale odgovore bi sicer lahko uvrstili k prejšnjemu vprašanju v sklop »izboljšanje komunikacije in spodbuda za otrokov govorni razvoj«, vendar naj dva izmed njih vseeno izpostavim :

- veliko manj uporabljajo narečje, bolj se trudijo govoriti v zbornem jeziku;
- spodbuda za govor pri tujem jeziku.

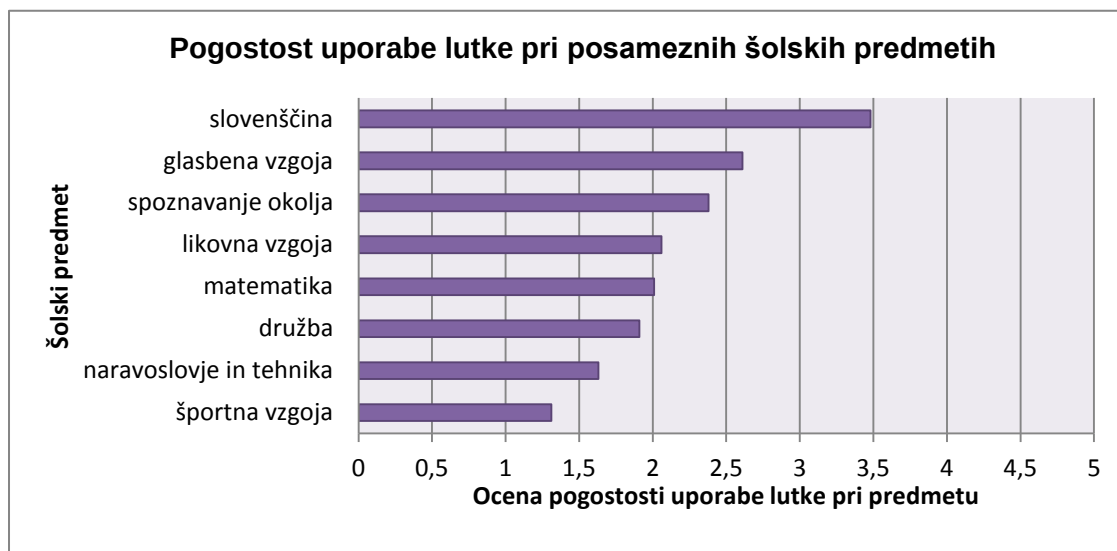
Hipotezo (H3), ki pravi, da učitelji izpostavljajo izboljšanje komunikacije med poglavitna področja, ki jih lutka podpira ter da se jim intelektualni vidik ne zdi tako pomemben, lahko v celoti potrdim.

Sama sem mnenja, da se učitelji po večini sicer zavedajo pozitivnih učinkov lutke (in da vsa zgoraj našeta veliko prispevajo k otrokovem razvoju, izboljšanju pouka in načinu poučevanja, pa tudi učenja), vendar pa očitno še vedno ne cenijo dovolj dobro močnega vpliva lutk na intelektualni vidik in boljše pomnjenje. Glede na to, da se je večina anketiranih strinjala, da je lutka lahko (vsaj občasno) primerna metoda za doseganje učnih ciljev, bi bilo logično pričakovati tudi, da bo več anketiranih učiteljev in učiteljic izpostavilo intelektualni vidik in pomnjenje - torej da si otroci s pomočjo lutke lažje zapomnijo snov.

4) Pri katerih šolskih predmetih razredni učitelji najpogosteje uporabljajo lutko?

Pogostost uporabe lutke pri posameznih šolskih predmetih na petstopenjski lestvici (1 – anketiranec lutke pri tem predmetu sploh nikoli ne uporablja; 5 – anketiranec lutko pri tem predmetu zelo pogosto uporablja)								
Šolski predmet		Odgovori					Skupaj (veljavni odgovori)	Povprečje
		1	2	3	4	5		
slovenščina	f	30	58	113	127	97	425	3,48
	f %	7,1	13,6	26,6	29,9	22,8	100	
matematika	f	162	128	89	29	7	415	2,01
	f %	39,0	30,8	21,4	7,0	1,7	100	
spoznavanje okolja	f	96	113	104	40	17	370	2,38
	f %	25,9	30,5	28,1	10,8	4,6	100	
družba	f	131	79	58	15	6	289	1,91
	f %	45,3	27,3	20,1	5,2	2,1	100	
naravoslovje in tehnika	f	168	78	36	9	2	293	1,63
	f %	57,3	26,6	12,3	3,1	0,7	100	
likovna vzgoja	f	134	137	89	30	3	393	2,06
	f %	34,1	34,9	22,6	7,6	0,8	100	
glasbena vzgoja	f	87	91	126	62	25	391	2,61
	%	22,3	23,3	32,2	15,9	6,4	100	
športna vzgoja	f	301	60	24	4	0	389	1,31
	f %	77,4	15,4	6,2	1,0	0,0	100	

Tabela 4: Prikaz števil (*f*) in strukturnih odstotkov (*f*%) tistih anketirancev, ki so podali svojo oceno pogostosti uporabe lutke na petstopenjski lestvici za posamezni šolski predmet.

Graf 6: Prikaz povprečnih ocen anketirancev o uporabi lutke pri posameznih predmetih na petstopenjski lestvici.

Iz tabele (*Tabela 4*) lahko razberemo števila in strukturne odstotke za vsako posamezno oceno pri vsakem šolskem predmetu ter končno povprečno oceno uporabe lutke pri vsakem šolskem predmetu. *Graf 6* pod tabelo pa nam prikazuje povprečne ocene uporabe lutke pri posameznih šolskih predmetih.

Iz tabele lahko razberemo, da vsi anketiranci niso podali ocene uporabe lutk za vse šolske predmete; predvidoma zato, ker ne poučujejo vseh šolskih predmetov. Predmet spoznavanje okolja se tako izvaja le do 3. razreda, družba ter naravoslovje in tehnika pa se izvajata le v 4. in 5. razredu. Veliko učiteljev tudi ne poučuje določenih šolskih predmetov, ki sicer so na predmetniku določenega razreda, ki ga poučujejo – kot primer: športno vzgojo lahko namesto razrednega učitelja poučuje profesor športne vzgoje, nek drug učitelj namesto matematike mogoče raje poučuje slovenščino v več razredih, vodenje pouka matematike pa tako prepusti drugemu učitelju, ...

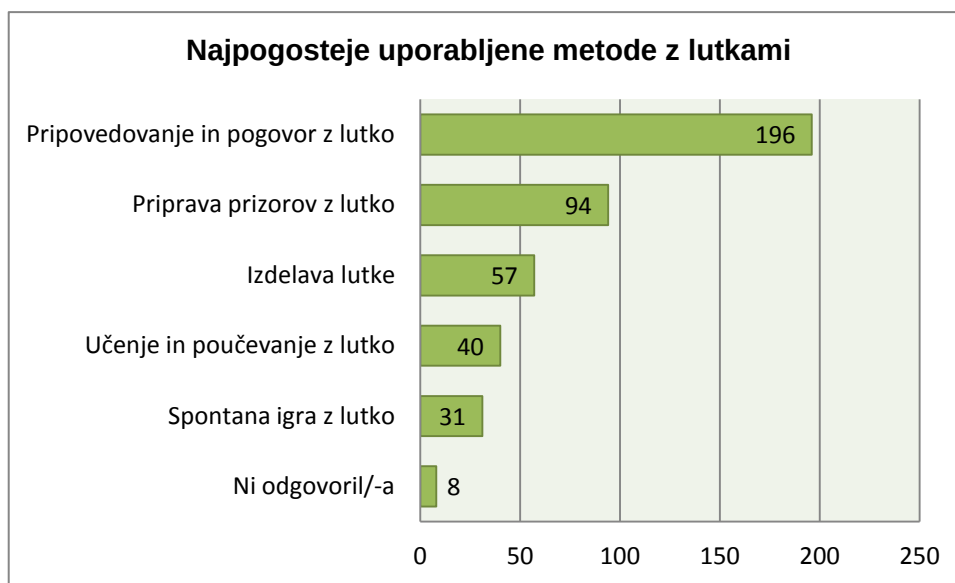
Opazimo lahko, da je lutka še vedno na splošno premalo uporabljena pri vseh šolskih predmetih. Želeli bi si, da bi bile povprečne ocene uporabe lutke pri vseh predmetih nekoliko višje.

Razberemo lahko, da lutko daleč najbolj pogosto uporabljajo pri pouku slovenščine (povprečna ocena je 3,48 na petstopenjski lestvici), pri temu predmetu je tudi ocena pet (5) podana najpogosteje – tako je svojo uporabo lutke ocenilo 22,8 % tistih anketirancev, ki so podali odgovor; sledita ji glasbena vzgoja (povprečna ocena 2,61) in spoznavanje okolja, ki pa ima povprečno oceno že pod aritmetično sredino petstopenjske lestvice (povprečje je 2,38).

Najmanj se učitelji poslužujejo uporabe lutke pri športni vzgoji – tu je povprečna ocena le 1,31 na petstopenjski lestvici, kar pomeni, da je anketirani skoraj nikoli ne uporabljajo. Športna vzgoja je tudi šolski predmet, ki ima največ izbir ocene številka ena (1) - to pomeni, da anketirani lutke pri tem predmetu sploh nikoli ne uporabljajo, to pa je kar 77,4 % tistih, ki so podali oceno oz. 301 anketirancev. Pri športni vzgoji tudi nihče od anketiranih ni podal ocene pet (5), oceno štiri (4) je podalo le 1 % anketiranih (štirje odgovori), tudi sredinsko oceno tri (3) je podalo le malo učiteljev – le 6,2 % anketirancev.

Hipotezo (H4), ki pravi, da učitelji najbolj pogosto uporabljajo lutko pri slovenščini, najmanj pa pri športni vzgoji, lahko v celoti potrdim.

5) Katero metodo z lutkami razredni učitelji najpogosteje uporabljajo v razredu?

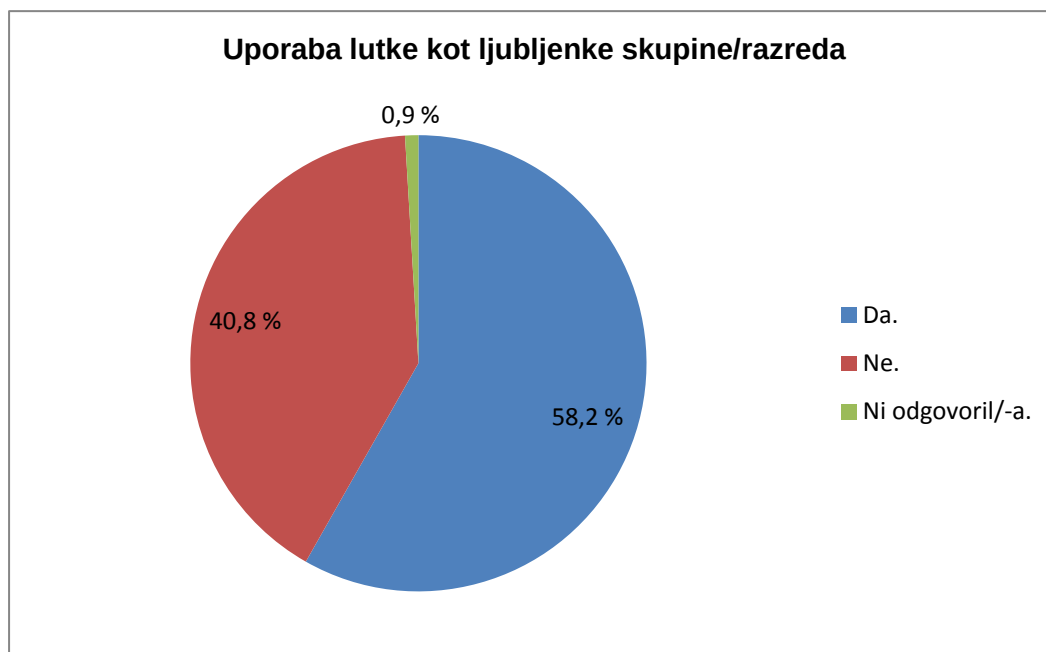
Graf 7: Prikaz števila anketirancev (f) glede na metodo z lutkami, ki jo najpogosteje uporabljajo.

Anketirani učitelji in učiteljice so bili vprašani po metodi z lutkami, ki jo najpogosteje uporabljajo. Iz grafa je razvidno, da je najpogosteje uporabljena metoda pripovedovanje in pogovor z lutko (takšnih je kar 46 % anketiranih učiteljev in učiteljic), sledi ji priprava prizorov z lutko z 22,1 % anketiranih. Metodo izdelave lutke najpogosteje uporablja 13,4 % anketirancev, učenje in poučevanje z lutko najpogosteje uporablja le 9,4 % anketiranih, najmanj anketirancev (7,3 %) pa je takšnih, ki se najpogosteje poslužujejo spontane igre z lutko. 1,9 % anketirancev na vprašanje ni odgovorilo, morda so na vprašanje le pozabili odgovoriti ali pa gre morda za nepoznavanje metod med temi anketiranci.

Rezultati niti niso tako presenetljivi, glede na to, da je lutka najpogosteje zastopana pri pouku slovenščine. Pripovedovanje in pogovor z lutko je verjetno pogosto uporabljena metoda pri obnavljanju beril, priprava prizorov z lutko pa pri dramatizaciji, ki je tudi pogosto že predvidena v berilih.

Hipoteze (H6), ki pravi, da učitelji najpogosteje uporabljajo naslednjo metodo: priprava prizorov z lutko, najmanj pa se poslužujejo učenja in poučevanja z lutko, sicer ne morem potrditi, hkrati pa je tudi ne morem popolnoma ovreči. Priprava prizorov z lutko je namreč na drugem mestu med najpogostejšimi metodami, učenje in poučevanje z lutko pa na predzadnjem in v številu izbir ne prednjači veliko pred spontano igro z lutko, ki je sicer najmanj pogosto uporabljena metoda z lutkami.

6) Ali so učitelji pri svojem delu kdaj uporabljali lutko kot ljubljenko skupine/razreda?

Graf 8: Prikaz strukturnih odstotkov (%) odgovora na vprašanje, ali anketiranci uporabljajo (oz. so kdaj uporabljali) lutko kot ljubljenko skupine/razreda.

Iz grafa je razvidno, da je večji delež anketiranih že uporabljal lutko kot ljubljenko skupine/razreda (takšnih je kar 248 anketiranih), 174 anketiranih pa je takšnih, ki je niso še nikoli uporabljali. Štirje anketirani na vprašanje niso odgovorili, vzrok je morda nerazumevanje pojma »lutka kot ljubljenska skupine/razreda« ali pa morda le niso želeli odgovoriti na vprašanje.

Rezultati anketnega vprašanja morda nekoliko presenečajo, saj sem glede na nizko pogostost uporabe lutke v razredu med anketiranimi učitelji/-cami pričakovala tudi manj pritrdilnih odgovorov na to vprašanje. Vsekakor je to spodbudno, vendar pa bi si hkrati želeli, da bi takšen način poučevanja bil še pogostejši.

7) Kako pogosto učitelji z razredom obiskujejo lutkovne predstave in na kakšen način obisk predstave izkoristijo za delo v razredu?

Graf 9: Prikaz števila (f) odgovorov na vprašanje, kako pogosto anketiranci z razredom obiščejo lutkovno predstavo.

Dobra polovica (53,8 %) anketiranih učiteljev in učiteljic je izrazila, da lutkovno predstavo z razredom obiščejo le enkrat v celem šolskem letu, dvakrat letno pa jo obišče dobra četrtina (25,8 %) anketiranih. Takšnih, ki z učenci obiščejo lutkovno predstavo pogosteje (trikrat ali več kot trikrat letno) je skupaj le 15 %. Najbolj zaskrbljujoče je dejstvo, da je takšnih, ki lutkovnih predstav z razredom sploh ne obiskujejo kar 4,9 % med anketiranimi učitelji/-cami.

Rezultati vprašanja o pogostosti obiska lutkovnih predstav ne presenečajo, saj šole lutkovne predstave obiskujejo večinoma v okviru kulturnih dni in so zato s številom obiskov predstav tudi nekoliko omejene. Vendar tudi v tem primeru obstaja možnost, da si učitelji z razredom ogledajo kakšno predstavo več kot sicer. Ni potrebno, da imamo v šoli na voljo cel dan, ki je namenjen kulturnemu udejstvovanju (npr. obisku gledališča); lutkovnih predstav se lahko udeležujemo tudi v okviru rednega pouka (npr. namesto ure slovenščine), če je predstava izvedena v lokalnem kraju ali pa celo kar na šoli sami.

Mojo hipotezo (H7), ki pravi, da učitelji z razredom le redko obiščejo lutkovno predstavo, lahko potrdim.

Anketirance sem v anketi spraševala tudi po tem, ali obisk predstave izkoristijo za delo v razredu in na kakšen način. Vprašanje je bilo odprtega tipa, nanj pa je odgovorilo le 75,1 % anketirancev (oz. 320 anketirancev). Odgovore posameznikov sem razdelila v kategorije z enakimi ali podobnimi odgovori in jih predstavila v tabeli.

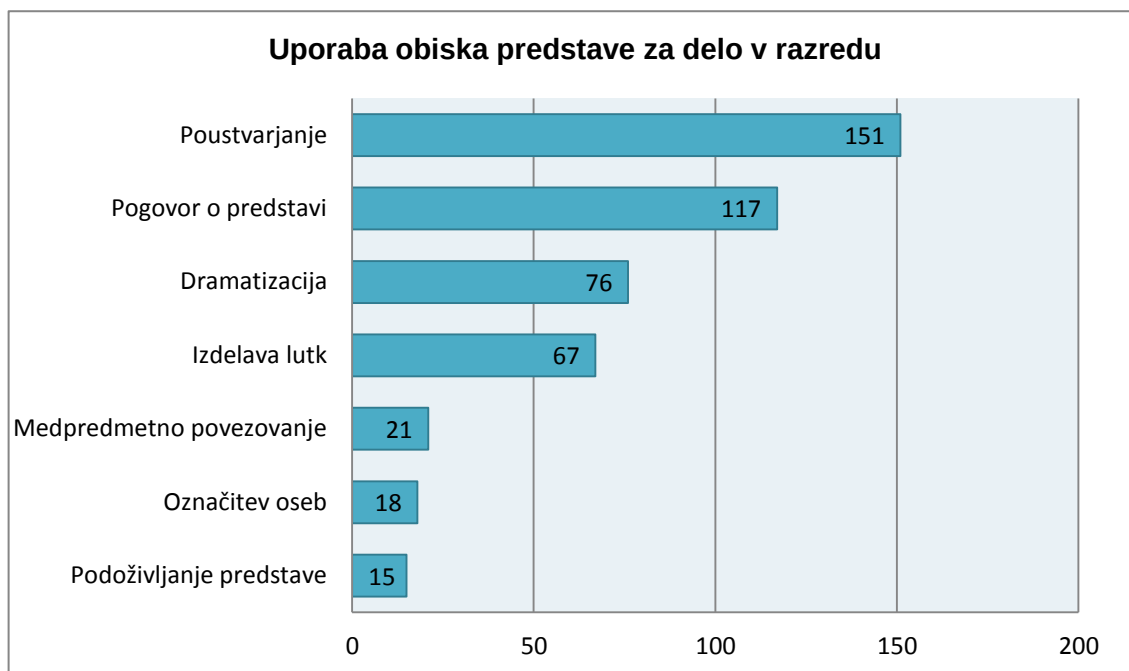
Ali obisk predstave izkoristijo za delo v razredu? Kako?				
Odgovori	f		f %	
Ni odgovoril/-a.	106		24,9	
Ne.	19		4,5	
Včasih.	8		1,9	
Ostali odgovori:				
Odvisno od vsebine, tematike, razreda.	5		1,2	
Medpredmetno povezovanje, integracija teme predstave pri drugih predmetih.	21		4,9	
Obravnava snovi pri kulturnem dnevu.	6		1,4	
Pogovor, razgovor o predstavi, o vsebini predstave, obnova, analiza predstave.	117		27,5	
Pisanje obnove.	10		2,3	
Obnova s pomočjo slik.	2		0,5	
Označitev oseb, značajske lastnosti lutk, vloga posamezne lutke v igri, ...	18		4,2	
Podoživljanje predstave, doživeto obnavljanje vtisov iz predstave, izražanje občutij učencev, ...	15		3,5	
Poustvarjanje.	62	151	14,6	35,5
Likovno poustvarjanje, ilustracija, slikanje vsebine predstave, ...	66		15,5	
Ustno in pisno ustvarjanje, spremenjen konec zgodbe, nadaljevanje zgodbe, ...	19		4,5	
Glasbeno ustvarjanje.	4		0,9	

Izdelava lutk.	67	15,7
Dramatizacija , igra vlog, igra z lutko, priprava lutkovne predstave.	76	17,8
Obravnava dramskega besedila.	6	1,4
Primerjava s knjižno predlogo.	6	1,4
Pogovor o sceni, prostoru (oder), o animaciji lutke, o poklicih, ki so za to potrebni.	7	1,6
Gledališki bonton, primerno vedenje v gledališču.	8	1,9
Vzgojni nauk, pogovor o nauku predstave, obravnava vzgojne teme, ...	5	1,2
Priprava na predstavo (torej aktivnosti že PRED samo predstavo).	8	1,9

Tabela 5: Prikaz števila (*f*) in strukturnih odstotkov (*f*%) odgovorov anketirancev na vprašanje, ali obisk predstave izkoristijo za delo v razredu in kako.

4,5 % anketiranih učiteljev in učiteljic je na vprašanje odgovorilo z »ne«, eden izmed anketiranih je dopisal, da tega v 5. razredu, kjer poučuje, nikoli ne počne. 1,9 % anketirancev je napisalo, da obisk predstave za delo v razredu izkoristijo občasno. Nekaj anketiranih je omenilo, da obisk predstave izkoristijo v razredu že prej, torej da se pripravijo na predstavo.

Najpogostejše odgovore o tem, kako anketirani izkoristijo obisk predstave za delo v razredu, sem predstavila tudi grafično (glej *Graf 10*).

Graf 10: Prikaz števila (f) najpogostejših odgovorov anketirancev, kako izkoristijo obisk predstave za delo v razredu.

Tisti anketiranci, ki obisk predstave izkoristijo za nadaljnje delo v razredu, so kot najpogostejšo aktivnost navajali poustvarjanje (nekateri pa še bolj konkretno: likovno poustvarjanje, ustno in pisno poustvarjanje, glasbeno ustvarjanje), takšnih je več kot tretjina oz. kar 35,5 % anketirancev (med tistimi anketiranci, ki so na to vprašanje odgovorili, pa jih je kar 47,2 %).

27,5 % anketiranih učiteljev in učiteljic (oz. 36,6 % izmed vseh tistih, ki so na vprašanje odgovorili) je izpostavilo pogovor o predstavi, o vsebini predstave, oz. analizo predstave. Pogosta dejavnost je tudi dramatizacija (ali igra vlog, priprava lutkovne predstave,...), ki jo je navedlo 17,8 % anketiranih (oz. 23,8 % tistih, ki so na vprašanje odgovorili), 15,7 % anketiranih (20,9 % tistih, ki so odgovorili na vprašanje) pa je izpostavilo, da ogled predstave izkoristijo za izdelavo svojih lutk v razredu.

Glede na majhno število odgovorov anketirancev, bi mogoče lahko sklepala, da anketirani premalokrat izkoristijo ogled predstave za delo v razredu. Vendar pa ne morem s popolno zagotovostjo sklepati, da tista slaba četrtina (24,9 %) anketiranih, ki na vprašanje ni odgovorila, ne izkoristi predstav za nadaljnje delo v razredu. Morda imam prav, možno pa je tudi, da anketiranci le niso imeli volje odgovoriti na zastavljeno odprto vprašanje.

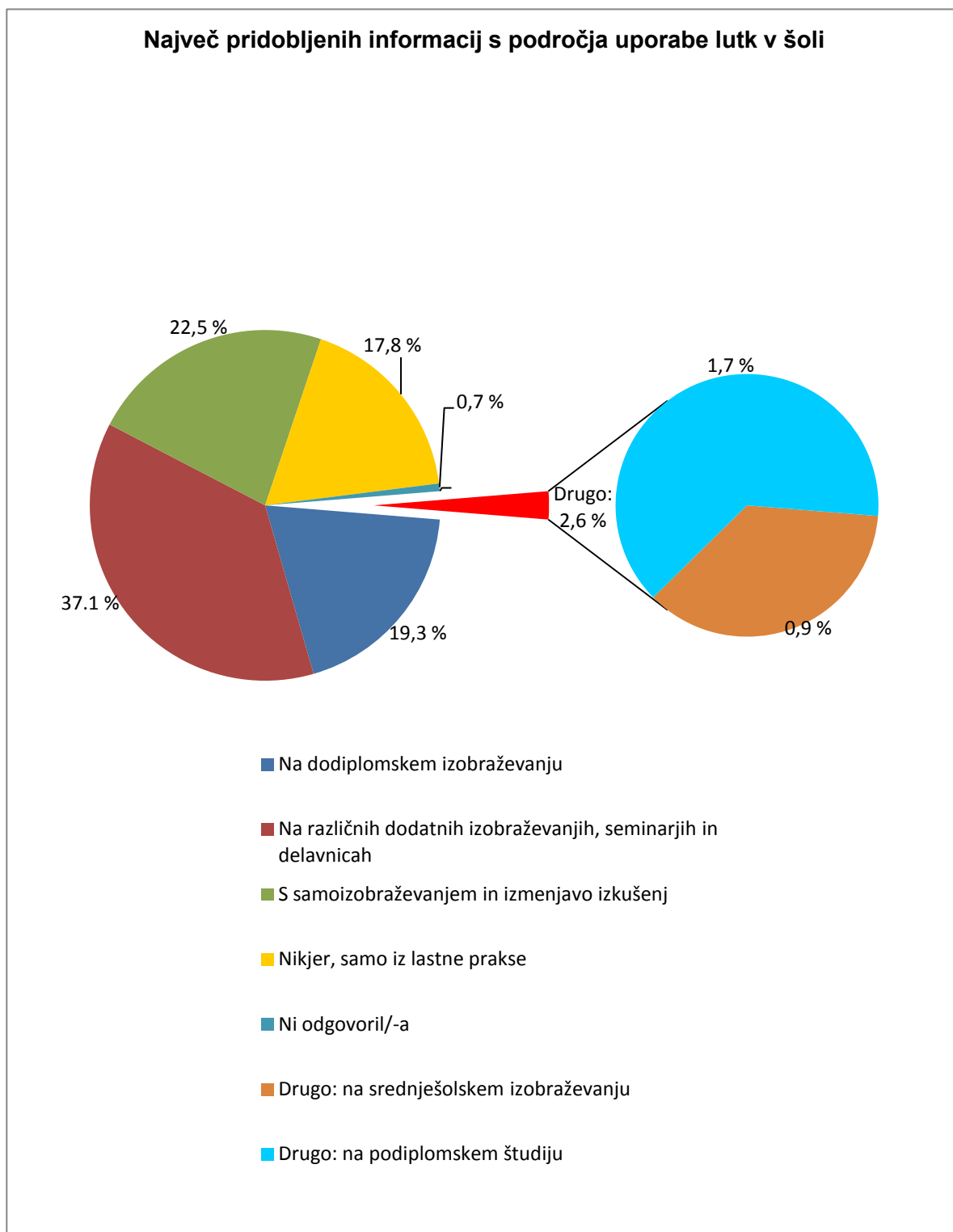
8) Ali se učiteljem zdi, da so dovolj usposobljeni na področju možnosti uporabe lutk v šoli in kje so pridobili največ znanja o tem?

Graf 11: Prikaz strukturnih odstotkov (%) odgovorov anketirancev na vprašanje, ali se jim zdi, da so dovolj usposobljeni na področju možnosti uporabe lutk v šoli.

Dobra polovica (219) anketirancev je mnenja, da niso dovolj dobro usposobljeni na področju možnosti uporabe lutk v šoli, 207 anketiranih učiteljev in učiteljic pa je bolj samozavestnih na tem področju.

Raziskovalne hipoteze (H8), ki sem jo zastavila in pravi, da učitelji mislijo, da niso dovolj usposobljeni na področju uporabe lutk v šoli, ne morem ravno v celoti potrditi, saj je delež tistih, ki menijo, da so dovolj usposobljeni in delež tistih, ki menijo, da niso, skoraj enak. To pa vseeno ne pomeni, da sem z rezultatom zadovoljna. Vsekakor ni spodbudno in je hkrati precej žalostno, da kar dobra polovica učiteljev meni, da niso dobro usposobljeni za delo z lutkami. Vsekakor bi si želela, da bi bilo več učiteljev, ki bi bili bolj prepričani v to, da znajo vključevati lutko v pouk in bi bili bolj samozavestni pri animaciji lutke.

Graf 12: Prikaz strukturnih odstotkov (%) odgovorov anketirancev na vprašanje, kje so pridobili največ informacij s področja uporabe lutk v šoli. Ker je bilo vprašanje polzaprtega tipa, so lahko pod kategorijo »drugo« anketiranci dopisali svojo kategorijo – strukturni odstotki (f %) te kategorije so predstavljeni poleg glavnega grafa, torej v pomožnem tortnem grafu na desni strani.

Največji delež anketiranih (37,1 % oz. 158 anketirancev) je največ znanja o uporabi lutk v šoli pridobil na različnih dodatnih izobraževanjih, seminarjih in delavnicah, 96 anketiranih (22,5 %) pa s samoizobraževanjem in izmenjavo izkušenj. Zanimivo je, da je le 19,3 % oz. 82 anketiranih izrazilo, da so največ informacij pridobili na dodiplomskem izobraževanju ter da jih je kar 76 (oz. 17,8 %) izrazilo, da so največ znanja pridobili le iz lastne prakse. Pod kategorijo »drugo« so štirje anketirani dopisali, da so največ znanja pridobili v srednji šoli (na srednji vzgojiteljski šoli), sedem pa na podiplomskem študiju. Trije anketirani iz neznanega razloga na vprašanje niso odgovorili.

Iz dobljenih odgovorov je možno sklepati, da anketirani učitelji po večini niso zadovoljni z znanjem o uporabi lutk v šoli, ki so ga pridobili na rednem izobraževanju na poti do svojega poklica. Lahko rečem, da je največ anketirancev pridobilo največ uporabnih informacij s področja uporabe lutk v šoli s samoizobraževanjem. Če namreč združim kategoriji »na različnih dodatnih izobraževanjih, seminarjih in delavnicah« ter »s samoizobraževanjem in izmenjavo izkušenj«, bi lahko rekla, da gre pravzaprav v obeh primerih za neke vrste samoizobraževanje, skupaj pa ti dve kategoriji nanese kar 59,6 % anketirancev.

Če torej velja združiti zgoraj navedeni kategoriji, potem lahko potrdim hipotezo (H9), ki pravi, da so si učitelji največ znanja o uporabi lutk v šoli pridobili s samoizobraževanjem.

14 SKLEP

Lutka ima posebno »magično« moč, ki omogoča otroku, da se potopi v svoj namišljeni svet, saj lutka zmore veliko več kot le človek. Lutka ni omejena in je lahko izdelana čisto po otrokovi lastni zamisli, počne lahko stvari, ki jih ljudje ne zmorejo ali ne znajo, tako lahko recimo leti, živali – lutke se med seboj lahko pogovarjajo, ... Prav ta vidik lutke je za otroka tako zelo privlačen.

Ne samo, da lutka pritegne otroka, ampak ima tudi velik pozitiven pomen za otrokov razvoj. Vpliva na področja čustvenega, socialnega in spoznavnega razvoja otrok. To pomeni, da vpliva na razvoj domišljije, pomaga razločevati med fantazijo in realnostjo, razvija pozitivno samopodobo, krepi samozavest otroka, pomaga pri oblikovanju socialnih veščin, otrok se nauči izražati čustva na sprejemljiv način, spodbuja tudi jezik neverbalne komunikacije in otrokov govorni razvoj ter izboljšuje komunikacijo, razvija empatijo, spodbuja otrokovo ustvarjalnost in vpliva na intelektualni vidik.

Res je, da je lutka pogosto uporabljena v vrtcih, v šolah pa je na žalost še vedno premalo zastopana. A vendar je lutka medij, s katerim se lahko učitelj približa otrokom na bolj prijazen in nevsiljiv način in si pridobi njihovo zaupanje; tako lutka postane nova, močnejša avtoriteta od učitelja. Preko lutke lažje vzpostavljamo komunikacijo, pomaga nam pri socializaciji otrok v skupino, pri reševanju konfliktov, pri vzpostavljanju sodelovalnega vzdušja in pri izboljšanju razredne klime. Poleg tega je lutka široko uporabna kot didaktično sredstvo, z njo lahko uresničujemo kurikularne cilje pri različnih šolskih predmetih in učnih vsebinah. Uporabimo jo lahko tudi kot motivacijsko sredstvo, vzgojno sredstvo ali terapevtsko sredstvo. Lutka je lahko posrednik za različne moralne, etične, estetske, socialne, kulturne in vzgojne vsebine. Otroci se lažje odprejo lutki, še posebej, če gre za bolj občutljive tematike. Učitelj pa s pomočjo lutke lažje razume otroka in njegovo vedenje, postane tudi bolj kreativen in deluje bolj dostopno.

Sama sem se magične moči lutke dobro zavedla, ko sem bila na pedagoški praksi v tretjem razredu osnovne šole in tam poskusila izvesti nekaj ur z lutko. Sprva sem se bala odziva učencev, a sem bila hitro pozitivno presenečena, s kakšno hitrostjo sem učence pritegnila k sodelovanju. Lutka kot motivacijsko sredstvo je delovala magično tudi na učence, katerih

pozornost sem si sicer le stežka popolnoma pridobila. Ko so otroci vsakdanje predmete prelevili v lutke in sami pripravili lutkovne prizore (sama sem jim dala le nekaj usmeritev), sem bila presenečena nad njihovo inovativnostjo in ustvarjalnostjo. Njihove zgodbe in prizori so bili po vsej verjetnosti veliko bolj polni domišljije, kot če bi morali zgodbo samo pripovedovati ali jo zapisati. Govor tistih otrok, ki so bili sicer bolj zadržani in tihi, je bil med igranjem prizorov bolj samozavesten, poleg tega pa so učenci zelo dobro sodelovali med seboj v skupinah. Lutko sem uporabila tudi za pogovor o socialni tematiki – o drugačnih. Bila sem presenečena nad iskrenim sočutjem, ki so ga otroci izrazili lutki in njihovo pripravljenostjo za pomoč. Pogovor o tej tematiki se je zelo dobro razvil, bila sem zelo vesela, ker je cel razred sodeloval v skupinski debati. Uporabila sem tudi metodo učenja in poučevanja z lutko. Učenci so morali lutko naučiti pravilnega zapisovanja besed, za domačo nalogo pa pomagati lutki popraviti slovnične napake v njenem dnevniku. Nihče od učencev ni bil brez domače naloge, pravzaprav so učenci že zjutraj pred poukom k lutki, ki je sedela na okenski polici, nosili svoje popravljene zapise. Lutko sem večkrat med poukom uporabila za ohranjanje discipline in reda, tako so morali npr. v miru reševati učni list, da ne zbudijo lutke, ki je spala, itd.

S pomočjo raziskave med 426 učitelji in učiteljicami razrednega pouka, ki sem jo izvedla s spletnim anketnim vprašalnikom, sem v empiričnem delu svojega diplomskega dela potrdila, da učitelji še vedno premalo uporabljajo lutko v razredu. Uporabo lutke so v večini sicer ocenili kot »zelo primerno« ali pa »včasih primerno« sredstvo za doseganje učnih ciljev, hkrati pa je bil »intelektualni vidik in boljše pomnjenje« med področji, ki jih lutka pozitivno podpira, s strani učiteljev izbran najmanjkrat, ravno tako je bila metoda »učenje in poučevanje z lutko« med manj pogostimi metodami, ki jih učitelji uporabljajo pri svojem delu.

Učitelji lutko najpogosteje uporabljajo pri slovenščini, kot metodo pa pripovedovanje in pogovor z lutko, sledi ji priprava prizorov z lutko. To nekako pojasnjuje, zakaj so učitelji na najpomembnejše mesto med pozitivnimi učinki uporabe lutke uvrstili izboljšanje komunikacije in spodbudo za otrokov govorni razvoj. Da učitelji najpogosteje uporabljajo lutko pri slovenščini, niti ne preseneča, saj jo verjetno uporabljajo za obnavljanje beril ali pri dramatizaciji, ker je tam pogosto predvidena že v berilih.

Kot sem predvidevala, se učitelji ne strinjajo, da je lutka enako primerna za uporabo v vseh razredih na razredni stopnji, najbolj se jim zdi primerna za uporabo v prvem razredu, nato pa z vsakim šolskim letom manj.

Učitelji zelo redko obiskujejo lutkovne predstave z razredom. Največ učiteljev je omenilo, da obisk predstave izkoristijo za poustvarjanje v razredu, drugi le za pogovor o vsebini in temi predstave, sledita dramatizacija in izdelava lutk. Nekoliko bolj pozitivno me je presenetilo, da je približno tri petine učiteljev v razredu že imelo lutkovni kotiček, podoben delež učiteljev pa je tudi že uporabljal lutko kot ljubljenko skupine/razreda.

Zanimalo me je tudi mnenje učiteljev o lastni usposobljenosti na področju možnosti uporabe lutk v šoli. Žalostno je, da je dobra polovica anketiranih še vedno mnenja, da niso dovolj dobro usposobljeni. Anketiranim se očitno zdi, da so na dodiplomskem izobraževanju pridobili premalo informacij iz tega področja, saj je le petina anketiranih učiteljev izrazila, da so se največ o uporabi lutk naučili tu. Podoben delež je največ informacij pridobil le iz lastne prakse, večina anketiranih pa je največ znanja pridobila s samoizobraževanjem, raznimi seminarji, delavnicami in dodatnimi izobraževanji.

Z raziskavo sem potrdila večino svojih hipotez. Sama sem mnenja, da bi se učitelji v prihodnje morali bolj pogosto opogumiti in večkrat poseči po bolj kreativnih metodah – kot je na primer uporaba lutke. So res otroci sposobni igrati prizore z lutko, učitelji pa so premalo usposobljeni za to? Res je, da je dobro, da smo dobro ozaveščeni o moči lutke in da vemo, da se animiranja lutk ne smemo lotiti ravno »z levo roko«, a vendar je vsak učitelj sposoben odigrati kakšen preprost prizorček z lutko, če se le otrese svojih strahov, sramu in zadrege pred otroki. Odziv učencev in vidni pozitivni učinki pa mnogokrat poplačajo ves trud, ki ga je vložil učitelj.

V. LITERATURA IN VIRI

1. Coffou, V. (2004). *Lutka u školi* [Lutka v šoli]. Zagreb: Školska knjiga.
2. Golub, Z. (2003). *Šolsko lutkovno gledališče z zbirko lutkovnih igric*. Nova Gorica: Educa (Zbirka Modre ideje).
3. Hunt, T., Rentro, N. (1982). *Puppetry in Early Childhood Education* [Lutkarstvo v zgodnjem otroštvu]. Austin, Texas: Nancy Renfro Studios.
4. Javornik, M. (Ur.). (1992). *Enciklopedija Slovenije* (6. zvezek). Ljubljana: Mladinska knjiga.
5. Korošec, H. (2002). Neverbalna komunikacija in lutka. V H. Korošec, E. Majaron (Ur.), *Lutka iz vrtca v šolo* (str. 31 – 54). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
6. Korošec, H. (2003). Lutke in gledališka igra kot oblika simbolne igre. *Sodobna pedagogika*, 54 (2), str. 190 – 204.
7. Korošec, H. (2005). Lutka – otrokov vsakdan v šoli. *Razredni pouk: revija Zavoda RS za šolstvo*, 7 (2), str. 35 – 41.
8. Korošec, H. (2007). Gledališče – medij za učenje in poučevanje ter otrokov celostni razvoj. *Sodobna pedagogika*, 58 (3), str. 110 – 127.
9. Kroflič, B. (2002). Recenzija. V H. Korošec, E. Majaron (Ur.), *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
10. Ljubič, T. (1954). *Lutkarski krožek na šoli*. Ljubljana: DZS.
11. Majaron, E. (2002a). Lutka, naša vsakodnevna pomočnica. V H. Korošec, E. Majaron (Ur.), *Lutka iz vrtca v šolo* (str. 59 – 64). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
12. Majaron, E. (2002b). Lutka pri oblikovanju mladega človeka. V H. Korošec, E. Majaron (Ur.), *Lutka iz vrtca v šolo* (str. 5 – 8). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
13. Majaron, E., Korošec, H. (2006). Otrokovo ustvarjanje z lutkami. V B. Borota, V. Geršak, H. Korošec, E. Majaron, *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk* (str. 95 – 140). Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
14. Majaron, E. (2006a). Možnosti lutke pri doseganju kurikularnih ciljev v osnovni šoli. *Vzgoja in izobraževanje*, 37 (2), str. 38 – 39.
15. Mikuš, A. (2002). Lutka – moj nepogrešljiv pomočnik v razredu. V H. Korošec, E. Majaron (Ur.), *Lutka iz vrtca v šolo* (str. 95 – 102). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

16. Pogačnik, A. (Ur. Ponatisa). (2008). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS.
17. Sitar, J. (2008). Lutkovna umetnost v okviru kulturne vzgoje. V N. Požar Matijašič, N. Bucik (Ur.), *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja* (str. 129 – 137). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
18. Šinko, S. (2008). Vloga lutkovnega gledališča pri kulturni vzgoji otrok. *Revija za elementarno izobraževanje*, 1 (3/4), str. 131 – 138.
19. Trefalt, U. (1993). *Osnove lutkovne režije*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
20. Vukonić-Žunič, J., Delaš, B. (2006). *Lutkarski medij u školi, priručnik za učitelje i voditelje lutkarskih družina* [Lutkarski medij v šoli, priročnik za učitelje in voditelje lutkovnih skupin]. Zagreb: Školska knjiga, d.d.

SPLETNI VIRI

1. Center za družboslovno informatiko, FDV, Univerza v Ljubljani. Orodje za izdelavo spletnih anket. Pridobljeno 10. oktobra 2011, s svetovnega spleta: <http://www.1ka.si/>
2. Damby, M., Kemp, D. (1989). *Drama Through Storytelling: A Practical Approach for the Teacher of Elementary School* [Drama skozi pripovedovanje zgodb: Praktični pristop za učitelje osnovne šole]. Dundurn Press Ltd. Pridobljeno 4. oktobra 2011, s svetovnega spleta:
http://books.google.si/books?id=BsVHY9m8yF8C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
3. Majaron, E. (1998). *Lutka – idealna povezava didaktičnih smotrov*. Pridobljeno 10. junija 2011, s svetovnega spleta: www.see-educoop.net/education_in/pdf/edi03-slo-svn-t03.pdf
4. Paškvan, P. (2. februar, 2010). *Svet lutke*. Pridobljeno 10. junija 2011, s svetovnega spleta: http://www.ringaraja.net/clanek/svet-lutke_890.html
5. Pirc, M. (2009). *Lutka lahko pomaga pri vzgoji*. *Večer*, 25. 11. 2009. Pridobljeno 24. junija 2011, s svetovnega spleta:
<http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2009112505488951>

6. Štaudohar, I. (2011). Lutkarica: Odrasla publika te navda z nečimrnostjo. *Sobotna priloga* (priloga časnika Delo), 3. 9. 2011. Pridobljeno 25. septembra 2011, s svetovnega spleta: <http://delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/lutkarica-odrasla-publika-te-navda-z-necimrnostjo.html>
7. *Winifred Ward Papers, 1917-1978*. Evanston, Illinois: Northwestern University Archive. Pridobljeno 5. oktobra 2011, s svetovnega spleta: http://files.library.northwestern.edu/findingaids/ward_winifred.pdf

SPLETNI VIRI SLIKOVNEGA GRADIVA

1. <http://www.lumpi.si/dogodki/dogodek?eid=11259> Pridobljeno 15. decembra 2011.
2. <http://origami-instructions.blogspot.com/2011/04/origami-fox-puppet.html>
Pridobljeno 15. decembra 2011.
3. <http://www.gospelballoons.com/routines.php?i=9> Pridobljeno 3. decembra 2011.

VI. PRILOGE

SPLETNI ANKETNI VPRAŠALNIK »UPORABA LUTKE NA RAZREDNI STOPNJI« ZA UČITELJE IN UČITELJICE RAZREDNEGA POUKA

Spoštovani!

Sem Nika Maček, študentka Pedagoške fakultete v Ljubljani in zaključujem študij razrednega pouka. Izdelujem diplomsko delo z naslovom Uporaba lutke na razredni stopnji. Za raziskavo sem izdelala kratek anonimni anketni vprašalnik, namenjen učiteljem in učiteljicam razrednega pouka, ki Vam bo vzel manj kot pet minut Vašega časa. Za sodelovanje se Vam že vnaprej zahvaljujem.

1) Koliko let že poučujete?

- ☐ Do 5 let.
☐ 5-10 let.
☐ Več kot 10 let.

2) Na lestvici ocenite, kako pogosto uporabljate lutko v razredu.

	1	2	3	4	5	
nikoli	☐	☐	☐	☐	☐	zelo pogosto

3) Ali se Vam zdi uporaba lutke v razredu primerna metoda za doseganje učnih ciljev?

- ☐ Ni primerna, z njo ne moremo doseči učnih ciljev iz kurikuluma.
☐ Včasih je primerna.
☐ Zelo primerna metoda.

4) Izmed naštetih področij izberite nekaj tistih, za katera se Vam zdi, da jih lutka najbolj močno podpira.

- ☐ Izboljšanje komunikacije in spodbuda za otrokov govorni razvoj.
- ☐ Izboljšanje socialnih odnosov v razredu (razredna klima), sodelovalno vzdušje.
- ☐ Izboljšanje odnosa učenca z učiteljem.
- ☐ Večja samozavest učenca in razvoj pozitivne samopodobe.
- ☐ Lažje in bolj sproščeno izražanje lastnih otrokovih čustev.
- ☐ Razvoj empatije, lažje vživljanje otroka v svet drugega.
- ☐ Spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti.
- ☐ Intelektualni vidik, boljše pomnjenje.

5) Bi morda dodali še kakšen pozitiven učinek uporabe lutke v razredu, ki zgoraj ni naštet?

6) Na petstopenjski lestvici ocenite, v kolikšni meri uporabljate lutko pri vsakem šolskem predmetu. Ena (1) pomeni, da lutke pri tem predmetu sploh nikoli ne uporabljate, pet (5) pa pomeni, da lutko pri tem predmetu zelo pogosto uporabljate.

	1	2	3	4	5
slovenščina	☐	☐	☐	☐	☐
matematika	☐	☐	☐	☐	☐
spoznavanje okolja	☐	☐	☐	☐	☐
družba	☐	☐	☐	☐	☐
naravoslovje in tehnika	☐	☐	☐	☐	☐
likovna vzgoja	☐	☐	☐	☐	☐
glasbena vzgoja	☐	☐	☐	☐	☐
športna vzgoja	☐	☐	☐	☐	☐

7) Na petstopenjski lestvici ocenite primernost uporabe lutk za vsak razred na razredni stopnji. Ena (1) pomeni, da uporaba lutk v tem razredu sploh ni primerna, pet (5) pa pomeni, da je uporaba lutk v tem razredu zelo primerna.

	1	2	3	4	5
1. razred	☐	☐	☐	☐	☐
2. razred	☐	☐	☐	☐	☐
3. razred	☐	☐	☐	☐	☐
4. razred	☐	☐	☐	☐	☐
5. razred	☐	☐	☐	☐	☐

8) Katero metodo z lutkami najpogosteje uporabljate?

- ☐ Spontana igra z lutko.
- ☐ Priprava prizorov z lutko.
- ☐ Pripovedovanje in pogovor z lutko.
- ☐ Učenje in poučevanje z lutko.
- ☐ Izdelava lutke.

9) Ali imate (oz. ste kdaj imeli) v razredu lutkovni kotichek?

- ☐ Da.
- ☐ Ne.

10) Ali uporabljate (oz. ste kdaj uporabljali) lutko kot ljubljenko skupine/razreda?

- ☐ Da.
- ☐ Ne.

11) Kako pogosto z razredom obiščete lutkovno predstavo?

- ☐ Nikoli.
- ☐ Enkrat letno.
- ☐ Dvakrat letno.
- ☐ Trikrat letno.
- ☐ Več kot trikrat letno.

12) Ali obisk predstave izkoristite za delo v razredu? Kako?

13) Ali se Vam zdi, da ste dovolj usposobljeni na področju možnosti uporabe lutk v šoli?

- ☐ Da.
- ☐ Ne.

14) Kje ste pridobili največ informacij iz področja uporabe lutk v šoli?

- ☐ Na dodiplomskem izobraževanju.
- ☐ Na različnih dodatnih izobraževanjih, seminarjih in delavnicah.
- ☐ S samoizobraževanjem in izmenjavo izkušenj.
- ☐ Nikjer, samo iz lastne prakse.

☐ Drugo: